

Eerlijke Bankwijzer

Beoordeling van het duurzaamheidsbeleid van tien bankgroepen – 16e actualisering

Hester Brink, Michel Riemersma, Margreet Simons, Joeri de Wilde

Embargo tot 21 december 2016

Over dit rapport

Dit rapport is geschreven in opdracht van de Eerlijke Bankwijzer. De Eerlijke Bankwijzer werd in januari 2009 gelanceerd als een gezamenlijk initiatief van Amnesty International, Dierenbescherming, FNV, Milieudefensie, Oxfam Novib en PAX. Het doel van dit project is het verduurzamen van de financieringen en beleggingen van belangrijke, in Nederland actieve, banken. Dit rapport is de zestiende jaarupdate van het beleidsonderzoek van de Eerlijke Bankwijzer.

Over Profundo

Met gedegen onderzoek en advies wil Profundo een praktische bijdrage leveren aan een duurzame en sociaal rechtvaardige wereld. Met diensten op maat helpen we onze opdrachtgevers om hun duurzame ambities te realiseren. Thematisch houden we ons bezig met grondstofketens, de financiële sector en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Meer informatie over Profundo is te vinden op www.profundo.nl.

Auteurs

Het onderzoek voor dit rapport is uitgevoerd en beschreven door Hester Brink, Michel Riemersma, Margreet Simons en Joeri de Wilde, met bijdragen van Anniek Herder en Mara Werkman. Het rapport dient als volgt geciteerd te worden: Brink, H., Riemersma, M., Simons, M. en J. de Wilde (2016, november), *Eerlijke Bankwijzer: Beoordeling van het duurzaamheidsbeleid van tien bankgroepen – zestiende actualisering*, Amsterdam, Nederland: Profundo.

Foto op de voorpagina: iStock ID 2882405 | ooyoo, Tokyo, Japan.

Disclaimer

Profundo neemt de grootst mogelijke zorgvuldigheid in acht bij het gebruiken van informatie en het opstellen van publicaties, maar kan niet garanderen dat dit verslag volledig is en neemt geen verantwoordelijkheid voor fouten in de gebruikte bronnen. Het rapport is bedoeld voor informatieve doeleinden en dient niet te worden gelezen als het verstrekken van goedkeuringen, verklaringen of garanties van welke aard dan ook. Adviezen en informatie verstrekt in dit rapport kunnen sinds publicatie zijn veranderd zonder kennisgeving vooraf. Profundo zal geen aansprakelijkheid aanvaarden voor schade die voortvloeit uit het gebruik van deze publicatie.

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
Inleiding	4
Hoofdstuk 1 Doelstelling en methodologie	6
1.1 Doelstelling en uitgangspunten Eerlijke Bankwijzer	6
1.2 Opzet beleidsonderzoek	7
1.3 Selectie van banken	7
1.4 Methodologie: Inhoud van het beleid	9
1.4.1 Selectie van thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering	9
1.4.2 Principes afgeleid van internationale standaarden	10
1.4.3 Relevante beleidsstukken	11
1.4.4 Internationale standaarden	11
1.5 Methodologie: Reikwijdte van het beleid	12
1.5.1 Selectie van investeringscategorieën	12
1.5.2 Toekenning van scores	13
1.5.3 Zakelijke kredietverlening en projectfinanciering	13
1.5.4 Beleggingen op de balans	14
1.5.5 Vermogensbeheer	15
1.5.6 Geen activiteit	16
1.6 Uitvoering onderzoek	16
1.7 Disclaimer	17
Hoofdstuk 2 Thema's	18
2.1 Arbeidsrechten	18
2.1.1 Wat staat er op het spel?	18
2.1.2 Overzicht elementen en scores	18
2.2 Belastingen	20
2.2.1 Wat staat er op het spel?	20
2.2.2 Overzicht elementen en scores	21
2.3 Corruptie	23
2.3.1 Wat staat er op het spel?	23
2.3.2 Overzicht elementen en scores	24
2.4 Dierenwelzijn	26
2.4.1 Wat staat er op het spel?	26
2.4.2 Overzicht elementen en scores	27
2.5 Gendergelijkheid	29
2.5.1 Wat staat er op het spel?	29
2.5.2 Overzicht elementen en scores	29
2.6 Gezondheid	32
2.6.1 Wat staat er op het spel?	32

2.6.2	Overzicht elementen en scores.....	32
2.7	Klimaatverandering	34
2.7.1	Wat staat er op het spel?	34
2.7.2	Overzicht elementen en scores.....	35
2.8	Mensenrechten.....	38
2.8.1	Wat staat er op het spel?	38
2.8.2	Overzicht elementen en scores.....	38
2.9	Natuur	40
2.9.1	Wat staat er op het spel?	40
2.9.2	Overzicht elementen en scores.....	41
Hoofdstuk 3	Sectoren	44
3.1	Bosbouw	44
3.1.1	Wat staat er op het spel?	44
3.1.2	Overzicht elementen en scores.....	44
3.2	Elektriciteitsproductie	46
3.2.1	Wat staat er op het spel?	46
3.2.2	Overzicht elementen en scores.....	47
3.3	Financiële sector.....	50
3.3.1	Wat staat er op het spel?	50
3.3.2	Overzicht elementen en scores.....	50
3.4	Maakindustrie	52
3.4.1	Wat staat er op het spel?	52
3.4.2	Overzicht elementen en scores.....	52
3.5	Mijnbouw.....	54
3.5.1	Wat staat er op het spel?	54
3.5.2	Overzicht elementen en scores.....	55
3.6	Olie en gas	59
3.6.1	Wat staat er op het spel?	59
3.6.2	Overzicht elementen en scores.....	60
3.7	Visserij.....	63
3.7.1	Wat staat er op het spel?	63
3.7.2	Overzicht elementen en scores.....	64
3.8	Voeding.....	66
3.8.1	Wat staat er op het spel?	66
3.8.2	Overzicht elementen en scores.....	67
3.9	Wapens.....	70
3.9.1	Wat staat er op het spel?	70
3.9.2	Overzicht elementen en scores.....	71
3.10	Woningbouw en vastgoed.....	73
3.10.1	Wat staat er op het spel?	73

3.10.2	Overzicht elementen en scores.....	74
Hoofdstuk 4	Bedrijfsvoering	78
4.1	Bonussen	78
4.1.1	Wat staat er op het spel?	78
4.1.2	Overzicht elementen en scores.....	78
4.2	Transparantie en verantwoording.....	80
4.2.1	Wat staat er op het spel?	80
4.2.2	Overzicht elementen en scores.....	80
Hoofdstuk 5	Beoordeling van het beleid van de tien banken.....	83
5.1	ABN Amro	83
5.1.1	Profiel.....	83
5.1.2	Overzicht duurzaamheidsbeleid ABN Amro	84
5.1.3	Overzicht beleidsscores	84
5.2	Aegon	89
5.2.1	Profiel.....	89
5.2.2	Overzicht duurzaamheidsbeleid Aegon	91
5.2.3	Overzicht beleidsscores	91
5.3	ASN Bank	95
5.3.1	Profiel.....	95
5.3.2	Overzicht duurzaamheidsbeleid ASN Bank.....	96
5.3.3	Overzicht beleidsscores	97
5.4	Delta Lloyd.....	102
5.4.1	Profiel.....	102
5.4.2	Overzicht duurzaamheidsbeleid Delta Lloyd.....	102
5.4.3	Overzicht beleidsscores	103
5.5	ING Groep	110
5.5.1	Profiel.....	110
5.5.2	Overzicht duurzaamheidsbeleid ING Groep	111
5.5.3	Overzicht beleidsscores	112
5.6	NIBC.....	117
5.6.1	Profiel.....	117
5.6.2	Overzicht duurzaamheidsbeleid.....	118
5.6.3	Overzicht beleidsscores	119
5.7	Rabobank Groep	125
5.7.1	Profiel.....	125
5.7.2	Overzicht duurzaamheidsbeleid Rabobank Groep	126
5.7.3	Overzicht beleidsscores	126
5.8	SNS Bank.....	133
5.8.1	Profiel.....	133
5.8.2	Overzicht duurzaamheidsbeleid.....	134

5.8.3	Overzicht beleidsscores	135
5.9	Triodos Bank	142
5.9.1	Profiel.....	142
5.9.2	Overzicht duurzaamheidsbeleid.....	143
5.9.3	Overzicht beleidsscores.....	144
5.10	Van Lanschot	150
5.10.1	Profiel.....	150
5.10.2	Overzicht duurzaamheidsbeleid.....	151
5.10.3	Overzicht beleidsscores.....	152
Bronverwijzingen.....		159

Lijst van tabellen

Tabel 1	Overzicht bankgroepen.....	1
Tabel 2	Overzicht van de scores van de tien banken	3
Tabel 3	Geselecteerde bankgroepen en kerncijfers 2015 (in € miljard).....	8
Tabel 4	Tijdslijn van het onderzoek	17
Tabel 5	Beleidsscores Arbeidsrechten.....	19
Tabel 6	Beleidsscores Belastingen	21
Tabel 7	Beleidsscores Corruptie.....	24
Tabel 8	Beleidsscores Dierenwelzijn.....	27
Tabel 9	Beleidsscores Gendergelijkheid	30
Tabel 10	Beleidsscores Gezondheid	33
Tabel 11	Beleidsscores Klimaatverandering.....	36
Tabel 12	Beleidsscores Mensenrechten	38
Tabel 13	Beleidsscores Natuur	42
Tabel 14	Beleidsscores Bosbouw	45
Tabel 15	Beleidsscores Elektriciteitsproductie	47
Tabel 16	Beleidsscores Financiële sector	50
Tabel 17	Beleidsscores Maakindustrie	53
Tabel 18	Beleidsscores Mijnbouw	56
Tabel 19	Beleidsscores Olie en gas	60
Tabel 20	Beleidsscores Visserij.....	64
Tabel 21	Beleidsscores Voeding	67
Tabel 22	Beleidsscores Wapens	71
Tabel 23	Beleidsscores Woningbouw en vastgoed.....	74

Tabel 24	Beleidsscores Bonussen	79	
Tabel 25	Beleidsscores Transparantie en verantwoording	81	
Tabel 26	Analyse van relevante investeringscategorieën (bedragen in € miljard)		83
Tabel 27	Beleidsscores ABN Amro	85	
Tabel 28	Analyse van relevante investeringscategorieën (waarde in € miljard)	90	
Tabel 29	Beleidsscores Aegon.....	91	
Tabel 30	Analyse van relevante investeringscategorieën (bedragen in € miljard)		95
Tabel 31	Beleidsscores ASN Bank.....	97	
Tabel 32	Analyse van relevante investeringscategorieën (waarde in € miljard)	102	
Tabel 33	Beleidsscores Delta Lloyd	103	
Tabel 34	Analyse van relevante investeringscategorieën (bedragen in € miljard)		111
Tabel 35	Beleidsscores ING	112	
Tabel 36	Analyse van relevante investeringscategorieën (bedragen in € miljard)		118
Tabel 37	Beleidsscores NIBC	119	
Tabel 38	Analyse van relevante investeringscategorieën (bedragen in € miljard)		125
Tabel 39	Beleidsscores Rabobank.....	126	
Tabel 40	Analyse van relevante investeringscategorieën (bedragen in € miljard)		133
Tabel 41	Beleidsscores SNS Bank	135	
Tabel 42	Analyse van relevante investeringscategorieën (bedragen in € miljard)		143
Tabel 43	Beleidsscores Triodos Bank	144	
Tabel 44	Analyse van relevante investeringscategorieën (bedragen in € miljard)		150
Tabel 45	Beleidsscores Van Lanschot.....	152	

Samenvatting

Banken zijn grote spelers op de (internationale) investeringsmarkt. Door deze investeringen maken banken het bedrijven, overheden en particulieren mogelijk om kapitaal te verwerven voor bijvoorbeeld fabrieken, plantages of nieuwe technologieën. Deze activiteiten kunnen bijdragen aan het uitbannen van ondervoeding en het versterken van ecosystemen, maar ook aan het schenden van mensenrechten en aan milieuvervuiling.

De Eerlijke Bankwijzer stelt zich ten doel om banken hun investeringsbeleid te laten verduurzamen en hun investeringen en bedrijfsvoering daar op te laten afstemmen. Achterliggend doel is dat de banken hun (financiële) invloed aanwenden om bedrijven en overheden te laten bijdragen aan een duurzame en sociaal rechtvaardige wereld. De Eerlijke Bankwijzer is een gezamenlijk initiatief van zes organisaties: Amnesty International, Dierenbescherming, FNV, Milieudefensie, Oxfam Novib en PAX.

Voor de Eerlijke Bankwijzer beoordeelt dit onderzoeksrapport - voor de zestiende keer sinds januari 2009 - het actuele duurzaamheidsbeleid van de bankgroepen waar de tien belangrijkste banken die actief zijn op de Nederlandse markt toe behoren. De volgende bankgroepen zijn door de Eerlijke Bankwijzer geselecteerd:

Tabel 1   **Overzicht bankgroepen**

Bankgroep	Bankmerken
ABN Amro	ABN Amro, DEFAM, Alpha Credit Nederland, Credivance, Florius, Greenloans, International Card Services, MoneYou
Aegon	Aegon, Onna Onna, Kroodle, Meeus, IAK Verzekeringen
ASN Bank	ASN Bank
Delta Lloyd	Delta Lloyd, ABN AMRO Verzekeringen, BeFrank, Ohra
ING Group	ING, Bank Mendes Gans
NIBC	NIBC
Rabobank Groep	Rabobank ACC Loan Management, MyOrder, Obvion, Rembrandt, DLL, BPD Europe, Bouwfonds IM, FGH Bank
SNS Bank N.V.	ASN Bank, BLG Wonen, Regiobank, SNS, ZwitserlevenBank
Triodos Bank	Triodos Bank
Van Lanschot	Hypotrust, Van Lanschot, Kempen & Co

In het onderzoek is nagegaan welke principes (uitgangspunten) en MVO-criteria zijn opgenomen in het duurzaamheidsbeleid van deze bankgroepen voor negen thema's, tien sectoren en twee aspecten van de bedrijfsvoering. Per thema, sector en aspect van de bedrijfsvoering zijn door de Eerlijke Bankwijzer een aantal principes gedefinieerd die zijn afgeleid van internationale standaarden, zoals verdragen, richtlijnen, keurmerken en gedragscodes. Van banken die maatschappelijk verantwoord (willen) ondernemen mag verwacht worden dat ze deze breed gedragen internationale verdragen, standaarden en initiatieven naleven bij het aanbieden van leningen, beleggingen en vermogensbeheer, ook als deze standaarden in één of meer landen niet in wetgeving zijn opgenomen.

Per thema, sector en aspect van de bedrijfsvoering wordt iedere bank een score toegekend. De scores worden weergegeven op een schaal van 1 tot en met 10 en hangen af van het aantal principes dat in het publiek beschikbare duurzaamheidsbeleid van de bank is opgenomen. De beoordelingsmethodologie is afkomstig van de Fair Finance Guide International. Bij het toekennen van scores worden vier investeringscategorieën onderscheiden:

- Zakelijke kredietverlening (inclusief onderwriting); en
- Projectfinanciering.
- Beleggingen op de balans, voor eigen rekening en risico van de bank (in aandelen, obligaties, futures, swaps en andere financiële activa);
- Vermogensbeheer voor derden (in de vorm van eigen beleggingsfondsen, private banking en externe mandaten)

Naast deze vier categorieën, wordt er in het thema Woningbouw en Vastgoed ook gekeken naar hypotheeklen die de financiële instelling uitgeeft.

Tabel 2 geeft een overzicht van de scores die in dit onderzoek zijn toegekend voor de geselecteerde thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering aan de tien onderzochte banken.

Tabel 2   **Overzicht van de scores van de tien banken**

Thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
<i>Thema</i>										
Arbeidsrechten	8	5	10	7	9	9	9	10	10	9
Belastingen	4	2	6	3	4	4	5	7	7	6
Corruptie	7	3	8	5	8	8	8	9	9	8
Dierenwelzijn	7	1	9	4	5	6	6	8	10	3
Gendergelijkheid	1	1	4	1	1	1	4	1	2	1
Gezondheid	8	3	9	3	6	7	6	9	8	8
Klimaatverandering	3	1	9	2	2	5	3	9	9	2
Mensenrechten	9	5	9	9	7	8	8	9	10	8
Natuur	6	1	9	4	6	6	6	9	10	8
<i>Sector</i>										
Bosbouw	6	1	6	9	5	5	5	8	8	5
Elektriciteitsproductie	6	1	10	5	5	8	5	8	10	4
Financiële sector	3	1	6	6	3	7	3	6	9	7
Maakindustrie	7	2	8	7	6	7	6	7	9	8
Mijnbouw	6	2	9	3	6	5	6	9	9	6
Olie en gas	7	1	n.a.	5	5	8	7	8	n.a.	6
Visserij	4	1	7	8	6	4	6	7	8	4
Voeding	8	1	8	7	6	5	6	9	10	7
Wapens	9	4	10	5	6	9	7	9	10	9
Woningbouw en vastgoed	5	1	5	4	1	2	3	4	3	1
<i>Aspect van de bedrijfsvoering</i>										
Bonussen	5	4	10	5	4	6	5	6	10	6
Transparantie en verantwoording	5	4	8	4	4	4	5	8	9	7

Legenda: De scores worden weergegeven op een schaal van 1 (zeer slecht) tot 10 (uitstekend).

n.a. = niet actief in deze sector of op dit gebied en dus wordt geen beleid verwacht

Inleiding

In dit rapport vindt u de zestiende actualisering van de beoordeling van het investeringsbeleid van tien banken voor de Eerlijke Bankwijzer. Het eerste beleidsonderzoek voor de Eerlijke Bankwijzer verscheen in januari 2009. Het beleid van de banken werd in eerste instantie vier keer per jaar, later twee keer per jaar en sinds 2013 jaarlijks beoordeeld. Sinds de 13e update worden alleen nog beleidsdocumenten beoordeeld die publiek beschikbaar zijn. In de 15e update (gepubliceerd in september 2015) is de informatie over de thema's en sectoren waarop de banken beoordeeld worden geactualiseerd en zijn de beoordelingselementen waar nodig vernieuwd.

De Eerlijke Bankwijzer is een gezamenlijk initiatief van zes organisaties: Amnesty International, Dierenbescherming, FNV, Milieudefensie, Oxfam Novib en PAX. In januari 2009 startten enkele van deze organisaties met de beoordeling van het financieringsbeleid van Nederlandse banken in het project Eerlijke Bankwijzer. In 2013 lanceerden dezelfde organisaties de Eerlijke Verzekeringswijzer, waarin het beleggingsbeleid van de tien grootste verzekeringsgroepen actief op de Nederlandse levensverzekeringsmarkt wordt beoordeeld.

Door vergelijking van het financierings- en beleggingsbeleid (gezamenlijk: het investeringsbeleid) en de bedrijfsvoering van financiële instellingen stimuleren de Eerlijke Bankwijzer en de Eerlijke Verzekeringswijzer een concurrentieslag op het gebied van *Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO)*: een proces van steeds verdere aanscherping van normen op sociaal, ecologisch en economisch gebied.

De Eerlijke Bankwijzer laat zien in welke mate banken door middel van hun investeringen bijdragen aan een sociaal rechtvaardige en duurzame wereld. De Eerlijke Bankwijzer stelt zich ten doel om banken hun investeringsbeleid te laten verduurzamen en hun bedrijfsvoering daar op te laten afstemmen. Achterliggend doel is dat de banken hun (financiële) invloed aanwenden om bedrijven en overheden te verduurzamen.

De Eerlijke Bankwijzer is een consumenten-instrument. Steeds meer consumenten vinden het belangrijk dat hun bank maatschappelijk verantwoord investeert. Consumenten worden via de website (www.eerlijkegeldwijzer.nl) betrokken bij het verwezenlijken van het doel van de Eerlijke Bankwijzer. Op de website kunnen consumenten het investeringsbeleid van de belangrijkste banken vergelijken en praktijkonderzoeken vinden. In een praktijkonderzoek wordt vergeleken hoe het investeringsbeleid zich verhoudt tot daadwerkelijke investeringen van banken. Ook kunnen consumenten de banken aanschrijven om positieve of negatieve feedback te geven.

De Eerlijke Bankwijzer en de Eerlijke Verzekeringswijzer maken inmiddels deel uit van een samenwerkingsverband van NGOs in België, Brazilië, Duitsland, Frankrijk, Indonesië, Japan, Nederland en Zweden, genaamd Fair Finance Guide International (FFGI). Voor de zestiende actualisering van het onderzoek naar het beleid van banken die actief zijn in Nederland, hanteert de Eerlijke Bankwijzer de methode van de FFGI. Die is opgesteld in 2014, daarbij voortbouwend op de methode van de Eerlijke Bankwijzer en de Eerlijke Verzekeringswijzer, en in 2016 geactualiseerd. De methodologie, inclusief achtergrondinformatie en de gebruikte internationale standaarden voor alle thema's is te vinden op de website van de Eerlijke Bankwijzer.

Dit rapport beschrijft de gehanteerde onderzoeksmethodologie in Hoofdstuk 1. 0 (Thema's), Hoofdstuk 3 (Sectoren) en Hoofdstuk 4 (Bedrijfsvoering) beschrijven waarom het thema, de sector of het aspect van de bedrijfsvoering van belang is en de elementen waarop het beleid van de Nederlandse banken beoordeeld wordt. In deze hoofdstukken worden de scores van de verschillende banken per thema, sector en aspect van de bedrijfsvoering samengevat. In 2016 zijn het nieuwe thema Gendergelijkheid en de nieuwe sector Woningbouw en vastgoed toegevoegd. Daarbij is het thema Belastingen en Corruptie opgesplitst in twee aparte thema's.

In thema's en sectoren wordt gebruik gemaakt van beoordelingselementen. Deze beoordelingselementen zijn afgeleid van internationale standaarden en verdragen.

Hoofdstuk 5 geeft profielen van de banken en vat per bank de scores samen. Een overzicht van alle scores van alle banken vindt u in de samenvatting op de eerste pagina's van dit rapport.

Hoofdstuk 1 Doelstelling en methodologie

1.1 Doelstelling en uitgangspunten Eerlijke Bankwijzer

Dit rapport is geschreven voor de Eerlijke Bankwijzer, een gezamenlijk initiatief van zes Nederlandse maatschappelijke organisaties:

- Amnesty International
- Dierenbescherming
- FNV
- Milieudefensie
- Oxfam Novib
- PAX (voorheen IKV Pax Christi)

Het doel van de Eerlijke Bankwijzer is om maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) te bevorderen bij in Nederland actieve banken. Volgens het Nederlandse MVO Platform kan MVO worden gedefinieerd als "een resultaatgericht proces waarbij een bedrijf in haar gehele bedrijfsvoering en in de keten verantwoordelijkheid neemt voor de effecten die zij bewerkstelligt op sociaal, ecologisch en economisch gebied en daarover op transparante wijze verantwoording aflegt aan belanghebbenden."¹

Dat betekent niet alleen dat alle bedrijven (dus ook banken) zich houden aan wet- en regelgeving in de landen waar zij actief zijn. Van bedrijven mag ook verwacht worden dat ze alle breed gedragen internationale verdragen, standaarden en initiatieven naleven die duurzaamheidsproblemen onderkennen en daarvoor oplossingen bieden, ook als deze standaarden in één of meer landen niet in nationale wetgeving zijn opgenomen. Bedrijven zouden deze standaarden moeten naleven in de bedrijfsvoering van hun eigen onderneming en hun dochterondernemingen en zouden deze naleving ook moeten verwachten van hun toeleveranciers.

De Eerlijke Bankwijzer is van mening dat het streven naar MVO voor banken betrekking moet hebben op hun kernactiviteiten: het aanbieden van leningen en het beleggen van spaargeld en geld van derden. Banken zijn grote spelers op de (internationale) investeringsmarkt. Door deze investeringen maken banken het bedrijven, overheden en particulieren mogelijk om kapitaal te verwerven voor bijvoorbeeld fabrieken, plantages of nieuwe technologieën. Deze activiteiten kunnen bijdragen aan het uitbannen van ondervoeding en het versterken van ecosystemen, maar ook aan het schenden van mensenrechten en aan milieuvervuiling.

Volgens de Eerlijke Bankwijzer zouden banken daarom ook van de bedrijven waaraan ze kapitaal verstrekken moeten verwachten dat zij en hun toeleveranciers breed gedragen internationale verdragen, standaarden en initiatieven naleven. Banken zouden deze verwachtingen moeten vastleggen in beleidsdocumenten die publiek beschikbaar zijn, zodat voor alle klanten en andere stakeholders inzichtelijk is welke investeringskeuzes door de bank worden gemaakt.

In dit beleidsonderzoek wordt onderzocht welke MVO-principes de onderzochte banken in hun investeringsbeleid hebben opgenomen. Daarnaast onderneemt de Eerlijke Bankwijzer praktijkonderzoeken waarin voor een concreet maatschappelijk thema (zoals wapenhandel of energievoorziening) wordt nagegaan welke investeringskeuzes banken in de praktijk maken en welke acties zij ondernemen ten aanzien van organisaties waarin zij investeren.

Door de banken zowel op de inhoud van hun beleid te vergelijken, als op de keuzes die zij in de praktijk maken, stimuleert de Eerlijke Bankwijzer de onderlinge concurrentie tussen banken ten aanzien van maatschappelijk verantwoord ondernemen. De Eerlijke Bankwijzer hoopt zo een proces op gang te brengen dat leidt tot steeds verdere aanscherping van de gehanteerde principes (*race to the top*) en tot versterking van de opbouwende rol die banken kunnen spelen bij het tot stand brengen van een rechtvaardige en duurzame wereld. Behalve door middel van publicaties gaat de Eerlijke Bankwijzer hiertoe een voortdurende dialoog aan met de banken.

Op de website van de Eerlijke Bankwijzer kunnen consumenten en andere belangstellenden het beleid én de praktijk van de belangrijkste banken in Nederland kunnen vergelijken. De Eerlijke Bankwijzer richt zich - via deze website, publicaties en de media - in de eerste plaats op Nederlandse particulieren die een klantrelatie met een van de grotere banken hebben. De Eerlijke Bankwijzer maakt het klanten, media en andere belangstellenden daarbij ook mogelijk om banken aan te spreken, zowel in de vorm van een compliment als in de vorm van een klacht.

1.2 Opzet beleidsonderzoek

In dit onderzoeksrapport, dat door onderzoeksbureau Profundo in opdracht van de Eerlijke Bankwijzer is geschreven, wordt het investeringsbeleid van de banken van de tien banken met het meeste uit Nederland afkomstige spaartegoed beoordeeld. De beoordelingen uit dit rapport worden in ingekorte vorm en in toegankelijke bewoordingen op de website van de Eerlijke Geldwijzer gepubliceerd. Het onderzoek wordt ieder jaar geactualiseerd.

In paragraaf 1.3 wordt een overzicht gegeven van de geselecteerde banken.

Het investeringsbeleid van deze banken wordt in dit onderzoek vergeleken op basis van de methodologie die Profundo in samenwerking met de Fair Finance Guide International Bankwijzer heeft ontwikkeld. Deze methodologie is ook gepubliceerd op de website van de Eerlijke Bankwijzer (uitsluitend in het Engels). De methodologie beoordeelt het investeringsbeleid van de banken op twee aspecten:

- **De inhoud van het beleid:** welke principes en MVO-criteria spelen een rol in het beleid dat de banken hanteren bij het beoordelen van hun investeringen? Hoe de inhoud van het beleid wordt beoordeeld, komt aan de orde in paragraaf 1.4.
- **De reikwijdte van het beleid:** voor welke vormen van financieringen en beleggingen geldt het investeringsbeleid? Het door de banken geformuleerde investeringsbeleid met betrekking tot vermogensbeheer voor derden is bijvoorbeeld niet altijd hetzelfde als het beleid dat geldt voor beleggingen voor eigen rekening en risico. Hoe de reikwijdte van het beleid wordt beoordeeld, wordt nader uiteengezet in paragraaf 1.5.

De volgende paragrafen gaan nader in op de werkwijze die voor dit onderzoek is gehanteerd.

1.3 Selectie van banken

□ biedt een overzicht van de geselecteerde banken en hun binnen- en buitenlandse spaartegoeden van aan het einde van 2015.

Door de Eerlijke Bankwijzer zijn tien bankgroepen geselecteerd die bank- en spaarrekeningen aanbieden aan particulieren op de Nederlandse markt. Dit zijn:

- ABN Amro
- Aegon
- ASN Bank
- Delta Lloyd

- ING
- NIBC
- Rabobank
- SNS Bank (excl. ASN Bank)
- Triodos Bank
- Van Lanschot

Negen bankgroepen zijn door de Eerlijke Bankwijzer geselecteerd op basis van hun marktaandeel op de Nederlandse markt voor betaal- en spaarrekeningen voor particulieren. Triodos Bank is als tiende bankgroep geselecteerd omdat de bank vanwege haar duurzaamheidsbeleid een specifieke plek inneemt op de Nederlandse bankenmarkt.

Banken die tot dezelfde holding behoren, zoals SNS Bank en RegioBank, worden door de Eerlijke Bankwijzer als één bankgroep beoordeeld. Hoewel ASN Bank een dochter is van SNS Bankⁱ, wordt deze bank apart beoordeeld omdat de bank een formeel eigen beleid voert dat duidelijk afwijkt van het beleid van SNS Bank. Bovendien hoort ASN Bank zelfstandig bij de grootste banken op de Nederlandse spaarmarkt.

In Hoofdstuk 5 worden de geselecteerde banken besproken. In elk profiel wordt vermeld:

- (indien van toepassing) een korte karakterisering van de bankgroep waartoe de bank behoort;
- welke financiële producten de bankgroep op de Nederlandse markt aan particulieren aanbiedt;
- de omvang van de bankgroep als geheel;
- de omvang van de bank;
- de investeringscategorieën waarin de bank actief is;
- de duurzaamheidsstrategie die de bankgroep heeft geformuleerd; en
- de beoordeling van het beleid van de bankgroep.

Tabel 3 geeft een overzicht van de geselecteerde bankgroepen en hun spaartegoeden in 2015.

Tabel 3 Geselecteerde bankgroepen en kerncijfers 2015 (in € miljard)

Bankgroep	Merkmamen van de bankgroep in Nederland	Spaartegoeden	
		Nederland	Wereldwijd
ABN Amro	ABN Amro, DEFAM, Alpha Credit Nederland, Credivance, Florius, Greenloans, International Card Services, MoneYou	70,6	230,3

i Per 1 januari 2017 verandert SNS Bank haar naam in De Volksbank.

Bankgroep	Merknamen van de bankgroep in Nederland	Spaartegoeden	
		Nederland	Wereldwijd
Aegon	Aegon, Onna Onna, Kroodle, Meeus, IAK Verzekeringen	2,9	20,3
ASN Bank	ASN Bank	9,9	-
Delta Lloyd	Delta Lloyd, ABN AMRO Verzekeringen, BeFrank, Ohra	3,2	4,0
ING Group	ING, Bank Mendes Gans	159,8	500,8
NIBC	NIBC	4,1	11,6
Rabobank Groep	Rabobank ACC Loan Management, MyOrder, Obvion, Rembrandt, DLL, BPD Europe, Bouwfonds IM, FGH Bank	212,4	337,6
SNS Bank	ASN Bank, BLG Wonen, Regiobank, SNS, ZwitserlevenBank	36,9	36,9
Triodos Bank	Triodos Bank	2,7	7,3
Van Lanschot	Hypotruster, Van Lanschot, Kempen & Co	9,6	9,6

Bron: Jaarverslagen van de financiële instellingen, zie de profielen in Hoofdstuk 5.

1.4 Methodologie: Inhoud van het beleid

1.4.1 Selectie van thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering

De Eerlijke Bankwijzer beoordeelt het investeringsbeleid van de onderzochte banken in relatie tot belangrijke thema's en sectoren, alsmede het beleid voor sommige aspecten van de eigen bedrijfsvoering. De beoordeling is gebaseerd op de methodologie die Profundo in samenwerking met de Fair Finance Guide International - waartoe ook de Eerlijke Bankwijzer behoort - heeft ontwikkeld. Deze methodologie is ook gepubliceerd op de website van de Eerlijke Bankwijzer.

Via investeringen in bedrijven, organisaties en overheden kan de bank te maken krijgen met, en invloed uitoefenen op, belangrijke MVO-thema's. In dit onderzoek wordt daarom het investeringsbeleid van banken beoordeeld voor de volgende thema's:

- Arbeidsrechten;
- Belastingen;
- Corruptie;
- Dierenwelzijn;
- Gendergelijkheid;
- Gezondheid;
- Klimaatverandering;
- Mensenrechten; en
- Natuur

Wanneer een bank belegt in bedrijven die actief zijn in sectoren waarin grote duurzaamheidsrisico's bestaan, is volgens de Eerlijke Bankwijzer specifiek beleid voor die sectoren noodzakelijk. Dit onderzoek beoordeelt daarom het investeringsbeleid van de onderzochte banken voor de volgende sectoren:

- Bosbouw;
- Elektriciteitsproductie;
- Financiële sector;
- Maakindustrie;
- Mijnbouw;
- Olie en gas;
- Visserij;
- Voeding;
- Wapens; en
- Woningbouw en vastgoed

Omdat duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen ook relevant is voor de bedrijfsvoering van de onderzochte banken, beoordeelt dit onderzoek ook het beleid van de onderzochte banken op het gebied van:

- Bonussen; en
- Transparantie en verantwoording.

Voor ieder van de bovengenoemde thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering beschrijft de methodologie de duurzaamheidsrisico's alsmede de relevante internationale standaarden en toonaangevende initiatieven op het gebied van duurzame ontwikkeling en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Op basis daarvan is een aantal principes (uitgangspunten) geselecteerd die naar het oordeel van de Eerlijke Bankwijzer deel uit zouden moeten maken van het beleid dat een bank hanteert. Op deze principes wordt in paragraaf 1.4.2 verder ingegaan.

1.4.2 Principes afgeleid van internationale standaarden

In de door de Eerlijke Bankwijzer gehanteerde Fair Finance Guide methodologie worden - voor ieder van de in paragraaf 1.4.1 genoemde thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering - *elementen voor een goed beleid* gedefinieerd die zijn afgeleid van internationale standaarden, zoals verdragen, richtlijnen, keurmerken en gedragscodes. De elementen zijn als *principes* geformuleerd. De lijst met principes wordt jaarlijks geactualiseerd.

Principes die in (vrijwel) alle landen in wet- en regelgeving zijn opgenomen worden niet expliciet benoemd, omdat de Eerlijke Bankwijzer ervan uitgaat dat banken verwachten dat de bedrijven waar ze kapitaal aan beschikbaar stellen zich aan de wet houden. Het onderzoek richt zich vooral op bovenwettelijk (MVO) beleid.

De geformuleerde principes kunnen door de banken op verschillende manieren toegepast worden op nieuwe en bestaande investeringen en op hun bedrijfsvoering. Bij nieuwe investeringen kunnen de principes als selectiecriteria worden gehanteerd. Bij bestaande investeringen kunnen ze worden ingezet als richtlijn voor engagementactiviteiten of voor afspraken over verbeteringen met de bedrijven waarin de bank investeringen heeft. Op basis van deze principes kan een bank uiteindelijk ook besluiten om een investeringsrelatie te beëindigen als de engagementactiviteiten niet het gewenste resultaat hebben.

Voor de Eerlijke Bankwijzer worden in dit onderzoek niet in detail de praktijk van de investeringsbeslissingen van de bank beoordeeld, maar de *principes* die daaraan ten grondslag liggen. Voor de thema's Bonussen en Transparantie en Verantwoording wordt er wel naar de praktijk gekeken, omdat deze elementen grotendeels betrekking hebben op de bedrijfsvoering van de bank.

1.4.3 Relevante beleidsstukken

De Eerlijke Bankwijzer verwacht van banken dat ze hun investeringsbeleid publiek beschikbaar maken, bijvoorbeeld via de eigen website of in het jaarverslag. In dit onderzoek worden daarom alleen beleidsstukken beoordeeld die uiterlijk halverwege augustus 2016 door de bank publiek waren gemaakt. De naam of het onderwerp van het beleidsstuk is daarbij niet relevant, elementen op het gebied van gezondheid kunnen bijvoorbeeld opgenomen zijn in het arbeidsrechten- of mensenrechtenbeleid van de bank.

Wel is de reikwijdte van het beleidsstuk van belang. Voor de *thema's* die in paragraaf 1.4.1 zijn benoemd verwacht de Eerlijke Bankwijzer dat de bank beleid heeft dat geldt voor investeringen in alle bedrijven, overheden en organisaties. Voor de in paragraaf 1.4.1 genoemde *sectoren* wordt beleid verwacht dat alleen betrekking hoeft te hebben op investeringen in bedrijven in de betreffende sector. Elementen die alleen in het beleid voor een specifieke sector zijn opgenomen kunnen daarom niet meetellen voor de beoordeling van het themabeleid van de bank.

Brochures en andere publicaties die de bank publiceert om haar klanten te informeren over bepaalde maatschappelijke of economische ontwikkelingen worden niet als beleidsstukken beschouwd, tenzij de bank in deze publicaties nadrukkelijk aangeeft welke principes ze hanteert bij het beoordelen van investeringen.

Wanneer een bank in een nieuws- of persbericht vernieuwingen in het investeringsbeleid aankondigt, worden deze vernieuwingen bij één (jaarlijkse) actualisering van de beleidsbeoordeling van de Eerlijke Bankwijzer meegenomen. Daarna wordt verwacht dat de aangekondigde beleidswijziging geïntegreerd wordt in de beleidsstukken waarin de bank haar investeringsbeleid vastlegt.

1.4.4 Internationale standaarden

Bij de beoordeling van het investeringsbeleid van de banken wordt niet alleen gekeken naar het beleid dat de bank heeft uitgeschreven in haar eigen beleidsstukken, maar ook naar de internationale standaarden die door de bank zijn ondertekend of waarnaar de bank kortweg verwijst in het eigen beleid. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om de *OECD Guidelines for Multinational Enterprises*, de *IFC Performance Standards* en de *UN Global Compact Principles*. Banken die naar een dergelijke standaard verwijzen in hun beleid of die een dergelijke standaard ondertekend hebben, ontvangen bij de inhoudelijke beoordeling van het beleid automatisch een punt voor de elementen waarvan vooraf is vastgesteld dat de internationale standaard het principe dekt.

1.5 Methodologie: Reikwijdte van het beleid

Naast de inhoud van het beleid (besproken in paragraaf 1.4) is ook de reikwijdte van het beleid van groot belang bij de beoordeling van het investeringsbeleid van banken. Als een bank een bepaald principe alleen hanteert voor de investeringen voor eigen risico en rekening en niet voor vermogensbeheer voor derden, kan immers moeilijk volgehouden worden dat het hier echt om een principe gaat. De Eerlijke Bankwijzer is van mening dat de principes van de bank betekenis moeten hebben voor alle vormen van investeringen die de bank uitvoert, voor alle financiële diensten die de bank aanbiedt en voor alle relevante aspecten van de bedrijfsvoering.

1.5.1 Selectie van investeringscategorieën

In de nieuwe Fair Finance Guide-methodologie - die in 2016 door de Eerlijke Bankwijzer volledig is ingevoerd - wordt daarom per element de aan een bank toegekende inhoudelijke score vermenigvuldigd met een percentage dat de reikwijdte van het beleid voor alle beleggingen, investeringen en financieringen van de bank aangeeft. Daarbij worden vier investeringscategorieën onderscheiden:

- Zakelijke kredietverlening (inclusief onderwriting); en
- Projectfinanciering.
- Beleggingen op de balans, voor eigen rekening en risico van de bank (in aandelen, obligaties, futures, swaps en andere financiële activa);
- Vermogensbeheer voor derden (in de vorm van eigen beleggingsfondsen, private banking en externe mandaten)

In de volgende paragrafen wordt verder ingegaan op deze verschillende investeringscategorieën en hun relevantie voor banken.

Naast deze vier categorieën, wordt er in het thema Woningbouw en Vastgoed ook gekeken naar hypotheekleningen die de financiële instelling uitgeeft.

Afhankelijk van de voor de bank relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0.5 en 1. Indien niet aan het beoordelingselement wordt voldaan, is de score 0.0.

De beleidsscore van 0.5 wordt aangevuld met de score voor de scope van het beleid. Dit wordt uitgedrukt in een percentage. Als de financiële instelling de scope van het beleid niet toelicht, dan wordt er vanuit gegaan dat 50% (0.5 punten) van de activiteiten door het beleid wordt gedekt. Voor elke investeringscategorie waarvan de financiële instelling duidelijk maakt dat het beleid erop van toepassing is, wordt 12,5% aan de score toegevoegd. Als het beleid op alle relevante investeringscategorieën is toegepast, dan is de scope van het beleid 100%. Dit is de maximale score en resulteert in de score van een 1.0 voor een beoordelingselement.

Bovenstaande is gebaseerd op de aanname dat de financiële instelling in alle vier de investeringscategorieën actief is. Als de financiële instelling slechts actief is in drie, twee of één van deze categorieën, dan blijft de beleidsscore van 50% hetzelfde. Voor iedere investeringscategorie waarop het beleid dan expliciet wordt toegepast, wordt 16.67%, 25% of 50% aan de score toegevoegd. Als de financiële instelling zijn beleid toepast op alle investeringscategorieën waarin het actief is, dan is de scope van het beleid altijd 100%.

1.5.2 Toekenning van scores

Per thema, sector en aspect van de bedrijfsvoering wordt iedere bank een score toegekend. Deze score hangt af van het aantal principes dat in het publiek beschikbare investeringsbeleid van de bank is opgenomen. De scores worden weergegeven op een schaal van 1 tot en met 10.

De score van een bank voor de inhoud van haar beleid voor een thema, sector of aspect van de bedrijfsvoering wordt bepaald door het aantal elementen dat is opgenomen in het *beleid* te delen door het totaal aantal elementen dat in de methodologie onder *elementen voor goed beleid* wordt genoemd. In formulevorm:

$$\text{Score} = \frac{\text{Aantal elementen opgenomen in } \textit{beleid} * 10}{\text{Totaal aantal genoemde elementen}}$$

De uitkomst wordt vermenigvuldigd met 10 en dan afgerond tot een geheel getal. Als het getal achter de komma begint met 0, 1, 2, 3 of 4 wordt naar beneden afgerond, bij 5 of meer naar boven. Als de score lager dan 1 is, wordt altijd naar boven afgerond.

Een voorbeeld ter toelichting: als voor een bepaald thema 16 elementen zijn gedefinieerd en Bank A heeft er daarvan 9 opgenomen in het beleid, dan scoort de bank 9 maal 10 gedeeld door 16 = 5,625. Deze score wordt afgerond naar een 6.

Elke bank krijgt dus voor zijn beleid ten aanzien van elk thema, elke sector en elk aspect van de bedrijfsvoering een geheel getal als score, minimaal een 1 en maximaal een 10. Aan deze scores hangt de Eerlijke Bankwijzer de volgende kwalificaties, overgenomen uit het onderwijs:²

10	Uitstekend
9	Zeer goed
8	Goed
7	Ruim voldoende
6	Voldoende
5	Twijfelachtig
4	Onvoldoende
3	Ruim onvoldoende
2	Slecht
1	Zeer slecht

1.5.3 Zakelijke kredietverlening en projectfinanciering

Zakelijke kredietverleningen betreft het verstrekken van leningen en kredieten aan bedrijven, overheden en organisaties. Underwriting betreft het helpen van bedrijven, overheden en organisaties met het uitgeven van aandelen en obligaties op de kapitaalmarkt. Projectfinanciering betreft een specifieke vorm van kredietverleningen die gericht is op het financieren van één specifieke ondernemingsactiviteit (een fabriek, weg, pijpleiding, o.i.d.).

1.5.4 Beleggingen op de balans

Banken krijgen uit verschillende bronnen geld binnen en beleggen dat weer op verschillende manieren in activiteiten van particulieren, bedrijven en overheden. Op de balans van een bank wordt dat naast elkaar gezet: rechts staat hoe de bank geld binnen heeft gekregen (de *passiva*), links staat waaraan de bank dat geld heeft uitgegeven (de *activa*). Hieronder beschrijven we beide categorieën:

Passiva

De *passiva* van de bankgroep - al het geld dat bij de bank is binnengekomen - kunnen onderverdeeld worden in verplichtingen en eigen vermogen. Het eigen vermogen is het geld van de eigenaars van de bank. Dat kunnen particulieren zijn, andere financiële instellingen of - bij een coöperatieve bank - verzekeren zelf. Het eigen vermogen bestaat uit:

- geld dat is binnengekomen door aandelen in de bank te verkopen aan de eigenaars;
- de nettowinst die de bank in de loop der jaren heeft gemaakt.

Onder de verplichtingen van een bank valt al het andere geld dat bij de bank is binnengekomen, met name door:

- geld dat particulieren, instellingen en bedrijven aan premies hebben betaald;
- leningen van andere financiële instellingen;
- obligaties die de bank heeft verkocht aan beleggers;
- financiële derivaten: schulden als gevolg van swapsⁱⁱ, futuresⁱⁱⁱ of opties.

Activa

Al het geld dat bij een bank binnenkomt wordt weer belegd in verschillende soorten *activa* (bezittingen en vorderingen). In andere woorden: de som van de *passiva* is altijd precies gelijk aan de som van de *activa*. Een bank kan in de volgende soorten *activa* investeren:

- de kantoren plus inboedel waarin het personeel van de bank werkt;
- leningen aan en tegoeden bij andere financiële instellingen;
- hypotheekleningen en consumptieve kredieten aan particulieren;
- beleggingen in onder meer aandelen en obligaties van bedrijven en in obligaties van overheden, maar ook in private equity en onroerend goed;
- beleggingen in financiële derivaten: swaps, futures of opties.

ⁱⁱ Een swap is een afgeleid financieel product waarbij twee partijen geldstromen ruilen. Bijvoorbeeld bij een renteswap ruilen twee banks de rentebetalingen van twee leningen met elkaar. Het doel hiervan kan zijn om risico's te beperken van bijvoorbeeld een rentestijging of juist om te speculeren op een rentedaling. Een bank heeft bij een swap dus zowel een schuld als een bezitting.

ⁱⁱⁱ Een future is een financieel contract tussen twee partijen die zich verbinden om op een bepaald tijdstip een bepaalde hoeveelheid van een product of financieel instrument te verhandelen tegen een vooraf bepaalde prijs.

Niet elke bank investeert in dezelfde mate in al deze soorten activa, onder meer op basis van de mate van beleggingsrisico die de bank wil nemen. Beleggingen in obligaties hebben bijvoorbeeld een lager risicoprofiel dan beleggingen in aandelen, maar hebben doorgaans ook een lager rendement.

In het kader van het onderzoek voor de Eerlijke Bankwijzer vatten we alle soorten activa van banken samen onder de term "beleggingen op de balans". Dit wordt ook wel "investeringen op de balans" genoemd. Het geldt dat door particulieren, instellingen en bedrijven aan een bank middels spaartegoeden wordt overgedragen, kan in principe door de bank worden aangewend voor alle mogelijke beleggingen en leningen: van hypotheekleningen aan particulieren tot beleggingen in internationale bedrijven en financiële derivaten. Dat betekent dat iemand die spaargeld heeft, niet zonder meer weet waar zijn of haar geld precies aan besteed wordt. Het staat banken vrij om het geld van klanten naar eigen goeddunken te investeren. Daarom is het van groot belang dat een bank in elk geval inzichtelijk maakt welk beleid gevoerd wordt voor alle beleggingen op de balans.

1.5.5 Vermogensbeheer

Naast beleggingen op de balans bieden de meeste grotere bankgroepen ook vermogensbeheer voor derden aan, bijvoorbeeld via dochterbedrijven. Hoewel het hier niet gaat om beleggingen met eigen geld en deze beleggingen ook niet op de balans van de bank staan, zegt de werkwijze van de vermogensbeheerders die behoren tot dezelfde bank ook iets over de mate van maatschappelijke verantwoordelijkheid van de hele bank. Daarom wordt ook het beleid van de banken met betrekking tot vermogensbeheer voor derden door de Eerlijke Bankwijzer beoordeeld.

Echter, niet alle vormen van vermogensbeheer worden beoordeeld, omdat ze niet allemaal relevant zijn. De vermogensbeheerders van banken hebben niet altijd de keuze om wel of geen kapitaal beschikbaar te stellen aan bedrijven of overheden als hun klanten hierin leidend zijn. En soms is het voor deze vermogensbeheerders niet mogelijk om instrumenten op het gebied van verantwoord beleggen - zoals stemmen op aandeelhoudersvergaderingen - in te zetten. Aan de hand van de volgende criteria is bepaald of de verschillende vermogensbeheeractiviteiten in de beoordeling door de Eerlijke Bankwijzer worden meegenomen:

- Komt door deze vorm van vermogensbeheer kapitaal beschikbaar voor bedrijven of overheden?
- Heeft de bank keuzevrijheid en/of verantwoordelijkheid om deze vorm van vermogensbeheer al dan niet (of eventueel onder voorwaarden) te verlenen?
- Kan de bank instrumenten op het gebied van verantwoord beleggen inzetten bij deze vorm van vermogensbeheer?

Op basis van deze criteria heeft de Eerlijke Bankwijzer – na eerdere uitgebreide afstemming hiertoe met de Nederlandse bankensector- besloten om de volgende vormen van vermogensbeheer mee te nemen in de beoordeling van de reikwijdte van het beleggingsbeleid:

- Eigen beleggingsfondsen: Beleggingsfondsen die door de bankgroep zelf worden samengesteld en aangeboden aan particuliere en institutionele beleggers;
- Private banking: Beleggingen in aandelen en obligaties of - door andere vermogensbeheerders beheerde - beleggingsfondsen met geld van particuliere beleggers;
- Externe mandaten: Beleggingen in aandelen en obligaties of - door andere vermogensbeheerders beheerde - beleggingsfondsen met geld van institutionele beleggers (pensioenfondsen, banken).

Vormen van vermogensbeheer die niet worden meegenomen in de beoordeling van de reikwijdte van het beleggingsbeleid zijn:

- Trading platforms waarop (particuliere) klanten zelf kunnen beleggen in aandelen, obligaties en beleggingsfondsen (zogenaamde *execution only* diensten);
- Het in bewaring houden van aandelen voor particuliere of institutionele beleggers.

1.5.6 Geen activiteit

De Eerlijke Bankwijzer verwacht in principe dat een bank beleid heeft voor alle thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering die in paragraaf 1.4.1 worden benoemd. Niet alle banken hebben echter investeringen in alle genoemde sectoren. Ook zijn niet alle banken actief in alle vier investeringscategorieën die in paragraaf 1.5.1 worden genoemd. In die gevallen zou het voor deze banken niet relevant zijn om op bepaalde beleidsterreinen beleid te ontwikkelen.

Om met deze verschillen om te gaan hanteert de Eerlijke Bankwijzer de volgende richtlijnen:

- Als uit een door de bank gepubliceerde verklaring of uit gegevens over daadwerkelijke beleggingen blijkt dat de bank via geen enkele investeringscategorie actief is in een bepaalde sector, zal de bank de score *n.a.* (niet actief) worden gegeven bij de inhoudelijke beoordeling van het beleid voor die sector. De methode hiervoor is terug te lezen in de Fair Finance Guide International.
- Voor het beleid voor een thema of een aspect van de bedrijfsvoering kan geen score *n.a.* worden toegekend, omdat iedere bank altijd op een of andere manier met het thema of het aspect van de bedrijfsvoering te maken heeft. Wel kan voor specifieke elementen binnen een thema, die niet relevant zijn als de bank op dat vlak niet actief is, een *n.a.* score worden toegekend. Het element telt dan niet mee bij het berekenen van de inhoudelijke score voor het thema.
- Voor elementen die een bepaalde activiteit *niet acceptabel* noemen, wordt bij de inhoudelijke beoordeling van het beleid aan een groep die in het geheel niet in deze activiteit belegt een punt toegekend.
- Vanaf 2016 is de reikwijdte van het beleid in de score betrokken, als een percentage van de investeringscategorieën waarvoor het beleid geldt. De investeringscategorieën waarin de bank niet actief is worden dan niet meegerekend bij het bepalen van de reikwijdte van het beleid. Dat kan structureel het geval zijn voor alle thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering, bijvoorbeeld als de bank in het geheel niet actief is op het gebied van vermogensbeheer. Het kan ook voor specifieke sectoren of elementen gebeuren, als bijvoorbeeld een bank wel actief is op het gebied van zakelijke kredietverlening maar alleen in specifieke sectoren.

1.6 Uitvoering onderzoek

Dit rapport biedt een weergave van de resultaten van het beleidsonderzoek voor de Eerlijke Bankwijzer, dat is uitgevoerd door onderzoeksbureau Profundo in opdracht van de zes in de Eerlijke Bankwijzer deelnemende organisaties. De gebruikte methodologie is in opdracht van de Fair Finance Guide International opgesteld door Profundo, maar de uiteindelijke keuzes met betrekking tot de gehanteerde beoordelingscriteria zijn gemaakt door de opdrachtgevers.

Gedurende het onderzoek hebben de onderzochte banken de mogelijkheid gekregen om te reageren op:

- De inhoud van de vernieuwde onderzoeksmethode;

- Het onderzoek naar de sectoren en investeringscategorieën waarin een bankgroep actief is;
- De bronnen die voor het onderzoek gebruikt worden;
- De onderzoeksresultaten; en
- De tekst in het eindrapport.

De onderzoekers hebben de reacties van de financiële instellingen meegenomen in het onderzoek.

De tijdlijn met reactiemogelijkheden van de banken is weergegeven in Tabel 4.

Tabel 4   **Tijdlijn van het onderzoek**

Datum / periode	Eerlijke Bankwijzer
20 april 2016	Banken ontvangen de nieuwe Fair Finance Guide-methode met een overzicht van de eigen beleidstukken
11 mei 2016	Informatiebijeenkomst voor banken over de nieuwe FFG-methode, planning en verwachtingen van banken m.b.t. feedback
27 mei 2016	Banken ontvangen conceptprofielen
6 juni 2016	Deadline voor feedback banken op lijst met beleid
29 juni 2016	Deadline voor feedback banken op lijst met beleid
22 augustus 2016	Deadline voor banken om nieuw beleid te publiceren
5 september 2016	Banken ontvangen draft conceptscores
3 oktober 2016	Deadline voor reactie banken op conceptscores
1 november 2016	Banken ontvangen het conceptrapport en de eindbeoordeling (onder embargo)
22 november 2016	Deadline voor feedback banken, gevolgd door aanpassing eindrapport
29 november 2016	Banken ontvangen het eindrapport
21 december 2016	Publicatie 16e update Eerlijke Bankwijzer-beleidsupdate

1.7 Disclaimer

Niet alle partnerorganisaties binnen de Eerlijke Geldwijzer werken inhoudelijk op alle thema's en/of sectoren waarover het onderzoek zich uitstrekt. Uitingen op deelonderwerpen geven dan ook niet noodzakelijkerwijs de mening weer van alle in de Eerlijke Geldwijzer samenwerkende organisaties.

Hoofdstuk 2 Thema's

2.1 Arbeidsrechten

2.1.1 Wat staat er op het spel?

Bescherming van mensen in hun werkomgeving is een fundamentele verantwoordelijkheid van bedrijven en overheden. Werknemers hebben het recht op goede werkomstandigheden, goede arbeidsvoorwaarden, respect voor hun arbeidsrechten en een leefbaar loon. Deze arbeidsrechten dragen bij aan de ontwikkeling van duurzaam menselijk kapitaal en aan de democratisering van samenlevingen. Goede afspraken omtrent werk en beloning, bescherming van dienstverbanden en goed functionerende overlegstructuren tussen werkgevers en werknemers dragen bij aan het welzijn van personeel. Veiligheid op het werk is essentieel om ongelukken te voorkomen.

Speciale aandacht voor de positie van vrouwen is belangrijk. Vrouwen met een inkomen dragen bij aan de gezondheid en productiviteit van families, lokale gemeenschappen en toekomstige generaties. Gelijke behandeling van mannen en vrouwen op de werkvloer draagt bij aan armoedebestrijding en het verhogen van de levensstandaard.³

De mondiale financiële en economische crisis die in 2008 uitbrak heeft impact gehad op de banenmarkt: er is steeds minder zekerheid voor werknemers, vooral voor jongeren. In 2012 concludeerde de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) dat er wereldwijd 400 miljoen banen gecreëerd moeten worden voor het volgende decennium om de verwachte mondiale groei van het arbeidsaanbod op te vangen.⁴ Het beleggingsbeleid van banken kan ervoor zorgen dat wordt geïnvesteerd in bedrijven die aandacht hebben voor arbeidsrechten en het creëren van een duurzame groei van de werkgelegenheid.

2.1.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Bankwijzer in het investeringsbeleid van banken zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de bank relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het investeringsbeleid van de bank is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Bankwijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het investeringsbeleid van de onderzochte banken voor dit thema vindt u in Tabel 5.

Tabel 5   **Beleidscores Arbeidsrechten**

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
Beleidscore	8	5	10	7	9	9	9	10	10	9

De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijven waarin een bank investeert:

1	Bedrijven respecteren vrijheid van vereniging en het recht op collectieve onderhandeling.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
2	Gedwongen arbeid is onacceptabel.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
3	Kinderarbeid is onacceptabel.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
4	Discriminatie (op grond van etniciteit, geslacht, of sociale afkomst) met betrekking tot het aanbieden van werk is onacceptabel.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
5	Bedrijven betalen een leefbaar loon aan hun werknemers.	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
6	Bedrijven beperken de werktijden.	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
7	Bedrijven hebben een goed veiligheids- en gezondheidsbeleid.	1.0	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
8	Bedrijven zorgen voor een gelijke behandeling en gelijke arbeidsomstandigheden voor gastarbeiders.	0.5	0.0	1.0	0.0	0.8	1.0	0.6	1.0	0.7
9	Bedrijven hebben een helder (management)systeem om naleving van internationale arbeidsnormen te monitoren en indien nodig te corrigeren.	1.0	0.0	1.0	0.0	0.8	0.7	1.0	1.0	1.0
10	Bedrijven stellen procedures in voor de behandeling en verwerking van werknemersklachten en voor het oplossen van schendingen of conflicten, bij voorkeur in overleg met een	0.6	1.0	1.0	0.0	0.8	0.7	1.0	0.8	1.0

Bank		ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
	vakbondsorganisatie.										
11	Bedrijven integreren criteria ten aanzien van arbeidsrechten in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
12	Bedrijven nemen clausules over de naleving van criteria met betrekking tot arbeidsrechten op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0

2.2 Belastingen

2.2.1 Wat staat er op het spel?

Voor elke democratische samenleving zijn belastinginkomsten essentieel om publieke voorzieningen zoals gezondheidszorg, onderwijs, infrastructuur en sociale zekerheid te financieren. Om belastingen te kunnen innen, is de opbouw van een capabel en betrouwbaar ambtenarenapparaat nodig.

Ook bedrijven hebben baat bij publieke voorzieningen en daarmee hebben ze ook een verantwoordelijkheid om belastingen te betalen in ieder land waarin ze actief zijn. Toch profiteren veel financiële instellingen, bedrijven en particulieren van internationale verschillen in belastingpercentages en mazen in nationale belastingregels. Daarbij wordt er vaak gebruik gemaakt van brievenbusmaatschappijen in belastingparadijzen. Hierdoor is het niet duidelijk hoeveel en waar belasting wordt betaald. Belastingontwijking is in strijd met Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen: het getuigt van gebrek aan maatschappelijke verantwoordelijkheid om overheden inkomsten te onthouden die ze nodig hebben om hun land op sociaal en economisch gebied te ontwikkelen.⁵

Het Tax Justice Network (TJN) schat in dat er door de 'superrijken' tussen de USD 21 en USD 32 miljard aan onbelaste vermogens is weggesluisd naar belastingparadijzen. Volgens het IMF moeten nationale belastingwetten en internationale belastingafspraken hervormd worden om *Base Erosion and Profit Sharing (BEPS)* te voorkomen. Potentieel bestaat het overheidsbudget van ontwikkelingslanden voor 10-15% uit belastinginkomsten afgedragen door daar gevestigde buitenlandse dochterbedrijven van multinationale ondernemingen. Volgens schattingen van OxfamNovib lopen ontwikkelingslanden echter jaarlijks USD 100 miljard mis als gevolg van belastingontwijking door multinationals, wat ten koste gaat van de benodigde uitgaven voor uitbanning van extreme armoede, een van de Sustainability Development Goals.⁶

Financiële instellingen hebben de verantwoordelijkheid om klanten niet opzettelijk te helpen om belasting te ontwijken en alleen te beleggen in bedrijven die in de landen waar ze actief zijn de verschuldigde belastingen betalen. Ook dienen zij zichzelf niet schuldig te maken aan belastingontwijking.

2.2.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Bankwijzer in het investeringsbeleid van banken zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de bank relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het investeringsbeleid van de bank is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Bankwijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het investeringsbeleid van de onderzochte banken voor dit thema vindt u in Tabel 6.

Tabel 6   **Beleidscores Belastingen**

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
Beleidscore	4	2	6	3	4	4	5	7	7	6

De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijfsvoering van de bank:

1	De bank rapporteert voor de meest belangrijke landen waarin zij actief is over haar omzetten, winsten, FTEs, kosten, ontvangen subsidies van overheden en (belasting)betalingen.	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
2	De bank rapporteert voor ieder land waarin zij actief is over haar omzetten, winsten, FTEs, kosten, ontvangen subsidies van overheden en (belasting)betalingen.	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
3	De bank rapporteert voor ieder land waarin zij actief is haar totale activa.	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0
4	De bank verleent geen adviezen aan klanten met als belangrijkste doel het nastreven van belastingontwijking of -ontduiking.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0
5	De bank verzorgt geen transacties binnen internationale structuren met als belangrijkste doel het nastreven van belastingontwijking of -ontduiking.	1.0	1.0	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
6	De bank publiceert alle van overheden verkregen bedrijfsspecifieke	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0

Bank		ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
	belastingovereenkomsten.										
7	De bank heeft geen dochterondernemingen of deelnemingen in belastingparadijzen, tenzij de dochteronderneming of deelneming waarde creëert, c.q. economische activiteiten onderneemt.	1.0	1.0	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
8	De bank biedt geen financiële diensten aan bedrijven in belastingparadijzen, tenzij het bedrijf waarde creëert, c.q. economische activiteiten onderneemt.	1.0	0.0	n.a.	n.a.	0.0	n.a.	1.0	n.a.	1.0	1.0

De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijven waarin een bank investeert:

9	Bedrijven publiceren hun volledige groepsstructuur, inclusief groepsonderdelen die indirect of gedeeltelijk in eigendom zijn.	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
10	Bedrijven publiceren een uitleg over de activiteiten, functies en uiteindelijke eigenaar van iedere dochteronderneming, onderdeel, joint venture of gerelateerde partij in een belastingdistrict met lage tarieven.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
11	Bedrijven rapporteren voor ieder land waarin zij actief zijn over hun omzetten, winsten, FTEs, kosten, ontvangen subsidies van overheden en (belasting)betalingen aan regeringen (e.g. bronbelasting, betalingen voor concessies en vennootschapsbelasting).	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7	0.0
12	Bedrijven richten hun (internationale) ondernemingsstructuur en hun (internationale) transacties in op een wijze die recht doet aan de economische realiteit van hun activiteiten en transacties, zonder dat schakels worden toegevoegd alleen of vooral om belastingvoordeel te behalen.	0.5	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
13	Bedrijven publiceren alle van overheden verkregen bedrijfsspecifieke belastingovereenkomsten.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
14	Bedrijven publiceren, voor zover juridisch en praktisch mogelijk, de beslissingen van rechtbanken en arbitrage-instellingen ten aanzien van belastingzaken waarbij het	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

Bank		ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
	bedrijf of haar dochterondernemingen zijn betrokken.										
15	Bedrijven hebben een managementsysteem waarmee direct actie kan worden ondernomen als medewerkers of toeleveranciers zich schuldig maken aan belastingontduiking.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7	1.0	0.0
16	Bedrijven integreren criteria ten aanzien van belastingen in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	0.5	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
17	Bedrijven nemen clauses over de naleving van criteria met betrekking tot belastingen op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0

2.3 Corruptie

2.3.1 Wat staat er op het spel?

Corruptie heeft een negatieve impact op zowel de politieke als sociale omstandigheden in een land. Ook in het zakelijke verkeer en binnen overheidsbestuur worden giften uitgewisseld in ruil voor wederdiensten, waarbij de kans groot is dat vertegenwoordigers van bedrijven en overheden hun positie misbruiken ten gunste van eigen gewin en zich laten verleiden tot het verlenen van gunsten die indruisen tegen het algemeen belang. Dit brengt grote risico's met zich mee. Burgers verliezen het vertrouwen in hun overheid. Door corruptie loopt de overheid belastinginkomsten mis of publiek geld komt in private handen in plaats van te worden ingezet voor publieke diensten als onderwijs en gezondheidszorg. Ook kan corruptie leiden tot onverantwoorde plundering van natuurlijke hulpbronnen als hout, edelmetalen en mineralen.

De mate van corruptie in een samenleving, verschilt van land tot land. Volgens Transparency International zijn bedrijven uit China en Rusland geneigd tot corruptie maar ook OESO-landen als Frankrijk en Italië hebben in dit opzicht een slechte reputatie. Sommige sectoren zijn gevoeliger voor corruptie dan andere. Corruptie komt vooral voor in de bouwsector.⁷

Lobbypraktijken kunnen hetzelfde effect hebben als corruptiepraktijken. Het bedrijfsleven oefent sterke invloed uit op wet- en regelgeving. Sinds midden jaren negentig stelt de Canadese en Amerikaanse overheid het bedrijven en organisaties verplicht om hun lobbypraktijken te registreren. Binnen de Europese Unie bestaat er sinds 2008 een Transparantieregister waarin bedrijven en organisaties op vrijwillige basis hun lobbypraktijken kunnen registreren.

Van financiële instellingen mag worden verwacht dat zij hun klanten niet opzettelijk ondersteunen bij het witwassen van geld of het betalen van steekpenningen, geen financiële diensten verlenen aan bedrijven die zich schuldig maken aan corruptie en dat zij zich hier ook niet zelf aan schuldig maken.

2.3.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Bankwijzer in het investeringsbeleid van banken zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de bank relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het investeringsbeleid van de bank is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Bankwijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores van de onderzochte banken voor dit thema vindt u in Tabel 7.

Tabel 7   **Beleidscores Corruptie**

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
Beleidscore	7	3	8	5	8	8	8	9	9	8

De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijfsvoering van de bank:

1	Het direct of indirect aanbieden, toezeggen, geven of eisen van smeergelden of andere onrechtmatige voordelen, teneinde opdrachten of andere ongeoorloofde voordelen te verwerven of te behouden (corruptie), is onacceptabel.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
2	De bank houdt zich aan de FATF aanbevelingen.	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0
3	De bank houdt zich aan de Wolfsberg Principles.	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
4	De bank verifieert de uiteindelijke begunstigde of eigenaren van een bedrijf.	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0
5	De bank hanteert extra voorzorgsmaatregelen als het indirecte of directe zakenrelaties aangaat met Politically Exposed Persons.	1.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
6	De bank rapporteert over haar deelname aan besluitvormingsprocessen inzake internationale normen en wetgeving (lobbypraktijken).	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
<i>De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijven waarin een bank investeert:</i>										
7	Bedrijven rapporteren over hun uiteindelijke begunstigde of eigenaren inclusief volledige naam, geboortedatum, nationaliteit, rechtsvorm, contactgegevens, nummer en categorieën van aandelen, en de omvang van de deelneming indien van toepassing.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7	0.0	0.0
8	Het direct of indirect aanbieden, toezeggen, geven of eisen van smeergelden of andere onrechtmatige voordelen, teneinde opdrachten of andere ongeoorloofde voordelen te verwerven of te behouden (corruptie), is onacceptabel.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
9	Bedrijven hebben een managementsysteem waarmee direct actie kan worden ondernomen als medewerkers of toeleveranciers zich schuldig maken aan corruptie.	0.6	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
10	Bedrijven rapporteren over hun deelname aan besluitvormingsprocessen inzake internationale normen en wetgeving (lobbypraktijken).	0.5	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
11	Bedrijven integreren criteria ten aanzien van corruptie in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	0.5	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
12	Bedrijven nemen clausules over de naleving van criteria met betrekking tot belastingen en corruptie op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0

2.4 Dierenwelzijn

2.4.1 Wat staat er op het spel?

Dieren zijn, net als mensen, wezens met gevoel, die respect en bescherming verdienen. Op basis van de Five Freedoms moeten zij in staat worden gesteld hun natuurlijk, soorteigen gedrag te vertonen, vrij zijn van fysiek ongerief en van pijn en chronische stress.⁸

Met name in de intensieve veehouderij (waaronder de gangbare varkens-, pluimvee-, vleesvee-, konijnen-, geiten- en melkveehouderijen, waarbij melkkoeien jaarrond op stal worden gehouden, en vissen in de intensieve aquacultuur) staat het welzijn van dieren onder druk, doordat ze worden gehouden onder ronduit slechte omstandigheden. Zo worden verreweg de meeste dieren in te kleine, kale, onnatuurlijke ruimten gehouden, komen ze vaak niet of nauwelijks buiten, ondergaan ze dikwijls onverdoofde ingrepen (staarten knippen, snaveln kappen, tanden vijlen) en kunnen ze praktisch geen soorteigen gedrag vertonen, zoals het zorgen voor hun jongen, het bouwen van een nest of het nemen van een modder- of zandbad. Omschakeling van de intensieve veehouderij naar het diervriendelijk houden van landbouwdieren is daarom essentieel om het dierenwelzijn te verbeteren.

Het transport van dieren kan leiden tot stress, uitputting, uitdroging, verwonding, ziekte en zelfs sterfte, met name naarmate het langer duurt. Ook het beheersen van de condities voor het slachten verdient aandacht. Zo zijn dieren soms nog bij bewustzijn tijdens de slacht doordat de verdoving niet goed wordt uitgevoerd, of worden ze zelfs zonder voorafgaande verdoving geslacht.

De bontindustrie, de plezierjacht en het jachttoerisme zijn onverenigbaar met het behartigen van het dierenbelang. Dierenwelzijnsnormen zijn noodzakelijk in sectoren zoals bijvoorbeeld de farmaceutische industrie en de cosmeticasector, waar nog veel gebruik van proefdieren wordt gemaakt.

Genetische modificatie van dieren is onacceptabel. Het welzijn van de dieren kan hierdoor ernstig worden aangetast. Daarnaast zijn de effecten ervan op de langere termijn onbekend en wordt de genetische diversiteit erdoor beperkt. Ook de integriteit van het dier wordt door genetische modificatie aangetast.

In de amusementsindustrie moeten (wilde) dieren vaak kunstjes doen die niet passen bij hun aard. Tevens worden ze gehuisvest in te kleine ruimten waardoor zij zich niet of te weinig vrij kunnen bewegen. Dit leidt in veel gevallen tot apathisch, stereotiep gedrag zoals het eindeloos heen en weer door de kooi lopen.

Banken zouden, als zij beleggen in één van deze sectoren, een investeringsbeleid moeten hebben dat recht doet aan het welzijn van dieren en dat verder gaat dan het zich enkel houden aan de bestaande wetgeving.

2.4.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Bankwijzer in het investeringsbeleid van banken zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de bank relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het investeringsbeleid van de bank is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Bankwijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het investeringsbeleid van de onderzochte banken voor dit thema vindt u in Tabel 8.

Tabel 8   **Beleidscores Dierenwelzijn**

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot	
Beleidscore	7	1	9	4	5	6	6	8	10	3	
<i>De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijven waarin een bank investeert:</i>											
1	Bedrijven respecteren de Vijf Vrijheden (Five Freedoms) van dieren.	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	0.8
2	Dierproeven voor het testen van cosmetica zijn onacceptabel.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.9	1.0	1.0	0.8	1.0	0.8
3	Aan het gebruik van proefdieren ten behoeve van de vervaardiging van medische producten worden eisen gesteld om het dierenleed en het aantal gebruikte dieren zoveel mogelijk te beperken (de zogenaamde 3V-strategie: vervanging, verfijning en vermindering van dierproeven). De betrokken ondernemingen zijn open en transparant en zoeken actief en aantoonbaar naar alternatieven voor dierproeven.	1.0	0.0	1.0	0.0	0.9	1.0	1.0	0.8	1.0	0.8
4	Genetische modificatie van dieren en het produceren van daarvan afgeleide producten is onacceptabel.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0
5	Dieren vangen en/of houden voor hun vel/pels en het vervaardigen, verhandelen of verkopen van (afgeleide) (bont)producten is onacceptabel.	1.0	0.0	1.0	0.0	0.9	1.0	0.5	0.8	1.0	0.5
6	Zeer beperkende huisvestingsmethoden voor onder anderen kalveren (in kisten), leghennen (in legbatterijen) en zeugen (in	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	0.0	1.0	0.5	1.0	0.8

2.5 Gendergelijkheid

2.5.1 Wat staat er op het spel

Gender verwijst naar sociaal geconstrueerde identiteiten, eigenschappen en rollen van mannen en vrouwen. Gender bepaalt wat binnen een bepaalde context van mannen en vrouwen verwacht, gewaardeerd en toegestaan wordt. Gendergelijkheid verwijst dan ook naar gelijke rechten, verantwoordelijkheden en kansen voor mannen en vrouwen. Om gendergelijkheid te bereiken is het van belang dat de rechten en mogelijkheden van mensen niet afhankelijk zijn van hun geslacht of seksuele oriëntatie.⁹

Traditionele rolpatronen tussen mannen en vrouwen en aan hen toegeschreven eigenschappen, hebben geleid tot ongelijke machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen. Om een paar voorbeelden te noemen:

- Het armoedepercentage onder alleenstaande vrouwen met en zonder kinderen ligt hoger dan onder mannen, zowel in ontwikkelde als minder ontwikkelde landen;
- Vrouwen hebben minder dan mannen toegang tot financiële systemen;
- De werkgelegenheid onder vrouwen is lager dan die onder mannen en zij zijn eerder werkzaam in kwetsbare beroepen;
- Vrouwen zijn minder dan mannen werkzaam in topfuncties;
- Bij gelijke functies en werkervaring, is het salaris van vrouwen vaak lager dan dat van mannen.¹⁰

Financiële instellingen kunnen gendergelijkheid bevorderen door als werkgever doorstroming van vrouwen naar topposities te stimuleren en in hun beloningssystemen zorg te dragen voor gelijke betaling van mannen en vrouwen in vergelijkbare functies en met vergelijkbare werkervaring. Ook in hun rol als investeerder kunnen zij invloed uitoefenen op gelijke behandeling van mannen en vrouwen door criteria daaromtrent op te nemen in hun verantwoord investeringsbeleid.

2.5.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Bankwijzer in het investeringsbeleid van banken zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de bank relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het investeringsbeleid van de bank is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Bankwijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores van de onderzochte banken voor dit thema vindt u in Tabel 9.

Tabel 9   **Beleidscores Gendergelijkheid**

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
Beleidscore	1	1	4	1	1	1	4	1	2	1

De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijfsvoering van de bank:

1	De bank doet een zero-tolerance beleidstoezegging voor alle vormen van genderdiscriminatie ten aanzien van werk en beroep, inclusief verbale, fysieke en seksuele gedragingen.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0	0.0
2	De bank hanteert systemen die salarisgelijkheid actief regelen: de bankgroep analyseert salarisongelijkheid binnen de eigen organisatie - op verschillende functieniveau's - door het verzamelen van uitgebreide salarisinformatie.	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0
3	De bank hanteert systemen die genderdiscriminatie van haar klanten voorkomt en vermindert: de bankgroep analyseert verschillen op basis van gender door het verzamelen van uitgebreide informatie.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0
4	De bank garandeert minstens 40% participatie en gelijke toegang voor vrouwen tot senior functies.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
5	De bank garandeert minstens 40% participatie en gelijke toegang voor vrouwen tot de directie.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijven waarin een bank investeert:

6	Overheden hebben wetten en beleid geformuleerd die alle vormen van discriminatie en geweld tegen vrouwen moet uitbannen. Overheden werken aan het bewerkstelligen van gelijkheid tussen mannen en vrouwen.	0.0	0.0	0.5	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0
7	Bedrijven doen een beleidstoezegging die duidelijk maakt wat de verschillende mensenrechtenrisico's zijn voor mannen en vrouwen.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
8 Bedrijven hanteren een zero-tolerance beleid voor alle vormen van genderdiscriminatie ten aanzien van werk en beroep, inclusief verbale, fysieke en seksuele gedragingen.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0
9 Bedrijven hanteren systemen die salarisgelijkheid actief regelen: de bank analyseert salarisongelijkheid binnen de eigen organisatie - op verschillende functieniveau's - door het verzamelen van uitgebreide salarisinformatie.	0.6	0.0	0.6	0.0	0.8	0.7	1.0	0.5	0.7	0.8
10 Bedrijven hanteren systemen die genderdiscriminatie van haar klanten voorkomt en vermindert: de bankgroep analyseert verschillen op basis van gender door het verzamelen van uitgebreide informatie, zodat de mensenrechtenimpact op klanten beter kunnen worden beoordeeld en aangepakt.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
11 Bedrijven garanderen minstens 40% participatie en gelijke toegang voor vrouwen tot senior functies.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
12 Bedrijven garanderen minstens 40% participatie en gelijke toegang voor vrouwen tot de directie.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
13 Bedrijven integreren criteria ten aanzien van gender en vrouwenrechten in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
14 Bedrijven nemen clausules over de naleving van criteria met betrekking tot gender en vrouwenrechten op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

2.6 Gezondheid

2.6.1 Wat staat er op het spel?

Een goede gezondheid is van grote waarde. Het recht op de hoogst haalbare standaard op het gebied van fysieke en mentale gezondheid is als eerste door de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) erkend als een mensenrecht (1946) en daarna ook opgenomen in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (1948). De verantwoordelijkheid van bedrijven ten aanzien van het recht op gezondheid betekent in de eerste plaats dat de gezondheid van hun werknemers, klanten en omwonenden niet aangetast zou moeten worden door hun producten of productieprocessen.¹¹

Ten aanzien van hun werknemers moeten bedrijven erop toezien dat zij niet onnodig worden blootgesteld aan schadelijke stoffen en dat de werkomstandigheden veilig zijn.¹² De verspreiding van (nieuwe) schadelijke stoffen in het milieu brengt risico's voor de volksgezondheid met zich mee. Betrokken partijen zouden meer moeten doen dan zich aan de bestaande regels houden en het voorzorgprincipe moeten toepassen. Deze voorzorgsmaatregelen hebben vooral betrekking op twee groepen chemicaliën: *Endocrine Disrupting Chemicals (EDCs)* die effect hebben op natuurlijke hormonen en *Persistent Organic Pollutants (POPs)* die niet of langzaam worden afgebroken in de natuur.¹³

Volgens het Milieuprogramma van de Verenigde Naties (UNEP) doodt onveilig (drink)water - mede veroorzaakt door vervuiling door bedrijfsactiviteiten - meer mensen dan alle vormen van geweld bij elkaar.¹⁴ Ook luchtvervuiling, door onder andere de uitstoot van de transportsector en, in Zuidoost-Azië in toenemende mate door veenbranden, is schadelijk voor de volksgezondheid.¹⁵

Bedrijven kunnen overwegen om de toegang tot essentiële gezondheidszorg, schoon drinkwater en goede sanitaire voorzieningen te ondersteunen en een gezonde leefstijl te stimuleren. Volgens de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) zouden door een betere toegang tot medicijnen jaarlijks de levens van tien miljoen mensen gered kunnen worden die sterven aan te voorkomen of behandelbare ziektes zoals HIV/Aids en malaria. Farmaceutische bedrijven kunnen een grote rol spelen door in te zetten op de ontwikkeling van vaccinaties en medicijnen voor veelvoorkomende tropische ziektes zodat de gezondheidssituatie in ontwikkelingslanden verbeterd wordt. Daarnaast kunnen farmaceutische bedrijven zorgen voor een laagdrempelig aanbod van medicijnen in ontwikkelingslanden door deze voor betaalbare prijzen ter beschikking te stellen.¹⁶

Met al deze aspecten moeten banken rekening houden bij de ontwikkeling van een investeringsbeleid op het gebied van gezondheid.

2.6.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Bankwijzer in het investeringsbeleid van banken zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de bank relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het investeringsbeleid van de bank is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Bankwijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het investeringsbeleid van de onderzochte banken voor dit thema vindt u in Tabel 10.

Tabel 10   **Beleidscores Gezondheid**

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
Beleidscore	8	3	9	3	6	7	6	9	8	8

De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijven waarin een bank investeert:

1	Bedrijven passen het voorzorgprincipe toe ter voorkoming van gezondheidsschade bij hun werknemers, klanten of omwonenden door hun producten of productieprocessen.	1.0	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
2	Bedrijven respecteren afspraken over arbeidsomstandigheden, zoals omschreven in de conventies van de ILO en de Tripartiete Verklaring.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
3	Bedrijven werken aan de systematische verbetering van arbeidsomstandigheden en ontwikkelen een preventieve cultuur op het gebied van gezondheid en veiligheid.	0.9	1.0	1.0	0.0	0.8	1.0	0.6	0.8	1.0
4	Bedrijven respecteren internationale afspraken over de productie en het gebruik van gevaarlijke of giftige stoffen zoals omschreven in het Montreal Protocol (over stoffen die de ozonlaag aantasten).	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
5	Bedrijven respecteren internationale afspraken over de productie en het gebruik van gevaarlijke of giftige stoffen zoals omschreven in het Verdrag van Stockholm (over POP's).	1.0	0.0	1.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
6	Bedrijven respecteren internationale afspraken op het gebied van handel in chemicaliën en chemisch afval zoals omschreven in het Verdrag van Bazel.	1.0	0.0	1.0	0.0	0.8	1.0	0.6	1.0	1.0
7	Bedrijven respecteren internationale afspraken op het gebied van handel in chemicaliën en chemisch afval zoals omschreven in het Verdrag van Rotterdam.	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	0.6	1.0	1.0
8	Bedrijven reduceren de uitstoot van schadelijke stoffen (naar bodem, water en lucht) door gebruik te maken van de best beschikbare technologieën.	1.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.8	1.0
9	Bedrijven beperken het gebruik van chemicaliën waarvan in wetenschappelijke literatuur wordt vermoed dat ze schadelijk zijn voor de gezondheid en, indien	1.0	1.0	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0

Bank		ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
	noodzakelijk, gebruiken ze alleen op een verantwoorde manier (voorzorgbeginsel).										
10	Farmaceutische bedrijven zorgen ervoor dat patiënten met voorkombare en behandelbare ziektes het recht op toegang tot medicijnen hebben.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0
11	Patiënten met voorkombare en behandelbare ziektes hebben recht op toegang tot medicijnen.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
12	Producenten van flesvoeding houden zich aan de WHO-code en aanvullende resoluties met betrekking tot reclame voor vervangingsmiddelen van moedermelk.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0
13	Tabaksproducenten houden zich aan de richtlijnen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) met betrekking tot de gezondheidseffecten en de sociale, milieu- en economische gevolgen van (mee)roken.	1.0	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.8	n.a.	0.8
14	Bedrijven integreren criteria met betrekking tot gezondheid in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	0.6	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
15	Bedrijven nemen clausules over de naleving van criteria met betrekking tot gezondheid op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0

2.7 Klimaatverandering

2.7.1 Wat staat er op het spel?

Wereldwijde klimaatverandering zorgt voor ingrijpende veranderingen in ecosystemen, waardoor samenlevingen meer risico lopen op bijvoorbeeld overstromingen en orkanen. Dit proces is een direct resultaat van menselijke activiteiten die de concentratie van broeikasgassen in de atmosfeer doen toenemen. Volgens het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) is het zeer aannemelijk dat meer dan de helft van de temperatuurstijging die zich tussen 1951 en 2010 heeft voorgedaan door menselijk toedoen is veroorzaakt.¹⁷ De belangrijkste oorzaken zijn het gebruik van fossiele brandstoffen voor energie, industrie, verkeer en vervoer, evenals ontbossing en intensieve landbouw- en veeteelt.

Klimaatverandering zal waarschijnlijk leiden tot een stijging extreme weersomstandigheden zoals een toename aan warmere periodes, droge periodes, extreme regenval en hittegolven. Deze ontwikkelingen zullen grote consequenties hebben voor natuur, milieu en de menselijke leefomgeving, waaronder:

- Door smelting nemen gletjers, zeeijs en ijskappen in hooggebergten en poolgebieden af;
- Door smelting van permafrost komen extra broeikasgassen vrij;
- Er ontstaat een verhoogd risico op bosbranden in veengebieden;
- De stijgende zeespiegel heeft effect op eilanden en kustgebieden, waardoor het risico op overstromingen toeneemt en de kans bestaat dat deze gebieden deels onbewoonbaar worden;
- Toename van mensen die wonen in een gebied met een tekort aan (drink)water.¹⁸

Tijdens de 21^e Klimaatconferentie in Parijs (2015) is als doelstelling afgesproken om de wereldwijde temperatuurstijging te beperken tot 1,5 graden Celsius, in 2100.¹⁹

Er zijn grote investeringen nodig, vooral in ontwikkelingslanden, om aanpassingen aan de gevolgen van klimaatverandering te realiseren. Grote groepen mensen in ontwikkelingslanden zijn kwetsbaarder voor klimaatverandering omdat hun levensonderhoud meer afhankelijk is van klimatologische omstandigheden en omdat het voor deze groepen lastiger is om zich aan extreme weersomstandigheden aan te passen.²⁰

Bedrijven zullen worden geconfronteerd met de gevolgen en risico's van klimaatverandering, omdat er nieuwe wetgeving geïmplementeerd wordt, maar ook omdat het kansen en innovaties met zich meebrengt. Er is een energietransitie nodig om de risico's van klimaatverandering te verminderen. Controversiële vormen van grondstofwinning - zoals de winning van olie uit teerzanden, de winning van schaliegas en kolenmijnbouw - verhinderen de energietransitie.

Banken zullen fundamentele keuzes moeten maken om de risico's op klimaatverandering te verminderen en om de energietransitie te bevorderen, zowel in hun eigen organisatie als in de bedrijven en organisaties waarin ze investeren. Banken kunnen hun invloedaanwenden om te stimuleren dat er een transitie plaatsvindt van het gebruik van overwegend fossiele brandstoffen (zoals kolen) naar het gebruik van hernieuwbare energiebronnen (zoals wind- en zonne-energie). Dit geldt ook voor het gebruik van grondstoffen voor de vervaardiging van producten. Met hun investeringsbeslissingen kunnen banken een impuls geven aan de circulaire economie, een economisch systeem dat gebruik maakt van grondstoffen die worden teruggewonnen uit afgedankte producten in plaats van de exploitatie van nieuwe grondstoffen.

2.7.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Bankwijzer in het investeringsbeleid van banken zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de bank relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het investeringsbeleid van de bank is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Bankwijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het investeringsbeleid van de onderzochte banken voor dit thema vindt u in Tabel 11.

Tabel 11   **Beleidscores Klimaatverandering**

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
Beleidscore	3	1	9	2	2	5	3	9	9	2

De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijfsvoering van de bank:

1	Voor de eigen broeikasgasemissies stelt de bank meetbare reductiedoelstellingen op die bijdragen aan een beperking van de maximale mondiale temperatuurstijging van 1.5°C.	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
2	De bank publiceert hoe groot haar aandeel is in de broeikasgasemissies van energiebedrijven en -projecten waarin zij investeert.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0
3	De bank publiceert hoe groot haar aandeel is in de broeikasgasemissies van alle bedrijven en projecten waarin zij investeert.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
4	Voor de broeikasgasemissies van de bedrijven waarin de bank investeert, stelt zij meetbare reductiedoelstellingen vast, die bijdragen aan een beperking van de maximale mondiale temperatuurstijging tot 1.5°C.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.6	1.0	0.0	0.0
5	Het beleid hanteert een maximumdrempel van 30% voor financiering en investering in kolencentrales en kolenmijnbouw.	0.0	0.8	1.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0	0.0
6	Het beleid hanteert een maximumdrempel van 30% voor financiering en investering in energieopwekking doormiddelvan fossiele brandstoffen en het winnen van olie en gas.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0
7	Het beleid hanteert een maximumdrempel van 0% voor financiering en investering in kolencentrales en kolenmijnbouw.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0	0.8	1.0	0.0
8	Het beleid hanteert een maximumdrempel van 0% voor financiering en investering in energieopwekking doormiddelvan fossiele brandstoffen en het winnen van olie en gas.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0

De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijfsvoering van de bank:

9	Bedrijven maken hun directe en indirecte broeikasgasemissies bekend.	1.0	0.5	1.0	0.5	0.6	0.7	0.6	1.0	0.7	0.8
10	Bedrijven verminderen hun directe en indirecte broeikasgasemissies.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.8	0.7	1.0	1.0	1.0	1.0

Bank		ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
11	Bedrijven stappen over van fossiele brandstoffen op hernieuwbare energie.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	0.0
12	Kolencentrales waarvan de CO2 uitstoot niet beperkt wordt (met CO2-afvang en -opslag) zijn onaanvaardbaar.	0.5	0.0	1.0	0.0	0.5	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0
13	Het gebruik van steenkool voor de productie van elektriciteit is onacceptabel.	0.5	0.0	1.0	0.0	0.5	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0
14	Het gebruik van fossiele brandstoffen voor de productie van elektriciteit is onacceptabel.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0
15	Het winnen van steenkool is onacceptabel.	0.5	0.8	1.0	0.0	0.5	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0
16	Het winnen van olie uit teerzanden is onacceptabel.	1.0	0.0	1.0	0.0	0.9	1.0	1.0	1.0	1.0	0.0
17	Het winnen van olie en gas is onacceptabel.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0
18	Het omzetten van veengrond en gebieden met hoge koolstofvoorraden in landbouwgrond, is onacceptabel.	0.9	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0
19	De productie van biomassa voldoet aan de 12 principes van de Roundtable on Sustainable Biomaterials (RSB).	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.8	1.0	0.8
20	CO2-compensatie is gecertificeerd volgens de Gold Standard.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0
21	Bedrijven voeren geen lobby om klimaatmaatregelen af te zwakken of aanscherping van klimaatbeleid tegen te gaan.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.5	0.0
22	Bedrijven integreren criteria ten aanzien van klimaatverandering in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	0.5	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
23	Bedrijven nemen clausules over de naleving van criteria met betrekking tot klimaatverandering op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0

2.8 Mensenrechten

2.8.1 Wat staat er op het spel?

Mensenrechten zijn “rechten en vrijheden waarop een ieder aanspraak heeft”. De rechten en vrijheden die algemeen worden beschouwd als mensenrechten, vastgelegd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, omvatten burgerrechten en politieke rechten - zoals het recht op leven in vrijheid en vrijheid van meningsuiting - en economische, sociale en culturele rechten - zoals het recht te kunnen leven in waardigheid en het recht op voedsel, werk en onderwijs.²¹ Specifieke groepen mensen zijn om verschillende redenen kwetsbaar of worden van oudsher slachtoffer van geweld en hebben daarom speciale bescherming nodig om te zorgen dat hun mensenrechten hen niet ontzegd worden.

Ondernemingen die over landsgrenzen heen opereren, hebben meer macht dan ooit. Hun impact op mensenrechten kan positief zijn, maar ook negatief, vooral in situaties waarin (multinationale) bedrijven gebruik maken van zwakke en slecht ontwikkelde nationale wet- en regelgeving. In sommige sectoren, zoals de olie-, gas- en mijnbouwindustrie, zijn de risico's op mensenrechtenschendingen vaak groot. Traditionele manieren van levensonderhoud worden onmogelijk gemaakt door vervuiling, mensen worden van hun land verjaagd en arbeidsrechten worden geschonden. Als getroffen gemeenschappen proberen hun recht te halen, lopen ze tegen juridische en praktische obstakels aan, zoals ineffectieve rechtssystemen, corruptie en geen toegang tot informatie.

Staten hebben weliswaar de plicht om mensenrechten te beschermen, maar het is ook breed geaccepteerd dat bedrijven een verantwoordelijkheid hebben. De verantwoordelijkheden van bedrijven om mensenrechten te respecteren zijn vastgelegd en uitgewerkt in de United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGPs).²² Deze richtlijnen zijn van groot belang voor banken en zouden moeten worden toegepast in hun eigen bedrijfsvoering en in investeringsbeslissingen.

2.8.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Bankwijzer in het investeringsbeleid van banken zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de bank relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het investeringsbeleid van de bank is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Bankwijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het investeringsbeleid van de onderzochte banken voor dit thema vindt u in Tabel 12.

Tabel 12   **Beleidscores Mensenrechten**

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
Beleidsscore	9	5	9	9	7	8	8	9	10	8

Het volgende element is cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijfsvoering van de bank:

1	Banken respecteren alle mensenrechten zoals beschreven in de United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP's).	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
----------	---	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijven waarin een bank investeert:

2	Overheden beschermen de mensenrechten zoals omschreven in internationale verklaringen en verdragen.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
3	Bedrijven respecteren alle mensenrechten zoals beschreven in de Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP's).	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
4	Bedrijven stellen een beleidsverklaring op waarin het bedrijf zich expliciet committeert aan het respecteren van mensenrechten.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	0.5	1.0	1.0	1.0
5	Bedrijven implementeren het human rights due diligence proces zoals omschreven in de UNGP's om hun impact op mensenrechten te identificeren, te voorkomen, te beperken en daarover verantwoording af te leggen.	1.0	1.0	1.0	1.0	0.5	1.0	1.0	1.0	1.0
6	Bedrijven richten processen in om te komen tot herstel en genoegdoening voor slachtoffers van mensenrechtenschendingen die ze hebben veroorzaakt, of waarbij ze betrokken zijn.	1.0	1.0	1.0	1.0	0.5	1.0	1.0	0.7	1.0
7	Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven natuurlijke hulpbronnen alleen door een betekenisvolle consultatie te voeren met lokale gemeenschappen en met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) waar het inheemse volken betreft.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	0.8
8	Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven natuurlijke hulpbronnen alleen met vrijwillige, voorafgaande en	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
	geïnformeerde instemming (FPIC) van de betrokken landgebruikers.									
9	1.0	0.0	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0	0.8
	Bedrijven hebben speciale aandacht voor het respecteren van de rechten van vrouwen, in het bijzonder ter voorkoming van discriminatie en ter bevordering van de gelijke behandeling van mannen en vrouwen.									
10	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	0.8
	Bedrijven hebben speciale aandacht voor het respecteren van de rechten van kinderen.									
11	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.8
	Bedrijven respecteren het Internationale Humanitaire Recht en staan geen nederzettingen, inclusief hun economische activiteiten, in bezette gebieden toe.									
12	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
	Bedrijven integreren criteria ten aanzien van mensenrechten in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.									
13	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0
	Bedrijven nemen clauses over de naleving van criteria met betrekking tot mensenrechten op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.									

2.9 Natuur

2.9.1 Wat staat er op het spel?

Biodiversiteit wordt door de in 1992 vastgestelde UN Convention on Biological Diversity (CBD), die tot doel heeft om biodiversiteit te beschermen, in drie categorieën onderverdeeld: ecosystemen en habitats, planten- en diersoorten en genetisch materiaal. Biodiversiteit is van belang voor de economische, ecologische en sociale ontwikkeling van onze samenleving, voor onze toekomst en voor onze recreatiemogelijkheden. Verlies van biodiversiteit brengt potentiële risico's met zich mee zoals de vernietiging van leefgebieden, het verlies van de functies van ecosystemen, de bedreiging van de voedselvoorziening, en het verdwijnen van geneeskrachtige planten en bedreigde diersoorten, en is daarmee een van de meest urgente milieuproblemen.

De bevindingen van de Millennium Ecosystem Assessment (MEA, gepubliceerd in maart 2005) geven inzicht in de huidige toestand en veranderingen van ecosystemen, en de effecten hiervan op het leven van de mens. Ook biedt het rapport aanbevelingen voor bedrijven. De MEA heeft geconcludeerd dat, om aan de groeiende behoeften van de mens te voldoen, ecosystemen sneller en diepgaander zijn veranderd gedurende de afgelopen 50 jaar dan in elke andere tijdsperiode in de geschiedenis. Door aanpassing van menselijke activiteiten is het echter nog mogelijk om de degradatie van vele ecosystemen in de komende 50 jaar terug te draaien.²³

Het investeringsbeleid van banken kan bijdragen aan het vinden van oplossingen voor bovengenoemde uitdagingen. Het kan ervoor zorgen dat de bank alleen betrokken is bij investeringen in bedrijven en overheden die zich ten doel stellen verder verlies aan biodiversiteit te voorkomen en die dat voornemen in praktijk brengen.

2.9.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Bankwijzer in het investeringsbeleid van banken zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de bank relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het investeringsbeleid van de bank is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Bankwijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het investeringsbeleid van de onderzochte banken voor dit thema vindt u in Tabel 13.

Tabel 13   **Beleidscores Natuur**

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
Beleidscore	6	1	9	4	6	6	6	9	10	8

De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijven waarin een bank investeert:

1	Bedrijven voorkomen ontbossing en beschermen natuurlijke bossen waaronder oerbossen, veengebieden, mangrovebossen en regenwouden, zoals omschreven in het High Conservation Value (HCV) concept.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.9	0.7	1.0	1.0	1.0	0.8
2	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de categorieën I-IV van de World Conservation Union.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.9	0.7	0.6	1.0	1.0	1.0
3	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de UNESCO World Heritage Convention.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.9	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
4	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de Ramsar Convention on Wetlands.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.9	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
5	Bedrijven voorkomen negatieve gevolgen voor populaties van diersoorten die op de IUCN Red List of Threatened Species staan.	1.0	0.0	1.0	0.0	0.9	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
6	Handel in bedreigde planten- en diersoorten voldoet aan de voorwaarden van CITES.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.9	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0
7	Handel in bedreigde planten- en diersoorten die op de lijsten van CITES staan is onacceptabel.	1.0	0.0	1.0	0.0	0.9	1.0	1.0	0.8	1.0	0.8
8	Activiteiten op het gebied van genetisch materiaal en gentechnologie vinden alleen plaats als ze voldoen aan de toestemmings- en veredelingseisen zoals beschreven in de UN Convention on Biological Diversity en het daaraan gerelateerde Nagoya Protocol.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.9	0.0	0.0	1.0	1.0	0.8
9	Productie van, of handel in, levende genetisch gemodificeerde organismen kan alleen plaatsvinden als toestemming van het importerende land is verkregen en aan alle vereisten van het Cartagena Protocol wordt voldaan.	1.0	0.0	1.0	0.0	0.9	1.0	0.0	1.0	1.0	0.8

Bank		ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
10	Productie van, of handel in, levende genetisch gemodificeerde organismen is onacceptabel.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.5	0.8	0.0
11	Bedrijven voorkomen de introductie van exotische soorten in ecosystemen.	0.6	0.0	1.0	0.0	0.9	0.7	1.0	1.0	1.0	1.0
12	Bedrijven maken een waterschaarste-effectrapportage en voorkomen een negatieve impact in regio's die kampen met waterschaarste.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7	1.0	0.8
13	Bedrijven starten geen nieuwe activiteiten in gebieden waar waterschaarste heerst en waar bedrijfsactiviteiten zouden wedijveren met de behoeften van lokale gemeenschappen.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7	1.0	0.8
14	Bedrijven maken een milieueffectrapportage over de totale gevolgen van een voorgenomen project op de biodiversiteit, ten minste volgens de richtlijnen voor rapportage over biodiversiteit en landgebruik van het Global Reporting Initiative.	0.6	0.0	1.0	0.0	0.6	0.7	1.0	0.7	1.0	0.8
15	Bedrijven integreren criteria ten aanzien van natuur in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	0.6	0.0	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
16	Bedrijven nemen clausules over de naleving van criteria met betrekking tot natuur op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0

Hoofdstuk 3 Sectoren

3.1 Bosbouw

3.1.1 Wat staat er op het spel?

Bossen en plantages spelen een belangrijke rol voor het voortbestaan van mens en natuur. Ze hebben economische, sociale, culturele en ecologische waarde. Ze herbergen 70% van alle dieren en planten, spelen een essentiële rol bij de opslag van CO₂ en bevorderen bodemvruchtbaarheid. Ook is bosbouw en de verdere handelsketen in houtproducten een bron van werkgelegenheid.²⁴ Ondanks de belangrijke waarde, worden bossen met een ongekende snelheid vernietigd en vindt er bosdegradatie plaats. Dit heeft negatieve gevolgen voor de lokale gemeenschappen omdat deze hun leefomgeving en primaire bron van levensonderhoud verliezen. Het tast de biodiversiteit en ecosystemen aan en versnelt klimaatverandering. Belangrijke oorzaken van ontbossing en bosdegradatie zijn:

- Niet-duurzame en illegale houtkap;
- Verandering van natuurlijke bossen in hout- en pulpplantages;
- Verandering van bossen in landbouwgebieden;
- Verandering van mangrovebossen in viskwekerijen; en
- Ontwikkeling van grootschalige industriële en infrastructuurprojecten.

Volgens een recente case study van de Wereldbank heeft de bosbouwsector te weinig bijgedragen aan het behoud en duurzaam beheer van bossen. De United Nations Collaborative Programme on Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation in Developing Countries (UN-REDD) is een initiatief waarbij ontwikkelingslanden financieel gestimuleerd worden om ontbossing tegen te gaan.

De bosbouwsector omvat ook alle bedrijven die betrokken zijn bij de handel en verwerking van hout. Deze bedrijven hebben veel invloed op de staat van de bossen in de wereld. Daarom is het belangrijk dat banken in hun investeringsbeleid vastleggen dat ze verwachten dat bedrijven en overheden hun bossen op een duurzame manier beheren, bijvoorbeeld volgens het Forest Stewardship Council (FSC) systeem. Voor bosbouw in ontwikkelingslanden bieden andere certificeringssystemen, inclusief PEFC, onvoldoende waarborg.

3.1.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Bankwijzer in het investeringsbeleid van banken zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de bank relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het investeringsbeleid van de bank is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Bankwijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het investeringsbeleid van de onderzochte banken voor deze sector vindt u in Tabel 14.

Tabel 14   **Beleidsscores Bosbouw**

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot	
Beleidsscore	6	1	6	9	5	5	5	8	8	5	
<i>De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijven waarin een bank investeert:</i>											
1	Bosbouwbedrijven identificeren en beschermen binnen de bossen die zij beheren de High Conservation Value (HCV) gebieden.	0.8	0.0	1.0	1.0	0.9	0.7	1.0	1.0	1.0	1.0
2	Bedrijven identificeren en beschermen High Carbon Stock (HCS) bossen.	0.8	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.5	0.0	1.0	0.0
3	Houthandelaren en andere bedrijven in de houthandelsketen voorkomen het gebruik van illegaal gekapt of verhandeld hout.	0.8	0.0	0.0	1.0	0.9	0.0	0.5	1.0	1.0	1.0
4	Pulp- en papierfabrieken beperken het gebruik van chemicaliën en de vervuiling van bodem, water en lucht door gebruik te maken van de best beschikbare technologieën.	0.8	0.0	1.0	0.0	0.8	0.5	0.5	1.0	1.0	1.0
5	Bedrijven respecteren de rechten van lokale en inheemse gemeenschappen op een eerlijk en gelijkwaardig gebruik van bossen.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.8	0.5	1.0	0.7	1.0	1.0
6	Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven natuurlijke hulpbronnen alleen door een betekenisvolle consultatie te voeren met lokale gemeenschappen en met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) waar het inheemse volken betreft.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.6	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
7	Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven bosgebieden alleen met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) van de betrokken landgebruikers.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0	0.0
8	Productiebossen en houtplantages zijn gecertificeerd volgens de criteria van de Forest Stewardship Council (FSC).	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	0.0
9	Productieketens van houthandelaren en bedrijven in houtproducten (inclusief pulp, papier, fineer, meubels) zijn gecertificeerd volgens de FSC Chain of Custody criteria of	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0

Bank		ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
	gelijkwaardig.										
10	Bedrijven in sectoren met een grote impact op bossen (waaronder in ieder geval de bosbouw- en papiersector), rapporteren hun forest footprint aan het Carbon Disclosure Project Forests Program.	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.8	0.0
11	Bedrijven publiceren een duurzaamheidsverslag dat eventueel (een aantal) Standard Disclosures bevat uit de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
12	Grote bedrijven en multinationals publiceren een duurzaamheidsverslag dat is opgesteld in overeenstemming met de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	0.8	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0
13	Bedrijven integreren sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
14	Bedrijven nemen clauses over de naleving van sociale, economische en milieucriteria op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0

3.2 Elektriciteitsproductie

3.2.1 Wat staat er op het spel?

Elektriciteitsvoorziening speelt een centrale rol in het bereiken van doelen op het gebied van duurzame ontwikkeling en armoedebestrijding en zou tegelijkertijd ook betaalbaar, betrouwbaar en duurzaam moeten zijn. Een cruciaal aspect hierbij is de grote impact van elektriciteitsproductie op klimaatverandering. Volgens de scenario's van het Intergovernmental Panel on Climate Change moet, om risicovolle gevolgen van klimaatverandering te voorkomen, in 2050 80% van de globale elektriciteitsproductie gebaseerd zijn op koolstofarme energiebronnen.

Naast bezwaren die samenhangen met de risico's van klimaatverandering, hebben kolengestookte energiecentrales andere negatieve effecten zoals de vervuiling van lucht en water.²⁵ Ook het gebruik van gas voor energieproductie wordt geassocieerd met de uitstoot van gevaarlijke stoffen.²⁶ Nucleaire energie wordt beschouwd als een koolstofarme energiebron maar is desondanks ook controversieel vanwege het radioactieve afval en de daarbij behorende risico's.

Onder de duurzame energiebronnen, zijn grootschalige waterkrachtcentrales het meest controversieel omdat door de bouw van dammen mensen worden verjaagd uit hun huizen en leefgebied, waardoor ze hun middelen van bestaan verliezen.²⁷ Daarnaast hebben dammen een grote milieu-impact zoals het onderbreken van rivieren en het verstoren van ecosystemen. Kleine waterkrachtprojecten waarbij rivieren niet worden ingedamd leveren energie met lage broeikasgasemissies, maar zonder belangrijke negatieve gevolgen voor het milieu.²⁸

Over het algemeen hebben methodes voor de opwekking van elektriciteit en warmte die gebruik maken van duurzame energiebronnen een lagere uitstoot van broeikasgassen dan fossiele brandstoffen. Er zijn veel meer investeringen in duurzame energie nodig om de emissies door productie en gebruik van elektriciteit te reduceren. Banken moeten rekening houden met de impact van hun investeringen op klimaatverandering door beleid te ontwikkelen voor de elektriciteitssector.

3.2.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Bankwijzer in het investeringsbeleid van banken zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de bank relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het investeringsbeleid van de bank is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Bankwijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het investeringsbeleid van de onderzochte banken voor deze sector vindt u in Tabel 15.

Tabel 15   **Beleidscores Elektriciteitsproductie**

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
Beleidscore	6	1	10	5	5	8	5	8	10	4

De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijfsvoering van de bank:

1	De bank investeert in bedrijven die betrokken zijn bij duurzame energieopwekking (windenergie, zonne-energie, kleinschalige en middelgrote waterkracht, geothermische energie, getijdenenergie etc.).	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	0.0
2	De bank heeft meetbare doelstellingen om zijn investeringen in duurzame energieopwekking te vergroten.	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0
3	De bank heeft meetbare doelstellingen om zijn investeringen in fossiele energie te verminderen, in absolute zin of in	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
verhouding met zijn investeringen in duurzame energieopwekking.										

De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijven waarin een bank investeert:

4	Kolencentrales waarvan de CO2 uitstoot niet beperkt wordt (met CO2-afvang en -opslag) zijn onaanvaardbaar.	0.5	0.0	1.0	0.0	0.5	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0
5	Het gebruik van steenkool voor de productie van elektriciteit is onacceptabel.	0.5	0.0	1.0	0.0	0.5	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0
6	Het gebruik van fossiele brandstoffen voor de productie van elektriciteit is onacceptabel.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0
7	Nucleaire energie is onacceptabel.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.8	1.0	0.0
8	Grootschalige waterkrachtcentrales zijn onaanvaardbaar.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0	0.0
9	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de categorieën I-IV van de World Conservation Union.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.9	1.0	0.6	1.0	1.0	1.0
10	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de UNESCO World Heritage Convention.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.9	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
11	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de Ramsar Convention on Wetlands.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.9	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
12	Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven natuurlijke hulpbronnen alleen door een betekenisvolle consultatie te voeren met lokale gemeenschappen en met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) waar het inheemse volken betreft.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.6	1.0	1.0	0.8	1.0	0.8
13	Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven natuurlijke hulpbronnen alleen met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) van de betrokken landgebruikers.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	0.8	1.0	0.0

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
14 Bedrijven richten processen in om te komen tot herstel en genoegdoening voor slachtoffers van mensenrechtenschendingen die ze hebben veroorzaakt, of waarbij ze betrokken zijn.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	0.7	1.0	1.0
15 De aanleg van dammen voldoet aan de 7 principes van de World Commission on Dams (WCD).	0.9	0.0	1.0	0.0	1.0	n.a.	0.0	0.8	1.0	0.0
16 De aanleg van alle waterinfrastructuurprojecten voldoet aan de 7 principes van de World Commission on Dams (WCD).	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0
17 De productie van biomassa voldoet aan de 12 principes van de Roundtable on Sustainable Biomaterials (RSB).	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.8	1.0	0.8
18 Bedrijven publiceren een duurzaamheidsverslag dat eventueel (een aantal) Standard Disclosures bevat uit de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	0.9	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
19 Grote bedrijven en multinationals publiceren een duurzaamheidsverslag dat is opgesteld in overeenstemming met de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines, inclusief de Electric Utilities Sector Disclosure (EUSD).	0.9	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0
20 Bedrijven integreren sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
21 Bedrijven nemen clauses over de naleving van sociale, economische en milieucriteria op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0

3.3 Financiële sector

3.3.1 Wat staat er op het spel?

Financiële instellingen spelen een cruciale rol omdat de meeste overheden en bedrijven afhankelijk zijn van de diensten en producten die deze instellingen leveren. Dit brengt kansen en risico's met zich mee. Financiële instellingen kunnen bijdragen aan een eerlijke en duurzame toekomst door in duurzame producten en productieprocessen te investeren, of juist betrokken raken bij activiteiten die schade toebrengen aan het milieu of mensenrechten schenden. Daarnaast liet de economische crisis van 2007-2009 zien dat financiële instellingen zich voornamelijk laten leiden door financiële motieven en het beoordelen van maatschappelijke risico's hebben verwaarloosd.

Veel overheden en financiële instellingen zijn bezig met het lanceren van richtlijnen en initiatieven om te zorgen voor een verantwoordelijker opererende financiële sector. Voorbeelden zijn het Sustainable Banking Network (opgezet door de IFC) en de Green Credit Guidelines van de Chinese overheid. Het OESO-rapport Environmental and Social Risk Due Diligence in the Financial Sector laat zien dat financiële instellingen ook steeds vaker vrijwillig duurzaamheidscriteria stellen aan bedrijven en overheden waarin ze investeren, een ontwikkeling die door de Fair Finance Guide International wordt bevorderd. In dat kader zouden financiële instellingen ook zeker voorwaarden moeten stellen aan leningen die ze verstrekken aan - of tegoeden die ze aanhouden bij - andere financiële instellingen, om te voorkomen dat geld via een omweg terecht komt bij actoren en activiteiten waarin ze niet willen investeren.

3.3.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Bankwijzer in het investeringsbeleid van bankgroepen zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de bank relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het investeringsbeleid van de bank is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Bankwijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het investeringsbeleid van de onderzochte banken voor deze sector vindt u in Tabel 16.

Tabel 16   **Beleidscores Financiële sector**

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot	
Beleidscore	3	1	6	6	3	7	3	6	9	7	
<i>De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijven waarin een bank investeert:</i>											
1	Financiële instellingen rapporteren voor ieder land waarin zij actief zijn over hun (belasting)betalingen aan regeringen.	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0

Bank		ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
2	Financiële instellingen werken niet mee aan transacties of verlenen geen adviezen met als belangrijkste doel het nastreven van belastingvoordelen.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.7
3	Financiële instellingen zijn niet actief in risicovolle handels- en investeringsactiviteiten (handel in opties, futures en andere derivaten) voor eigen rekening, anders dan voor het afdekken van de financiële risico's van hun kredietverlening.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0
4	Financiële instellingen hebben een investeringsbeleid opgesteld ten aanzien van gevoelige sectoren en cruciale thema's, dat gebaseerd is op internationale verdragen en conventies.	0.7	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.8
5	Financiële instellingen onderschrijven de UN Global Compact principes.	0.7	0.0	0.5	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
6	Financiële instellingen onderschrijven de OECD Guidelines for Multinational Enterprises.	0.0	0.0	0.5	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
7	Financiële instellingen onderschrijven de UNEP FI verklaring.	0.7	0.0	0.5	1.0	0.0	1.0	0.5	0.8	1.0	0.8
8	Financiële instellingen onderschrijven de PRI principes.	0.7	0.0	0.5	1.0	0.0	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0
9	Financiële instellingen houden zich aan de FATF aanbevelingen.	0.0	0.0	0.5	1.0	0.7	1.0	0.0	0.8	1.0	0.8
10	Financiële instellingen houden zich aan de Wolfsberg Principles.	0.0	0.0	0.5	1.0	0.0	1.0	0.0	0.8	1.0	0.8
11	Voor projectfinanciering werken financiële instellingen met de Equator Principles.	0.7	0.0	0.5	0.0	0.0	1.0	0.0	0.7	1.0	1.0
12	Voor het uitgeven van obligaties implementeren financiële instellingen de Green Bond Principles.	0.0	0.0	0.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7	1.0	0.0
13	Financiële instellingen publiceren een duurzaamheidsverslag dat eventueel (een aantal) Standard Disclosures bevat uit de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	0.5	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
14	Grote bedrijven en multinationals publiceren een duurzaamheidsverslag dat is opgesteld in overeenstemming met de GRI	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0	0.8

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
G4 Sustainability Reporting Guidelines, inclusief de Financial Services Sector Disclosure (FSSD).										

3.4 Maakindustrie

3.4.1 Wat staat er op het spel?

Tot de maakindustrie behoren alle bedrijfstakken die grondstoffen en materialen tot nieuwe producten verwerken, waardoor dit een veelomvattende en diverse industrie is. Omdat een groot gedeelte van de mondiale beroepsbevolking werkt in de maakindustrie, bijvoorbeeld in de metaal-, kleding- en elektronica-industrie, spelen de ontwikkelingen in deze industrie een grote rol bij het creëren van werkgelegenheid en economische groei. Arbeidsvoorwaarden en arbeidsrechten, zoals het recht op een leefbaar loon, komen regelmatig onder druk te staan vanwege de toenemende globalisering en internationale concurrentie. Om gunstige vestigingsvoorwaarden te creëren, zijn er speciale exportzones ingesteld door overheden waar bestaande arbeidswetgeving niet van toepassing is en weinig belasting wordt betaald. Bij sommige takken van de maakindustrie wordt er veel gebruik gemaakt van laaggeschoolde arbeid. Het gebruik van giftige stoffen brengt risico's met zich mee voor gezondheid en milieu.

Aangezien producenten een groot gedeelte van het productieproces uitbesteden, liggen de grootste sociale en milieuproblemen vaak bij de toeleveranciers. Producenten van halffabricaten, vaak gevestigd in exportzones, en producenten van metalen, mineralen en andere grondstoffen zijn regelmatig betrokken bij grootschalige milieuvervuiling en mensenrechtenschendingen. In de gehele keten spelen de negatieve gevolgen van flexibilisering van arbeidsrelaties. Het investeringsbeleid van banken zou ervoor moeten zorgen dat bedrijven in de maakindustrie verantwoordelijkheid nemen voor het voorkomen van sociale en milieuproblemen bij hun eigen vestigingen en bij die van hun toeleveranciers.

3.4.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Bankwijzer in het investeringsbeleid van banken zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de bank relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het investeringsbeleid van de bank is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Bankwijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het investeringsbeleid van de onderzochte banken voor deze sector vindt u in Tabel 17.

Tabel 17   **Beleidscores Maakindustrie**

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
Beleidscore	7	2	8	7	6	7	6	7	9	8

De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijven waarin een bank investeert:

1	Bedrijven reduceren hun directe en indirecte uitstoot van broeikasgassen.	0.9	0.0	1.0	1.0	0.8	0.7	1.0	1.0	1.0	1.0
2	Bedrijven reduceren hun directe en indirecte uitstoot (de uitstoot van toeleveranciers) van schadelijke stoffen, zoals zwaveldioxide en ammoniak.	0.9	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7	1.0	0.8
3	Bedrijven beperken het gebruik van chemicaliën waarvan in wetenschappelijke literatuur wordt vermoed dat ze schadelijk zijn voor de gezondheid en, indien gebruik noodzakelijk is, gebruiken ze alleen op een verantwoorde manier (voorzorgbeginsel).	0.9	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
4	Bedrijven beperken het gebruik van water.	0.9	0.0	1.0	1.0	1.0	0.7	0.5	0.7	0.5	1.0
5	Bedrijven voorkomen waterverontreiniging.	0.9	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	0.5	1.0	0.5	1.0
6	Bedrijven maken een waterschaarste-effectrapportage en voorkomen een negatieve impact in regio's die kampen met waterschaarste.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7	1.0	0.8
7	Bedrijven starten geen nieuwe activiteiten in gebieden waar waterschaarste heerst en waar bedrijfsactiviteiten zouden wedijveren met de behoeften van lokale gemeenschappen.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7	1.0	0.8
8	Bedrijven hebben een Milieu en Sociaal Risicomanagement Systeem.	0.9	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	0.7	1.0	1.0
9	Bedrijven respecteren de Fundamentele Arbeidsrechten van de ILO.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
10	Bedrijven betalen een leefbaar loon aan hun werknemers.	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
11	Bedrijven werken aan de systematische verbetering van arbeidsomstandigheden en ontwikkelen een preventieve cultuur op het gebied van gezondheid en veiligheid.	0.6	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0
12	Bedrijven in de maakindustrie werken met relevante standaarden en initiatieven voor bepaalde producten (genoemd in paragraaf 3.7.2 van de FFG Methodology).	0.9	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0	0.5	0.0	1.0	0.8

Bank		ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
13	Bedrijven zijn gecertificeerd volgens de criteria van de standaarden en initiatieven voor bepaalde producten (genoemd in paragraaf 3.7.2 van de FFG Methodology).	0.9	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	0.5	0.0	1.0	0.8
14	Bedrijven publiceren een duurzaamheidsverslag dat eventueel (een aantal) Standard Disclosures bevat uit de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	0.9	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
15	Grote bedrijven en multinationals publiceren een duurzaamheidsverslag dat is opgesteld in overeenstemming met de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0
16	Bedrijven integreren sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
17	Bedrijven nemen clausules over de naleving van sociale, economische en milieucriteria op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0

3.5 Mijnbouw

3.5.1 Wat staat er op het spel?

Mijnbouw en ertsraffinage zijn in het algemeen vervuilende activiteiten, die de bodem- en waterkwaliteit aantasten. Destructie van natuurlijke leefomgevingen, vervuiling en erosie zijn veelvoorkomende gevolgen van mijnbouw. Daarnaast zijn sommige mijnbouwmethoden, zoals *Mountaintop Removal Mining* waarbij hele bergtoppen worden verwijderd, en dagbouw-mijnbouw heel ingrijpend voor ecosystemen. De nadelige ecologische gevolgen van deze mijnbouwmethodes blijven vaak nog lang na de sluiting van de mijn merkbaar.

Ook een veelvoorkomend probleem in de mijnbouwindustrie is dat bedrijven de landrechten van lokale bewoners niet respecteren. Zo worden grote stukken land van hen afgenomen zonder hun instemming en zonder compensatie en kunnen er gezondheidsproblemen ontstaan door vervuiling. Daarnaast is het werk in de mijnen zeer gevaarlijk en worden arbeidsrechten niet altijd gerespecteerd.

Ten slotte verstoort de mijnbouw de macro-economische ontwikkeling in veel landen met een instabiel politiek systeem of instabiele rechtsstaat omdat de winning van grondstoffen leidt tot corruptie en een intransparante en ongelijke verdeling van de opbrengsten.²⁹ Een deel van de mijnbouw vindt plaats in conflictlanden waar de exploitatie en handel van mineralen gerelateerd is aan het financieren van conflicten.

De mijnbouwsector wentelt de kosten voor het beschermen van het milieu en de aantasting van de sociale cohesie grotendeels af op de (lokale) bevolking, die vaak niets aan de exploitatie verdient. Sommige mijnbouwbedrijven die actief zijn in ontwikkelingslanden hebben holdingmaatschappijen of marketingbedrijven gevestigd in belastingparadijzen, om zo min mogelijk belasting te hoeven betalen.³⁰

Verder zijn er in veel landen ook kleinschalige en ambachtelijke mijnbouwers actief. Hoewel dit de meest kwetsbare bevolkingsgroepen betreft, die afhankelijk zijn van de mijnbouw, leidt ook deze activiteit tot sociale en milieuproblemen. De elektronica, bouw en auto-industrie zijn sterk afhankelijk van producten uit de mijnbouw en daarmee indirect betrokken bij de bijbehorende negatieve effecten op het milieu en lokale gemeenschappen.

Om bij te dragen aan een duurzame en sociaal rechtvaardige wereld, zal de mijnbouwsector drastisch van koers moeten wijzigen. Het investeringsbeleid van banken moet erop gericht zijn om alleen financiële betrekkingen aan te gaan met mijnbouwbedrijven die bereid zijn om dat te doen. Dat is ook in hun eigen belang: Het Indigenous Rights Risk Report for the Extractive Industry van de organisatie First Peoples, laat zien dat 92% van de mijnen in ontwikkelingslanden onnodig veel risico's voor aandeelhouders met zich meebrengen.³¹

3.5.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Bankwijzer in het investeringsbeleid van banken zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de bank relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het investeringsbeleid van de bank is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Bankwijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het investeringsbeleid van de onderzochte banken voor deze sector vindt u in Tabel 18.

Tabel 18   **Beleidscores Mijnbouw**

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
Beleidscore	6	2	9	3	6	5	6	9	9	6

De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijven waarin een bank investeert:

1	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de categorieën I-IV van de World Conservation Union.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.9	0.7	0.5	1.0	1.0	1.0
2	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de UNESCO World Heritage Convention.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.9	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
3	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de Ramsar Convention on Wetlands.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.9	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
4	Bedrijven beperken de kans op ongelukken door gebruik te maken van de best beschikbare technologie en hebben een gedegen draaiboek voor crisissituaties (een 'contingency plan').	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0	0.7	0.5	1.0	1.0	1.0
5	Bedrijven mijden locaties waar de gevolgen van een ongeluk voor de omgeving onbeheersbaar zijn.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0
6	Bedrijven beperken de hoeveelheid mijnafval en beheren en verwerken dit op een verantwoorde manier.	0.8	0.0	1.0	0.0	0.8	0.7	1.0	1.0	1.0	1.0
7	Het lozen van mijnafval in rivieren, meren of andere oppervlaktewateren is onacceptabel.	0.8	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0
8	Bedrijven maken een waterschaarste-effectrapportage en voorkomen een negatieve impact in regio's die kampen met waterschaarste.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0
9	Bedrijven starten geen nieuwe activiteiten in gebieden waar waterschaarste heerst en waar bedrijfsactiviteiten zouden wedijveren met de behoeften van lokale gemeenschappen.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0
10	Bedrijven betrekken de mogelijke milieu- en gezondheidseffecten van een mijn na sluiting ervan bij het plannen van nieuwe mijnen.	0.8	0.0	0.5	0.0	1.0	0.7	1.0	1.0	1.0	1.0

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
11 Bedrijven garanderen het complete herstel van ecosystemen na de sluiting van mijnen.	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0
12 Bedrijven versterken kleinschalige en ambachtelijke mijnbouw die duurzame economische en sociale ontwikkeling op lokaal niveau bevordert.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
13 Bedrijven respecteren de Fundamentele Arbeidsrechten van de ILO.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
14 Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven natuurlijke hulpbronnen alleen door een betekenisvolle consultatie te voeren met lokale gemeenschappen en met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) waar het inheemse volken betreft.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.6	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
15 Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven natuurlijke hulpbronnen alleen met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) van de betrokken landgebruikers.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0	0.0
16 Bedrijven volgen de Voluntary Principles on Security and Human Rights voor de beveiliging van hun werknemers en bedrijfslocaties.	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0
17 Bedrijven richten processen in om te komen tot herstel en genoegdoening voor slachtoffers van mensenrechtenschendingen die ze hebben veroorzaakt, of waarbij ze betrokken zijn.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	0.7	1.0	1.0	1.0	1.0
18 Bedrijven betalen in ieder land waarin zij actief zijn de verschuldigde belastingen.	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
19 Bedrijven rapporteren voor elk land waarin zij actief zijn de omzetten, kosten, FTEs, winsten, subsidies ontvangen van overheden en (belasting)betalingen aan overheden (d.w.z. bronbelastingen, betalingen voor concessies, en inkomstenbelastingen)	0.8	0.0	1.0	0.0	0.8	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0

Bank		ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
20	Het direct of indirect aanbieden, toezeggen, geven of eisen van smeergelden of andere onrechtmatige voordelen, teneinde opdrachten of andere voordelen te verwerven of te behouden (corruptie), is onacceptabel.	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
21	Bedrijven opereren alleen in landen met een zwakke overheid en in conflictgebieden als zij kunnen garanderen dat ze geen mensenrechtenschendingen veroorzaken of eraan bijdragen.	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	0.0
22	Het delven en verhandelen van conflictmineralen is onacceptabel.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0
23	Uraniummijnbouw is onacceptabel.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0
24	Mountaintop Removal Mining (bergtopmijnbouw) is onacceptabel.	1.0	0.0	1.0	0.0	0.9	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0
25	De ontwikkeling van nieuwe steenkoolmijnen is onacceptabel.	1.0	0.8	1.0	0.0	0.5	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0
26	Steenkolenmijnbouw voor de productie van elektriciteit is onacceptabel.	0.5	0.8	1.0	0.0	0.5	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0
27	Steenkolenmijnbouw voor de productie van staal is onacceptabel.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.5	1.0	0.0
28	Bedrijven werken met relevante standaarden en initiatieven voor bepaalde mineralen (genoemd in paragraaf 3.1.2 in de FFG Methodology).	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0
29	Bedrijven zijn gecertificeerd volgens de criteria van certificatieschema's voor bepaalde mineralen (genoemd in paragraaf 3.1.2 in de FFG Methodology).	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0
30	Bedrijven publiceren een duurzaamheidsverslag dat eventueel (een aantal) Standard Disclosures bevat uit de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	0.7	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
31	Grote bedrijven en multinationals publiceren een duurzaamheidsverslag dat is opgesteld in overeenstemming met de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines, inclusief de Mining and Metals Sector Disclosure (MMSD).	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	0.0

Bank		ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
32	Bedrijven integreren sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
33	Bedrijven nemen clausules over de naleving van sociale, economische en milieucriteria op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0

3.6 Olie en gas

3.6.1 Wat staat er op het spel?

Bij meerdere processen binnen de olie- en gasector, zoals activiteiten op boorplatforms, affakkelininstallaties, en raffinage, kan milieuschade worden toegebracht aan de directe omgeving. Belangrijke voorbeelden zijn de winning van olie in diepzeegebieden en op de Noordpool, en de winning van teerzandolie.

Winning en gebruik van olie en gas draagt in belangrijke mate bij aan de opwarming van de aarde. Verder brengt de olie- en gasindustrie ook negatieve sociale gevolgen met zich mee, zoals gevaren voor de gezondheid, voedselzekerheid en het verlies van de bestaansmiddelen van lokale gemeenschappen door dat hun land wordt afgenomen. Bovendien heeft de exploitatie en het transport van olie en gas bijgedragen aan gewapende conflicten en schendingen van mensenrechten.

Daarnaast hebben ontwikkelingslanden zonder een stabiel politiek of rechtssysteem kans dat de olie- en gasindustrie de macro-economische ontwikkelingen van een land verstoort door corruptie, oneerlijke verdeling van winsten en slecht beheer van voorraden. Olie- en gasmaatschappijen zetten op grote schaal internationale ondernemingsstructuren op die gericht zijn op belastingontduiking.³²

Een nieuwe controversiële manier van gaswinning is het boren naar schaliegas. Dit creëert grote risico's voor mens en natuur, zoals vervuiling en kans op aardbevingen. De vereniging voor drinkwaterbedrijven in Nederland (Vewin) heeft haar zorgen geuit over de risico's van schaliegaswinning.³³

Omdat de olie- en gasindustrie een belangrijke rol speelt bij de wereldwijde klimaatverandering en ook andere sociale en milieuproblemen creëert, is de grootste uitdaging voor deze industrie om haar kennis van energiemarkten en -technologieën te gebruiken om duurzame energiebronnen verder te ontwikkelen. Van banken wordt verwacht dat zij deze doelstellingen in hun investeringsbeleid integreren.

3.6.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Bankwijzer in het investeringsbeleid van banken zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de bank relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het investeringsbeleid van de bank is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Bankwijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het investeringsbeleid van de onderzochte banken voor deze sector vindt u in Tabel 19.

Tabel 19   **Beleidscores Olie en gas**

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot	
Beleidscore	7	1	n.a.	5	5	8	7	8	n.a.	6	
<i>De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijven waarin een bank investeert:</i>											
1	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de categorieën I-IV van de World Conservation Union.	1.0	0.0	n.a.	1.0	0.9	0.8	0.5	1.0	n.a.	1.0
2	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de UNESCO World Heritage Convention.	1.0	0.0	n.a.	1.0	0.9	1.0	1.0	1.0	n.a.	1.0
3	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de Ramsar Convention on Wetlands.	1.0	0.0	n.a.	1.0	0.9	1.0	1.0	1.0	n.a.	1.0
4	Bedrijven beperken de kans op ongelukken door gebruik te maken van de best beschikbare technieken en hebben een gedegen draaiboek voor crisissituaties (een zogenaamd 'contingency plan').	0.9	0.0	n.a.	1.0	0.8	1.0	0.5	0.5	n.a.	1.0
5	Bedrijven mijden locaties waar de gevolgen van een ongeluk voor de omgeving onbeheersbaar zijn.	1.0	0.0	n.a.	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	n.a.	0.0
6	Bedrijven beperken het afval dat ontstaat bij olie- en gaswinning, in het bijzonder het affakkelen van aardgas, en beheren en verwerken dit afval op een verantwoorde manier.	0.9	0.0	n.a.	1.0	1.0	1.0	0.5	1.0	n.a.	1.0

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
7 Bedrijven nemen de milieu- en gezondheidseffecten van de ontmanteling van productiefaciliteiten, in het bijzonder van offshore boorplatforms, op in hun plannen voor de ontwikkeling van nieuwe projecten.	0.9	0.0	n.a.	0.0	0.8	0.8	1.0	0.5	n.a.	1.0
8 Bedrijven maken een waterschaarste-effectrapportage en voorkomen een negatieve impact in regio's die kampen met waterschaarste.	0.0	0.0	n.a.	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	n.a.	1.0
9 Bedrijven starten geen nieuwe activiteiten in gebieden waar waterschaarste heerst en waar bedrijfsactiviteiten zouden wedijveren met de behoeften van lokale gemeenschappen.	0.0	0.0	n.a.	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	n.a.	1.0
10 Bedrijven verminderen de effecten van seismologisch onderzoek op walvissen en andere zeezoogdieren.	0.9	0.0	n.a.	0.0	0.6	1.0	0.7	0.5	n.a.	1.0
11 Bedrijven respecteren de Fundamentele Arbeidsrechten van de ILO.	1.0	0.5	n.a.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	n.a.	1.0
12 Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven natuurlijke hulpbronnen alleen door een betekenisvolle consultatie te voeren met lokale gemeenschappen en met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) waar het inheemse volken betreft.	1.0	0.0	n.a.	1.0	0.6	1.0	1.0	1.0	n.a.	1.0
13 Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven natuurlijke hulpbronnen alleen met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) van de betrokken landgebruikers.	1.0	0.0	n.a.	1.0	0.0	0.0	1.0	1.0	n.a.	0.0
14 Bedrijven volgen de Voluntary Principles on Security and Human Rights voor de beveiliging van hun werknemers en bedrijfslocaties.	0.9	0.0	n.a.	1.0	1.0	1.0	1.0	0.0	n.a.	1.0
15 Bedrijven richten processen in om te komen tot herstel en genoegdoening voor slachtoffers van mensenrechtenschendingen die ze hebben veroorzaakt, of waarbij ze betrokken zijn.	1.0	1.0	n.a.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	n.a.	1.0

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot	
16	Bedrijven betalen in ieder land de verschuldigde belastingen.	0.9	0.0	n.a.	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	n.a.	1.0
17	Bedrijven rapporteren voor elk land waarin zij actief zijn de omzetten, kosten, FTEs, winsten, subsidies ontvangen van overheden en (belasting)betalingen aan overheden (d.w.z. bronbelastingen, betalingen voor concessies, en inkomstenbelastingen).	0.9	0.0	n.a.	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0	n.a.	1.0
18	Het direct of indirect aanbieden, toezeggen, geven of eisen van smeergelden of andere onrechtmatige voordelen, teneinde opdrachten of andere voordelen te verwerven of te behouden (corruptie), is onacceptabel.	1.0	1.0	n.a.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	n.a.	1.0
19	Bedrijven opereren alleen in landen met een zwakke overheid of in conflictgebieden als zij kunnen garanderen dat ze geen mensenrechtenschendingen veroorzaken of eraan bijdragen.	0.9	0.0	n.a.	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0	n.a.	0.0
20	De winning van olie uit teerzanden is onacceptabel.	0.9	0.0	n.a.	0.0	0.9	1.0	1.0	1.0	n.a.	0.0
21	De winning van schalieolie is onacceptabel.	0.0	0.0	n.a.	0.0	0.0	1.0	1.0	0.5	n.a.	0.0
22	De winning van olie uit vloeibaar gemaakte steenkool is onacceptabel.	0.0	0.0	n.a.	0.0	0.0	1.0	1.0	0.5	n.a.	0.0
23	De winning van schaliegas is onacceptabel.	0.0	0.0	n.a.	0.0	0.0	1.0	1.0	0.5	n.a.	0.0
24	Boren in het Noordpoolgebied is onacceptabel.	1.0	0.0	n.a.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.5	n.a.	0.0
25	Bedrijven publiceren een duurzaamheidsverslag dat eventueel (een aantal) Standard Disclosures bevat uit de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	0.9	1.0	n.a.	1.0	0.9	1.0	1.0	1.0	n.a.	1.0
26	Grote bedrijven en multinationals publiceren een duurzaamheidsverslag dat is opgesteld in overeenstemming met de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines, inclusief de Oil and Gas Sector Disclosures (OGSD).	0.9	0.0	n.a.	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	n.a.	0.0
27	Bedrijven integreren sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	n.a.	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	n.a.	1.0

Bank		ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
28	Bedrijven nemen clausules over de naleving van sociale, economische en milieucriteria op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	n.a.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	n.a.	0.0

3.7 Visserij

3.7.1 Wat staat er op het spel?

De capaciteit van de mondiale visserijvloot is naar schatting twee en een half keer groter dan wat oceanen en zeeën aan vis kunnen produceren.³⁴ In meer dan 50% van de wateren is het maximum al bereikt en 25% van de wateren wordt overbevist of is al uitgeput. De visstand van sommige commercieel gevangen vissoorten is ingestort of laat tekenen zien van grote afname.³⁵ Onder ander de volgende problemen leiden tot uitputting van vispopulaties: vistechnieken zoals drijfnetten³⁶, subsidies van overheden aan de visserijsector³⁷ en bijvangst. Ook het zogenoemde 'spookvissen'³⁸ brengt schade toe. Dit zijn in onbruik geraakte netten waar vissen in verstrikt raken en sterven. Een ander probleem is visvangst onder 'flags of convenience', dat wil zeggen varen onder de vlag van landen die het niet zo nauw nemen met controle op naleving van internationale afspraken ter bescherming van vissoorten³⁹.

De afname van de vangst van wilde vissoorten heeft geleid tot een toename van viskwekerijen.⁴⁰ Hoewel dit positieve effecten heeft, zijn er ook negatieve effecten zoals de vermindering van waterkwaliteit en aantasting van de genetische variatie van lokale soorten. Daarnaast zijn er sociale problemen zoals slechte werkomstandigheden in viskwekerijen en conflicten over landrechten.

Om de huidige situatie te verbeteren, moet er actie worden genomen tegen overbevissing. Dit is ook nodig om lokale visserijgemeenschappen te beschermen tegen het verliezen van hun bron van inkomsten en hun voedselvoorziening. Om de visserijsector duurzaam te maken, zijn de volgende veranderingen nodig:

- afschaffing van schadelijke vistechnieken;
- bijvangst voorkomen door selectiever vissen;
- een vermindering van de visquota voor een groot aantal vissoorten; en
- respect voor de rechten van bevolkingsgroepen die afhankelijk zijn van visserij.

Banken kunnen vooral bijdragen aan de eerste twee verbeterpunten door bij voorkeur te investeren in bedrijven die schadelijke vistechnieken mijden, geen bijvangst genereren en zich houden aan opgelegde of afgesproken quoteringen en certificeringssystemen, zoals die van het Marine Stewardship Council (MSC) en de Aquaculture Stewardship Council (ASC).

3.7.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Bankwijzer in het investeringsbeleid van banken zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de bank relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het investeringsbeleid van de bank is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Bankwijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het investeringsbeleid van de onderzochte banken voor deze sector vindt u in Tabel 20.

Tabel 20   **Beleidscores Visserij**

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot	
Beleidscore	4	1	7	8	6	4	6	7	8	4	
<i>De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijven waarin een bank investeert:</i>											
1	Handel in bedreigde diersoorten voldoet aan de voorwaarden van CITES.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	0,5	1.0	1.0
2	Handel in bedreigde diersoorten die op de lijsten van CITES staan is onacceptabel.	1.0	0.0	1.0	0.0	0.8	1.0	1.0	0,5	1.0	0.8
3	Vissers respecteren Marine Protected Areas en in het bijzonder 'no-take' zones.	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0	0.0	0.0	1,0	1.0	0.0
4	Schadelijke vistechnieken (zoals sleepnetten, drijfnetten en shark-finning) zijn onacceptabel.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.8	0.0	1.0	1,0	1.0	0.7
5	Vissers minimaliseren hun bijvangsten.	0.0	0.0	1.0	1.0	0.8	0.0	1.0	1,0	1.0	0.7
6	Vissers voorkomen overbevissing.	0.0	0.0	1.0	1.0	0.8	0.0	1.0	0,0	0.0	0.0
7	Vissers onthouden zich van spookvisserij of voldoen aan de regulering van MARPOL of de EU.	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0,0	1.0	0.0
8	Vissers varen niet onder flags of convenience.	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0,5	0.0	0.0
9	Vissers documenteren hun vangst nauwgezet, zodat de herkomst van de totale vangst kan worden gecontroleerd.	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0	0,0	0.0	0.0
10	Vissers houden zich aan alle elementen van de FAO Code of Conduct for Responsible Fisheries.	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	1,0	1.0	0.8

Bank		ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
11	Vissers zijn voor minimaal één visserij waarin ze actief zijn gecertificeerd volgens de criteria van de Marine Stewardship Council (MSC) of vergelijkbare criteria.	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1,0	1.0	0.0
12	Vissers zijn voor alle visserijen waarin ze actief zijn gecertificeerd volgens de criteria van de Marine Stewardship Council (MSC) of vergelijkbare criteria.	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0,0	1.0	0.0
13	Vishandelaren en andere bedrijven in de productieketens voor vis en zeevruchten zijn gecertificeerd volgens de MSC Chain of Custody standard.	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	0.0	1,0	1.0	0.0
14	Garnalenkwekerijen houden zich aan de International Principles for Responsible Shrimp Farming.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0	0,5	1.0	0.8
15	Viskwekerijen zijn gecertificeerd volgens de criteria van de Aquaculture Stewardship Council (ASC).	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	0.5	1,0	1.0	0.0
16	Bedrijven publiceren een duurzaamheidsverslag dat eventueel (een aantal) Standard Disclosures bevat uit de duurzaamheidsverslaggeving GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	0.7	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1,0	1.0	1.0
17	Grote bedrijven en multinationals publiceren een duurzaamheidsverslag dat is opgesteld in overeenstemming met de GRI Sustainability Reporting Guidelines, inclusief de Food Processing Sector Disclosure.	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	1,0	0.0	0.0
18	Bedrijven integreren sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1,0	1.0	1.0
19	Bedrijven nemen clausules over de naleving van sociale, economische en milieucriteria op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1,0	1.0	0.0

3.8 Voeding

3.8.1 Wat staat er op het spel?

Het recht op voedsel is een mensenrecht en moet altijd worden gerespecteerd en beschermd. Het eerste doel van de landbouw- en voedingsindustrie zou dan ook moeten zijn om voedselzekerheid te realiseren voor alle mensen en gemeenschappen op aarde. De Food and Agricultural Organisation (FAO) heeft hiervoor richtlijnen ontwikkeld op basis van de vier kernwaarden beschikbaarheid, toegang, gebruik en stabiliteit.⁴¹

Tegenwoordig krijgen bedrijven die opereren in voedselketens te maken met vele duurzaamheidsuitdagingen vanwege de groeiende wereldbevolking, de verhoogde vraag naar landbouwproducten door de veranderende consumptiepatronen in ontwikkelingslanden en de toename in de productie van biobrandstof. De gestegen vraag naar landbouwproducten brengt onder andere de volgende problemen met zich mee:

- Aantasting van ecosystemen en biodiversiteit, met name door indirecte verandering van het landgebruik (ILUC);
- Bodemdegradatie;
- Watertekorten;
- Uitstoot van broeikasgassen in de veehouderij;
- Negatieve impact op het welzijn van dieren;
- Uitstoot van broeikasgassen door ontbossing en ontginning van veengebieden;
- Luchtvervuiling door bos- en veenbranden;
- Risico's door het gebruik van genetisch gemodificeerde zaaizaden (GMO's);
- Bedreiging voor de honingbij;
- Landroof;
- Schending van werknemersrechten;
- Oneerlijke verdeling van voedsel;
- Gebrekkige ontwikkeling van infrastructuur; en
- Ongunstige handelsvoorwaarden van ontwikkelingslanden.

Om er op een verantwoorde wijze voor te zorgen dat er voor de gehele wereldbevolking voldoende voedsel beschikbaar is, zal de landbouw- en voedingsindustrie overal op een duurzame wijze moeten gaan produceren waarbij de belangen en rechten van mens, milieu en dieren gerespecteerd worden. Om een eerlijke mondiale verdeling van voedsel te realiseren, moeten ongunstige handelsvoorwaarden, versturende subsidies en dumppraktijken worden voorkomen en afgebouwd. Van banken wordt verwacht dat zij deze doelstellingen in hun investeringsbeleid integreren.

3.8.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Bankwijzer in het investeringsbeleid van banken zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de bank relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het investeringsbeleid van de bank is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Bankwijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het investeringsbeleid van de onderzochte banken voor deze sector vindt u in Tabel 21.

Tabel 21   **Beleidscores Voeding**

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
Beleidscore	8	1	8	7	6	5	6	9	10	7

De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijven waarin een bank investeert:

1	Bedrijven respecteren het recht op voedsel.	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0
2	Landbouw- en veehouderijbedrijven respecteren de Fundamentele arbeidsrechten van de ILO.	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
3	Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven natuurlijke hulpbronnen alleen door het voeren van een betekenisvolle consultatie met lokale gemeenschappen en met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) van de inheemse bevolking.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.5	1.0	1.0	1.0	1.0	0.8
4	Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven landbouwgrond alleen met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) van de betrokken landgebruikers.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0	0.0
5	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de categorieën I-IV van de World Conservation Union.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.8	0.5	0.5	1.0	1.0	1.0
6	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de UNESCO World Heritage Convention.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0

Bank		ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
7	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de Ramsar Convention on Wetlands.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
8	Activiteiten op het gebied van genetisch materiaal en gentechnologie vinden alleen plaats als ze voldoen aan de toestemming- en veredelingseisen zoals beschreven in de UN Convention on Biological Diversity en het daaraan gerelateerde Nagoya Protocol.	0.8	0.0	1.0	0.0	0.8	0.0	0.0	1.0	1.0	0.8
9	Productie van, of handel in, levende genetisch gemodificeerde organismen kan alleen plaatsvinden als toestemming van het importerende land is verkregen en aan alle vereisten van het Cartagena Protocol wordt voldaan.	1.0	0.0	1.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0	1.0	0.8
10	Productie van, of handel in, levende genetisch gemodificeerde organismen is onacceptabel.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.8	0.0
11	Landbouw- en veehouderijbedrijven respecteren de Five Freedoms van dieren.	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	0.8
12	Zeer beperkende huisvestingsmethoden voor onder anderen kalveren (in kisten), leghennen (in legbatterijen) en zeugen (in voerligboxen), zijn onacceptabel.	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	0.0	1.0	0.8	1.0	0.8
13	Bedrijven beperken de duur van veetransport tot maximaal 8 uur.	1.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.7	1.0	0.0
14	Landbouw- en veehouderijbedrijven beperken hun directe en indirecte uitstoot van broeikasgassen.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.7	0.5	1.0	1.0	1.0	1.0
15	Landbouw- en veehouderijbedrijven beperken hun directe en indirecte uitstoot van schadelijke stoffen, zoals fijnstof, stikstofoxiden en ammoniak, in relatieve zin.	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.8
16	Het omzetten van veengrond en gebieden met hoge koolstofvoorraden in landbouwgrond, is onacceptabel.	0.8	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0
17	Landbouw- en veehouderijbedrijven gebruiken pesticiden zo min mogelijk en, indien gebruik noodzakelijk is, alleen op een verantwoorde manier.	0.8	0.0	1.0	1.0	0.7	1.0	1.0	0.7	1.0	0.8
18	Landbouw- en veehouderijbedrijven gebruiken zo min mogelijk water.	0.8	0.0	1.0	1.0	1.0	0.5	1.0	0.7	1.0	1.0

Bank		ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
19	Landbouw- en veehouderijbedrijven voorkomen waterverontreiniging.	0.8	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
20	Bedrijven maken een waterschaarste-effectrapportage en voorkomen een negatieve impact in regio's die kampen met waterschaarste.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.7	1.0	0.8
21	Bedrijven starten geen nieuwe activiteiten in gebieden waar waterschaarste heerst en waar bedrijfsactiviteiten zouden wedijveren met de behoeften van lokale gemeenschappen.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7	1.0	0.8
22	Landbouw- en veehouderijbedrijven werken met relevante standaarden en initiatieven (genoemd in paragraaf 3.4.2 van de FFG Methodology) voor alle grondstoffen die zij produceren.	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	0.5
23	Landbouw- en veehouderijbedrijven zijn gecertificeerd volgens de criteria van certificatieschema's (genoemd in paragraaf 3.4.2 van de FFG Methodology) voor alle grondstoffen die zij produceren.	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	0.5
24	Bedrijven publiceren een duurzaamheidsverslag dat eventueel (een aantal) Standard Disclosures bevat uit de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
25	Grote bedrijven en multinationals in de voedingsindustrie publiceren een duurzaamheidsverslag dat is opgesteld in overeenstemming met de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines, inclusief de Food Processing Sector Disclosure.	0.8	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	0.7	0.0	0.0
26	Bedrijven integreren sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
27	Bedrijven nemen clausules over de naleving van sociale, economische en milieucriteria op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0

3.9 Wapens

3.9.1 Wat staat er op het spel?

Omdat wapens kunnen doden en vernietigen, zijn ze een gevaar voor het meest fundamentele mensenrecht: het recht op leven. Gewapende conflicten bedreigen het leven van miljoenen mensen. Onder de plicht van staten om hun burgers te beschermen, valt ook het reguleren van de productie en handel in wapens. In de praktijk is er echter een gebrek aan toezicht op de wapenhandel. Wapens worden ondanks bestaande wet- en regelgeving verkocht aan regimes die de mensenrechten schenden en aan allerlei strijdende groepen.

In 2013 bedroegen de militaire uitgaven wereldwijd naar schatting € 1.460 miljard. Het lijkt erop dat landen met een lage sociale en economische ontwikkeling, zoals Afghanistan en Angola, relatief veel militaire uitgaven doen.⁴² Naar schatting houdt 15 tot 20% van de wereldwijde publieke schuldenlast verband met militaire uitgaven. Dit versterkt het schadelijke effect van militaire uitgaven omdat de rentebetalingen door overheden de uitgaven aan gezondheidszorg en scholing overtreffen.⁴³ Daarnaast is de wapenhandel sterk verbonden met corruptie. Onderzoek van het *Stockholm International Peace Research Institute* (SIPRI) suggereert dat 40% van alle corruptie in wereldwijde transacties te maken heeft met wapenhandel.⁴⁴

De wapenindustrie moet grondig en structureel worden hervormd om ervoor te zorgen dat ten minste:

- geen wapens worden geproduceerd die geen onderscheid kunnen maken tussen militairen en de burgerbevolking;
- wapens niet geleverd worden aan repressieve regimes, fragiele staten en strijdende groepen;
- corruptie wordt geëlimineerd en transparantie wordt bevorderd; en
- de productie en levering van wapens geen belemmering vormt voor een duurzame ontwikkeling in ontwikkelingslanden.

Zolang deze veranderingen niet doorgevoerd worden in de wapenindustrie, is het van groot belang dat banken beleid ontwikkelen over het mijden van investeringen in producenten van controversiële wapens enerzijds en wapenleveranties aan controversiële regimes anderzijds. Dit beleid zou ook toegepast moeten worden op producten en technologieën die zowel voor civiele als militaire doeleinden gebruikt kunnen worden (zogenaamde *dual use* technologie).

3.9.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Bankwijzer in het investeringsbeleid van banken zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de bank relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het investeringsbeleid van de bank is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Bankwijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het investeringsbeleid van de onderzochte banken voor deze sector vindt u in Tabel 22.

Tabel 22   **Beleidscores Wapens**

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
Beleidscore	9	4	10	5	6	9	7	9	10	9

De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijven waarin een bank investeert:

1	Productie van, onderhoud van en handel in (belangrijke onderdelen van) landmijnen is onacceptabel.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
2	Productie van, onderhoud van en handel in (belangrijke onderdelen van) clustermunitie is onacceptabel.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
3	Productie van, onderhoud van en handel in (belangrijke onderdelen van) nucleaire wapens in of aan landen die het non-proliferatieverdrag niet hebben geratificeerd is onacceptabel.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
4	Productie van, onderhoud van en handel in (belangrijke onderdelen van) nucleaire wapens is onacceptabel.	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0
5	Productie van, onderhoud van en handel in (belangrijke onderdelen van) chemische wapens is onacceptabel.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
6	Productie van, onderhoud van en handel in (belangrijke onderdelen van) bacteriologische wapens is onacceptabel.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
7	Goederen die essentieel zijn voor militaire doeleinden, maar ook kunnen worden gebruikt voor civiele eindproducten ('dual-use' technologie), worden beschouwd als militaire goederen indien ze een	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	1.0

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
	niet-civiel doeleinde hebben.									
8	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0
	Leverantie van wapens en wapensystemen, militaire transportmiddelen en andere militaire goederen aan landen waartegen een wapenembargo van de VN dan wel van de Europese Unie geldt is onacceptabel.									
9	1.0	0.0	1.0	0.0	0.5	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
	Leverantie van wapens en wapensystemen, militaire transportmiddelen en andere militaire goederen is onacceptabel indien er een substantieel risico bestaat dat de wapens zullen worden gebruikt voor ernstige schending van mensenrechten en het internationaal humanitair recht.									
10	1.0	0.0	1.0	0.0	0.5	1.0	0.8	0.8	1.0	1.0
	Leverantie van wapens en wapensystemen, militaire transportmiddelen en andere militaire goederen aan landen die mensenrechten schenden is onacceptabel.									
11	1.0	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0	0.8	0.8	1.0	1.0
	Leverantie van wapens en wapensystemen, militaire transportmiddelen en andere militaire goederen aan conflict- en oorlogsgebieden is onacceptabel.									
12	1.0	0.0	1.0	0.0	0.5	1.0	0.0	0.8	1.0	1.0
	Leverantie van wapens en wapensystemen, militaire transportmiddelen en andere militaire goederen aan landen die gevoelig zijn voor corruptie is onacceptabel.									
13	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0	0.7	0.8	1.0	1.0
	Leverantie van wapens en wapensystemen, militaire transportmiddelen en andere militaire goederen aan landen met een falende of fragiele staat is onacceptabel.									
14	1.0	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.8	1.0	0.0
	Leverantie van wapens en wapensystemen, militaire transportmiddelen en andere militaire goederen aan landen die een buitenproportioneel deel van hun begroting aan wapenaankopen besteden is onacceptabel.									
15	0.7	0.0	1.0	1.0	0.7	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0
	Het wapenbeleid kent geen uitzonderingen voor bepaalde beleggingen, financieringsvormen en/of investeringscategorieën.									

Bank		ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
16	Het wapenbeleid kent geen uitzonderingen voor andere niet aan wapen gerelateerde activiteiten of projecten die door een wapenbedrijf worden ondernomen.	1.0	1.0	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0

3.10 Woningbouw en vastgoed

3.10.1 Wat staat er op het spel?

Het recht op adequate huisvesting is een fundamenteel mensenrecht. Dit betekent dat overheden en de private sector dienen zorg te dragen voor betaalbare en degelijke huisvesting. Bij sloop, nieuwbouw en renovatie dienen de rechten van zittende bewoners en gebruikers te worden gerespecteerd. Zij hebben recht op inspraak over verbouwingsplannen en herhuisvesting vindt alleen plaats op basis van vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde toestemming.

De gebouwde omgeving – woningen, kantoren, winkels en andere bedrijfspanden – heeft een grote milieu-impact, vanwege het gebruik van constructiematerialen bij de bouw, het gebruik van energie en water door bewoners en gebruikers, en sloopafval bij de afbraak van gebouwen. Volgens berekeningen van het Milieuprogramma van de Verenigde Naties is de gebouwde omgeving verantwoordelijk voor 40% van het wereldwijde energiegebruik en draagt voor 30% bij aan de wereldwijde uitstoot van broeikasgassen.

De kwaliteit van de gebouwde omgeving is van invloed op het welzijn van bewoners en gebruikers. Naast ruimte om te wonen en werken dient er ook voldoende ruimte te zijn voor recreatie. Om onnodig ruimtebeslag en leegstand te voorkomen is het belangrijk dat woningen, kantoren en bedrijfspanden doelmatig worden gebruikt en multifunctioneel worden ontworpen. Investeerders kunnen ook bijdragen aan transformatie van leegstaande gebouwen.

Banken kunnen zorgdragen voor verduurzaming van hun vastgoedportefeuille, vastgoedinvesteringsfondsen en de verduurzaming van hypothecair gefinancierde woningen en bedrijfspanden door in hun beleid standaarden op te nemen ten aanzien van de volgende thema's:

- Gebruik van duurzame en herbruikbare materialen;
- Gescheiden verwerking en hergebruik van sloopafval;
- Gebruik van duurzaam gecertificeerd hout voorzien van het FSC-keurmerk;
- Gebruik van duurzame oplossingen voor cement, zoals cement met het keurmerk Beton Bewust;
- Bij nieuwbouw en renovatie wordt gebruik gemaakt van de best beschikbare technieken op het gebied van energiebesparing en duurzame energieinstallaties, met gebruik van hernieuwbare energiebronnen (aarde, wind en zon);
- Banken kunnen particulieren stimuleren hun woningbezit te verduurzamen door het verstrekken van aantrekkelijke leningen gericht op verbetering van de energieprestaties van woningen.

3.10.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Bankwijzer in het investeringsbeleid van banken zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de bank relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het investeringsbeleid van de bank is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Bankwijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het investeringsbeleid van de onderzochte banken voor deze sector vindt u in Tabel 23.

Tabel 23   **Beleidscores Woningbouw en vastgoed**

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
Beleidscore	5	1	5	4	1	2	3	4	3	1
1 Bedrijven zorgen voor naleving van de Fundamentele Arbeidsnormen van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) en zorgen tevens voor naleving van de ILO conventies met betrekking tot gezondheid en veiligheid op het werk en met betrekking tot maximum werktijden.	n.a.	0.0	1.0	0.7	1.0	1.0	n.a.	n.a.	1.0	1.0
2 Bouwbedrijven gebruiken alleen FSC gecertificeerd hout; (FSC = Forest Stewardship Council).	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0	0.7	1.0	0.0	0.0
3 Bouwbedrijven gebruiken gerecyclede en herbruikbare materialen en dragen zorg voor recycling van sloopafval.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4 Bouwbedrijven dragen zorg voor implementatie van het 'Cement Action Plan' van het 'Cement Sustainability Initiative'.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
5 Grote en multinationale bouwbedrijven publiceren een duurzaamheidsjaarverslag in overeenstemming met de GRI Richtlijnen voor Duurzaamheidsverslaglegging, inclusief de sectorrichtlijnen 'Construction and Real Estate Sector Disclosure (CRESS)'.	1.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
6 Bouwbedrijven dienen bij heropbouwprojecten na rampen de richtlijnen van het VN-Milieuprogramma	n.a.	0.0	0.0	0.0	0.0	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	0.0

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
voor 'Sustainable Reconstruction in Disaster-Affected Countries' in acht te nemen.										
7 Bouwbedrijven en woningbouwcoöperaties worden geacht om de basisprincipes voor een gezonde leefomgeving van het VN-Habitatprogramma in acht te nemen, de 'Five Principles of sustainable neighbourhood planning'.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.7	0.0	0.0	0.0
8 Nieuwbouw wordt multifunctioneel ontworpen, zodat het geschikt is voor verscheidene huurders.	0.8	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
9 Vastgoedbedrijven hebben een beleid gericht op transformatie van leegstaande gebouwen.	0.8	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
10 Nieuwbouw wordt zo energiezuinig als mogelijk is ontworpen, binnen de Europese context energieneutraal, in overeenstemming met de EU-Richtlijn energieprestatie gebouwen (EPBD).	n.a.	0.0	0.0	1.0	0.0	n.a.	n.a.	n.a.	1.0	0.0
11 Financiële instellingen integreren energiebesparende maatregelen en maatregelen gericht op broeikasgasreductie in de meerjarenonderhoudsplannen van hun vastgoedportefeuilles.	0.8	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7	0.7	0.0
12 De energieprestaties van de vastgoedportefeuilles van financiële instellingen worden stapsgewijs verbeterd, met als doelstelling jaarlijks tenminste 10% van de totale portefeuille, met gebruikmaking van de best beschikbare technologie gericht op energiebesparing en vermindering van de uitstoot van broeikasgassen.	0.8	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7	0.0
13 Nieuwbouw voldoet aan de 'very good' certificeringseisen van BREEAM Nieuwbouw of vergelijkbare standaarden.	0.8	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.5	0.7	0.0	0.0
14 Renovatieprojecten voldoen aan de 'good' certificeringseisen van BREEAM of vergelijkbare standaarden.	0.8	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	0.5	0.0	0.0	0.0

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
15 Nieuwbouw dat onderdeel is van de vastgoedportefeuilles van financiële instellingen voldoet aan de top 10% energie-efficiency standaard voor het type vastgoed, wat neerkomt op EU Energieprestatiecertificaat A++ (EPC ≤ 0,4 woningbouw; EPC ≤ 0,8 utiliteitsbouw en EPC ≤ 1,7 winkelfunctie).	0.8	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
16 Renovatieprojecten voldoen aan de top 10% energie-efficiency standaard voor het type vastgoed, wat neerkomt op EU Energieprestatiecertificaat A.	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	0.7	0.0	0.0
17 Vastgoedfondsen hebben een score van minimaal 50 punten in de GRESB duurzaamheidsbenchmark (Global Real Estate Sustainability Benchmark).	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7	0.0
18 Bij de ontwikkeling van vastgoedprojecten, respecteren projectontwikkelaars de rechten van lokale gemeenschappen. Eventuele ontruiming van bestaande bebouwing en herhuisvesting vindt plaats op basis van vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming van de betrokken bewoners en gebruikers.	n.a.	0.0	1.0	1.0	0.0	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	0.0
19 Bij de ontwikkeling van vastgoedprojecten, respecteren projectontwikkelaars de rechten van bewoners. Eventuele ontruiming van bestaande bebouwing en herhuisvesting vindt plaats op basis van vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming van de betrokken bewoners en gebruikers.	n.a.	0.0	1.0	1.0	0.0	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	0.0
20 Vastgoedeigenaren respecteren het recht van huurders op inspraak over renovatie- en onderhoudsplannen.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7	0.0	0.0
21 Vastgoedeigenaren voeren op periodieke basis klanttevredenheidsonderzoeken uit en publiceren deze.	0.8	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
22 Bedrijven in de woningbouw- en vastgoedsector integreren sociale en milieucriteria in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	0.8	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot	
23	Bedrijven in de woningbouw- en vastgoedsector nemen clausules over de naleving van sociale en milieucriteria op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.8	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	0.7	1.0	0.0	0.0
24	Financiële instellingen rapporteren over de energieprestaties van de woningen en gebouwen in hun hypotheekportefeuille.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0
25	Financiële instellingen hebben beleid gericht op verbetering van de energieprestaties van de woningen en gebouwen in hun hypotheekportefeuille.	1.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0	0.0
26	Financiële instellingen hebben een ambitieuze, tijdgebonden doelstelling gericht op verbetering van de energieprestaties van de woningen en gebouwen in hun hypotheekportefeuille.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
27	Financiële instellingen bieden leningen en andere diensten aan die hun klanten in staat stellen hun woning- of vastgoedbezit te verduurzamen.	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	0.0
28	Financiële instellingen passen de Gedragscode Hypothecaire Financieringen toe, gebaseerd op de EU Mortgage Credit Directive.	1.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0	0.0
29	Financiële instellingen die 'mortgage-backed securities' (MBS) uitgeven zijn transparant over de duurzaamheidsaspecten (waaronder energieprestaties) van de achterliggende hypothecair gefinancierde woningen en ander onroerend goed.	0.5	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	0.5	0.0	n.a.	0.0
30	Financiële instellingen investeren alleen in 'mortgage-backed securities' (MBS) wanneer de aanbieder transparant is over de duurzaamheidsaspecten (zoals energieprestaties) van de achterliggende hypothecair gefinancierde woningen en ander onroerend goed.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	n.a.	0.0

Hoofdstuk 4 Bedrijfsvoering

4.1 Bonussen

4.1.1 Wat staat er op het spel?

Beloningen voor werknemers binnen een onderneming bestaan steeds vaker uit een vast deel - het basissalaris - en een variabel deel, dat gekoppeld kan zijn aan de prestaties van een werknemer of het financiële resultaat van het bedrijf. Hoewel het koppelen van bonussen aan prestaties stimulerend kan werken, zijn er ook negatieve kanten.

Ten eerste zijn bonussen in de praktijk regelmatig gekoppeld aan indicatoren die niet het belang van de onderneming als geheel weerspiegelen en zeker niet het bredere maatschappelijke belang op de lange termijn. Bonussen zijn in de praktijk meestal gekoppeld aan kortetermijndoelstellingen, met de focus op financiële resultaten en de prestaties van de individuele werknemer.

Ten tweede roept de hoogte van bonussen, met name in de financiële sector, veel maatschappelijke verontwaardiging op, omdat het verband tussen de maatschappelijke en financiële prestaties van de onderneming en de hoogte van de bonus afwezig lijkt te zijn. Daarom is het belangrijk om bonussen te matigen en te koppelen aan niet-financiële criteria, zoals klant- en werknemerstevredenheid en impact op de maatschappij. Daarnaast is het belangrijk dat het beleid om bonussen te matigen en op duurzame criteria te baseren niet alleen geldt voor de directies van financiële instellingen, maar ook voor de directies van hun dochterondernemingen en zakenbankiers/bankiers op de beursvloer.

De focus op korte termijndoelen binnen het beloningssysteem wordt door velen beschouwd als één van de oorzaken van de financiële crisis.⁴⁵ De gevolgen van dit risicovolle gedrag worden wereldwijd gevoeld: onvoldoende geïnformeerde consumenten, organisaties en kleine bedrijven zijn opgezadeld met risicovolle producten en in de problemen gekomen, waardoor er sprake was van niet-inbare vorderingen, wat leidde tot een vertrouwenscrisis binnen de financiële sector. Een groot aantal financiële instellingen moest daarom door hun overheden worden gered en er brak een wereldwijde financiële crisis uit in de periode 2008-2013. Dit leidde tot meer werkloosheid en armoede, niet in de laatste plaats in ontwikkelingslanden.

In de media en in de politiek wordt veelvuldig gepleit voor het matigen van bonussen, voor een koppeling van bonussen aan lange termijn doelen, of voor het geheel afschaffen van bonussen. Door de toenemende aandacht voor de hoogte van bonussen en de relatie met duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen, zou iedere bankgroep bonussen moeten afschaffen of een goed, gematigd bonusbeleid moeten ontwikkelen waarin duurzaamheidsdoelstellingen geïntegreerd zijn.

4.1.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Bankwijzer in het investeringsbeleid van banken zouden moeten zijn opgenomen. De score voor dit aspect van de bedrijfsvoering is gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het investeringsbeleid van de bank is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Bankwijzer relevant is voor dit aspect van de bedrijfsvoering.

De score per element kan variëren van 0 tot 1. Bij de toekenning van scores is ook meegewogen of het beleid geldt voor de gehele bank en haar dochterondernemingen en betrekking heeft op ten minste: het bestuur en directie, het senior management en overige, zogenaamde *identified staff*. De beleidsscore voor dit aspect van de bedrijfsvoering, berekend door de optelsom van de scores per element te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het investeringsbeleid van de onderzochte banken voor dit aspect van de bedrijfsvoering vindt u in Tabel 24.

Tabel 24   **Beleidscores Bonussen**

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
Beleidscore	5	4	10	5	4	6	5	6	10	6
<i>De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijfsvoering van de bank:</i>										
1	De bank behoudt zich het recht voor om de bonus terug te vorderen indien na uitkering blijkt dat deze ten onrechte is uitgekeerd (een zogenaamde clawback regeling).	1.0	1.0	n.a.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
2	De bonus is maximaal 100% van het vaste jaarsalaris.	0.8	0.9	1.0	1.0	0.9	1.0	1.0	1.0	1.0
3	De bonus is maximaal 20% van het vaste jaarsalaris.	0.8	0.8	1.0	1.0	0.9	0.8	0.8	0.9	1.0
4	De bonus is maximaal 10% van het vaste jaarsalaris.	0.8	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.6	0.9	1.0
5	De vaste beloning bedraagt maximaal twintig keer het laagste salaris of het maximum van de laagste salarisschaal in de bank.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0
6	60% van de bonus is gebaseerd op lange termijn doelstellingen (niet te verwarren met afspraken over uitgestelde betaling van de bonus).	0.0	0.0	n.a.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	n.a.
7	De bonus is voor ten minste een derde gebaseerd op niet-financiële criteria.	1.0	1.0	n.a.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	n.a.
8	De bonus is voor ten minste twee derde gebaseerd op niet-financiële criteria.	0.0	0.0	n.a.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.6	n.a.
9	De bonus is gebaseerd op werknemerstevredenheid.	1.0	0.0	n.a.	1.0	0.0	1.0	0.9	1.0	n.a.
10	De bonus is gebaseerd op klanttevredenheid.	1.0	0.9	n.a.	1.0	0.6	1.0	0.9	1.0	n.a.

Bank		ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
11	De bonus is gebaseerd op de verbetering van de sociale- en milieupact van de bedrijfsvoering van de bank.	0	0.7	n.a.	0.0	0.0	0.9	0	n.a.	0	0.0
12	De bonus is gebaseerd op de verbetering van de sociale- en milieupact van de investeringen en beleggingen van de bank.	0	0.0	n.a.	0.0	0.0	0.0	0	n.a.	0	0.0

4.2 Transparantie en verantwoording

4.2.1 Wat staat er op het spel?

Iedereen heeft het recht om te weten welke gevolgen activiteiten van bedrijven kunnen hebben op zijn of haar leven en aan welke risico hij of zij wordt blootgesteld via deze activiteiten. Mensen wier leven wordt beïnvloed door economische activiteiten, kunnen hun legitieme belangen niet verdedigen als ze niet volledig geïnformeerd worden over de risico's die zij lopen door deze activiteiten. Om deze redenen is het publieke recht op informatie in verschillende internationale instrumenten vastgelegd. Algemene principes uit deze richtlijnen zijn van toepassing op alle actoren in de maatschappij, wat voor banken betekent dat zij transparant zouden moeten zijn over hun investeringen, uitsluitingen, beleid en de uitvoering daarvan. Ook zouden banken een klachtenmechanisme moeten hebben voor mensen en organisaties die negatieve gevolgen ondervinden van de gemaakte keuzes in hun bedrijfsvoering.

Bedrijven realiseren zich dat dit niet alleen tot hun morele plicht behoort, maar ook voordelen op kan leveren, zoals het creëren van vertrouwen en het verkleinen van de kans op corruptie. Als kapitaalverstrekkers zijn transparantie en verantwoording voor financiële instellingen zo mogelijk nog belangrijker dan voor andere bedrijven. Ze zijn namelijk medeverantwoordelijk voor de sociale en milieugevolgen van alle economische activiteiten waarin ze investeren. Ze zouden daarom het publiek niet alleen over hun activiteiten moeten informeren maar ook transparant moeten zijn over in welke bedrijven, overheden en projecten zij investeren. Voor banken brengt transparantie ook een groot voordeel, zo kan publieke bezorgdheid over investeringen op tijd worden herkend en opgelost.

4.2.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Bankwijzer in het investeringsbeleid van banken zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de bank relevante investeringscategorïe(en) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het investeringsbeleid van de bank is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Bankwijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het investeringsbeleid van de onderzochte banken voor dit aspect van de bedrijfsvoering vindt u in Tabel 25.

Tabel 25   **Beleidscores Transparantie en verantwoording**

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
Beleidscore	5	4	8	4	4	4	5	8	9	7

De volgende elementen zijn cruciaal voor het beleid aangaande de bedrijfsvoering van de bank:

1	De bank beschrijft het eigen investeringsraamwerk ten aanzien van milieu- en sociale kwesties en geeft inzicht hoe zij zorgt dat investeringen aan de voorwaarden gesteld in het thema- en sectorbeleid voldoen.	1.0	0.8	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
2	De bank laat het eigen investeringsraamwerk ten aanzien van milieu- en sociale kwesties auditen en publiceert de resultaten.	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0
3	De bank publiceert namen van overheden waarin belegd wordt.	0.8	0.0	1.0	1.0	0.0	n.a.	0.0	0.8	1.0
4	De bank publiceert namen van bedrijven waarin belegd wordt.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0
5	De bank noemt en beschrijft op haar website alle bedrijven waaraan zij meer dan € 1 miljoen krediet heeft verstrekt.	0.0	n.a.	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	n.a.	1.0
6	De bank maakt de namen van alle projectfinancieringen bekend, inclusief de informatie vereist door de Equator Principles III.	0.0	n.a.	1.0	n.a.	0.0	0.0	0.0	n.a.	1.0
7	De bank publiceert een uitsplitsing van uitstaande kredieten en beleggingen naar regio, grootte en sector (in lijn met GRI FS6).	1.0	0.0	1.0	0.0	0.8	1.0	1.0	0.8	1.0
8	De bank publiceert een uitsplitsing van haar krediet- en beleggingsportfolio in kruistabellen waarin de industrie- en de regiodata gecombineerd zijn.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.8	0.0	0.8	1.0
9	De bank publiceert een uitsplitsing van kredieten en beleggingen, bijvoorbeeld op basis van de eerste vier getallen van de NACE en ISIC bedrijfsindeling.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.8	0.8	1.0
10	De bank publiceert een uitsplitsing van kredieten en beleggingen die voldoende gedetailleerd is, bijvoorbeeld op basis van de eerste zes getallen van de NACE en ISIC	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.8	0.8	1.0

Bank	ABN Amro	Aegon	ASN Bank	Delta Lloyd	ING Bank	NIBC	Rabobank	SNS Bank	Triodos	Van Lanschot
bedrijfsindeling.										
11 De bank publiceert het aantal bedrijven waarmee interactie is geweest over sociale en milieuonderwerpen (in lijn met GRI FS10).	1.0	1.0	0.6	0.0	1.0	0.0	0.8	0.7	0.7	1.0
12 De bank publiceert de namen van de bedrijven waarmee interactie is geweest over sociale en milieuonderwerpen.	0.0	0.0	0.6	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7	0.7	0.5
13 De bank publiceert de resultaten van de interactie met bedrijven, inclusief de besproken onderwerpen, doelen en deadlines.	0.0	0.0	0.6	0.0	0.0	0.0	0.7	0.7	0.7	0.7
14 De bank publiceert de namen van bedrijven die zijn uitgesloten van investeringen en beleggingen wegens duurzaamheidskwesties, inclusief de reden voor uitsluiting.	0.0	0.8	0.6	0.8	0.0	0.0	0.0	0.7	0.8	0.7
15 De bank publiceert een stemverslag.	0.0	1.0	1.0	1.0	0.8	0.0	n.a.	0.8	1.0	1.0
16 De bank publiceert een duurzaamheidsverslag dat eventueel (een aantal) Standard Disclosures bevat uit de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
17 De bank publiceert een duurzaamheidsverslag dat is opgesteld in overeenstemming met de GRI Sustainability Reporting Guidelines, inclusief het Financial Services Sector Supplement (FSSS).	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
18 Het duurzaamheidsverslag van de bank wordt extern geverifieerd.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
19 De bank rapporteert inhoudelijk over het gevoerde overleg met maatschappelijke organisaties en andere belanghebbenden.	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
20 De bank heeft een intern klachtenmechanisme voor belanghebbenden en maatschappelijke organisaties.	1.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0
21 De bank legt zich neer bij de uitspraken van een onafhankelijk klachtenmechanisme, los van de bank, voor belanghebbenden en maatschappelijke organisaties.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

Hoofdstuk 5 Beoordeling van het beleid van de tien banken

5.1 ABN Amro

5.1.1 Profiel

ABN Amro (ABN) is een wereldwijde bankgroep van Nederlandse oorsprong die retail, private en corporate bankdiensten aanbiedt, voornamelijk in Nederland, maar met een selectief aantal activiteiten op internationaal gebied.⁴⁶ De bankgroep is op alle continenten vertegenwoordigd, in landen zoals België, Frankrijk, Duitsland, Hong Kong en de Verenigde Staten, en heeft rond de 6,8 miljoen klanten wereldwijd.⁴⁷ In Nederland opereert ABN onder de volgende merknamen: ABN Amro, DEFAM, Alpha Credit Nederland, Credivance, Florius, Greenloans, International Card Services, en MoneYou.⁴⁸ Eind 2015 had ABN 22.048 medewerkers wereldwijd (gemeten in aantal FTE), van wie er 17.908 in Nederland gevestigd waren.⁴⁹ Na de beursgang in november 2015 waren in totaal 23% van ABN's aandelen genoteerd bij Euronext Amsterdam. De overige 77% van de aandelen worden beheerd door NLF (‘‘Stichting administratiekantoor beheer financiële instellingen’’) namens de Nederlandse overheid.⁵⁰ Het bedrijfsresultaat voor het jaar 2015 was € 8,5 miljard, waarvan 80% (€ 6,8 miljard) uit Nederland komt.⁵¹ De deposito's van klanten waren samen goed voor € 230,3 miljard, waarvan € 70,6 miljard afkomstig uit Nederland.⁵²

Tabel 26 presenteert een analyse van de investeringscategorieën die relevant zijn voor ABN Amro.

Tabel 26 Analyse van relevante investeringscategorieën (bedragen in € miljard)

Investeringscategorie	Soort vermogen	Waarde aan het einde van 2015	%	Relevant
Zakelijke kredietverlening	Leningen en kredieten aan bedrijven (MNEs/SMEs)	88,4	22,6%	Ja
Projectfinanciering	<i>(Opgenomen in leningen aan bedrijven)</i>			Ja
Beleggingen op de balans	Staatsobligaties	33,7	8,6%	Ja
	Aandelen en bedrijfsobligaties	0,8	0,2%	
	Derivaten	19,1	4,9%	
	Vastgoed & effecten			
	Overige/niet gedefinieerd	27,8	7,1%	
Hypotheek (alleen relevant voor Woningbouw & Vastgoed)	Hypotheekleningen	150,0	38,4%	Ja
	Ander vermogen op de balans	70,5	18,1%	
	Totale balans	390,3	100%	
Vermogensbeheer voor derden	Beheerd vermogen	148,4		Ja

Bron: ABN Amro (2016, maart), Annual Report 2015, p. 66, 88, 91-92, 171, 332, 378, 388-390

5.1.2 Overzicht duurzaamheidsbeleid ABN Amro

De bank omschrijft haar eigen duurzaamheidsbeleid als volgt:

“ABN AMRO stelt het klantbelang centraal en wil op de lange termijn duurzame waarde creëren voor alle stakeholders – waaronder onze klanten, aandeelhouders, medewerkers en de maatschappij als geheel. Onze kernwaarden zijn de kern van onze bedrijfscultuur en vormen de basis voor alles wat we doen.”⁵³.

ABN Amro geeft invulling aan die ambitie aan de hand van een aantal strategische thema's: duurzame bedrijfsvoering, klantbelang centraal stellen, financiële expertise inzetten voor mensen in achterstandssituaties en voor sociale ondernemers, investeren in onze toekomst, bankieren vanuit aanhouden van een gematigd risicoprofiel, beoordeling klanten en kredietaanvragen op ecologische, sociale en ethische risico's selectieve internationale groei en winstgevendheid verbeteren.”⁵⁴

In 2016 is een Sustainability Risk Guide gepubliceerd.⁵⁵ Deze guide vat de activiteiten en componenten van het duurzaamheidsbeleid van ABN Amro samen in een beleidsdocument. Naast sectoroverstijgend beleid op het gebied van dierenwelzijn, klimaat en mensenrechten, heeft ABN Amro specifiek beleid voor defensie, chemie en pharma, mijnbouw en metaal, energie, dammen, landbouwgrondstoffen, scheepvaart, maakindustrie en vastgoed. Voor projectfinanciering past ABN Amro daarnaast ook de Equator Principles toe.

ABN Amro heeft daarnaast een Exclusion List (uitsluitingslijst van activiteiten) die ook geldt voor kredietverlening, projectfinanciering en beleggingen voor eigen rekening.

ABN Amro past de volgende collectieve beleidsverklaringen toe op het investeringsbeleid:

- Equator Principles (van toepassing op de investeringscategorie projectfinanciering);
- IFC Environmental, Health, and Safety Guidelines (van toepassing op de investeringscategorie projectfinanciering);
- IFC Performance Standards (van toepassing op de investeringscategorie projectfinanciering);
- UN Global Compact (van toepassing op de investeringscategorie vermogensbeheer); en
- UN PRI (van toepassing op de investeringscategorie vermogensbeheer).

In het afgelopen jaar verbeterde ABN Amro het beleid voor de volgende thema's en sectoren:

- Dierenwelzijn;
- Gezondheid;
- Mensenrechten;
- Natuur;
- Bosbouw;
- Financiële sector;
- Maakindustrie;
- Mijnbouw;
- Visserij;
- Voeding;
- Wapens;
- Bonussen;
- Transparantie & Verantwoording.

5.1.3 Overzicht beleidsscores

Een meer gedetailleerd overzicht van de scores voor het door ABN Amro gepubliceerde beleid per thema en sector vindt u in Tabel 27.

Tabel 27   **Beleidscores ABN Amro**

Onderwerp	Beleidsstukken	Beleid	Toelichting
Thema's			
Arbeidsrechten	Human Rights Statement/Exclusion List/Sustainability Risk Policy	8	Toetsing aan de vier ILO fundamentele principes en (mensen)rechten op het werk. Daarnaast wordt van bedrijven verwacht dat ze een gezondheid- en veiligheidsbeleid hebben en maximale werktijden hanteren. Bedrijven dienen een managementsysteem in te voeren om te monitoren of de normen worden nageleefd, inclusief klachtenprocedures voor werknemers. Een verbeterpunt is de gelijke behandeling van migrantenarbeid opnemen in het beleid.
Belastingen	ABN Amro AR15/Tax Principles	4	ABN Amro rapporteert over haar eigen belastingbetalingen. De activa per land worden niet gepubliceerd. Er is beleid dat er geen bedrijfsconstructies mogen worden opgezet met als voornaamste doel om belastingvoordeel te behalen. ABN Amro wil bedrijven daar ook niet over adviseren. De bank vereist niet dat bedrijven een managementsysteem invoeren om direct actie te kunnen ondernemen als medewerkers zich schuldig maken aan belastingontduiking. De bank verlangt niet van bedrijven om per land waarin het actief is openheid van zaken te geven over belastingbetalingen aan en subsidies van overheden, inkomsten, kosten en winsten.
Corruptie	ABN Amro Anti-Bribery and Corruption Policy/ABN Amro Wolfsberg AML Questionnaire/ Know Your Customer/EU Transparency register ABN Amro	7	Bij de beoordeling van klanten en financiële transacties, voldoet ABN Amro aan relevante internationale standaarden ter voorkoming van witwaspraktijken en de financiering van criminele of terroristische organisaties en personen, zoals FATF en de Wolfsberg Principes. ABN Amro voert een zero tolerance beleid m.b.t. corruptie en verbiedt elke vorm van omkoping, corruptie en fraude. Dit verwacht de bank ook van de bedrijven waarin ze investeert. De bank vereist van bedrijven waarin ze investeert dat ze een managementsysteem invoeren om direct actie te kunnen ondernemen als medewerkers of toeleveranciers zich schuldig maken aan corruptie. De bank verlangt niet van bedrijven dat zij publiekelijk hun volledige eigendomsstructuur kenbaar maken.
Dierenwelzijn	Animal Welfare Statement	7	ABN Amro onderschrijft de Five Freedoms voor dieren. Bedrijven die gebruik maken van dierproeven voor cosmetica of betrokken zijn bij bontproductie zijn uitgesloten. De bank verwacht van bedrijven dat zij dierenwelzijn garanderen bij de huisvesting van boerderijdieren en stimuleert het gebruik van keurmerken op het gebied van dierenwelzijn. Veetransport dient te worden beperkt tot maximaal 8 uur. Genetische modificatie van dieren voor commerciële doeleinden is niet toegestaan maar genetische modificatie van dieren is niet in het geheel verboden. Genetische modificatie van dieren voor medische doeleinden is wel toegestaan. Dierenwelzijn is geen onderdeel van het ketenbeleid. Er is ook geen beleid ten aanzien het gebruik van wilde dieren in circussen, dolfinaria, etc.
Gendergelijkheid		1	ABN Amro heeft als doelstelling dat 35% van de hogere managementfuncties en 30% van de senior

			managementfuncties en de directie door vrouwen wordt bekleed en komt hiermee nog niet aan de minimaal 40%. Dat is nu respectievelijk 25%, 23% en 14%. De Raad van Toezicht bestaat voor de helft uit vrouwen. ABN Amro legt geen streefcijfers over vrouwenparticipatie op aan bedrijven die zij financiert of waarin ze investeert. In het beleid voor de eigen bedrijfsvoering en voor bedrijven die zij financiert of waarin ze investeert is geen aandacht voor gelijke beloning tussen mannen en vrouwen. Een ander verbeterpunt is zero tolerance ten opzichte van discriminatie op basis van gender.
Gezondheid	Exclusion List/Sustainability Risk Policy/ Sector-specific policy chemicals and pharma	8	ABN Amro vraagt aan bedrijven voorzorg te betrachten m.b.t. de gezondheid en veiligheid van werknemers, consumenten en omwonenden van productielocaties. Dit geldt ook voor het gebruik van chemicaliën die schade kunnen toebrengen aan de gezondheid. De bank hanteert richtlijnen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) voor de tabaksindustrie maar niet de WHO-code voor babymelk. Ook heeft de bank beleid t.a.v. toegang tot betaalbare medicijnen voor de bevolking in ontwikkelingslanden.
Klimaatverandering	Climate Change Statement/ Energy Policy/Exclusion List/ Agri Commodities Policy	3	Het beleid van ABN Amro heeft betrekking op de reductie van de CO2-uitstoot van de eigen bedrijfsuitvoering. Daarnaast verwacht ABN Amro dat bedrijven de uitstoot van broeikasgassen rapporteren en reduceren. ABN Amro heeft geen meetbare doelstellingen om de door de bank gefinancierde uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Het beleid verbiedt investeringen in nieuwe kolenmijnen en -centrales, maar niet in al bestaande kolenmijnen en centrales. Ook de verwachting dat bedrijven bijdragen aan een transitie naar een broeikasgas-arme economie is ontoereikend.
Mensenrechten	Human Rights Statement/ Sustainability Risk Guide	9	ABN Amro heeft in het mensenrechtenbeleid aandacht voor de eigen bedrijfsvoering en voor de bedrijven die de bank financiert. De bank benoemt de basisonderdelen uit de UNGP's en er is speciale aandacht voor de rechten van kinderen en vrouwen. Bedrijven moeten instemming - Free, Prior and Informed Consent (FPIC) van de inheemse bevolking en andere landgebruikers krijgen bij landverwerving. ABN Amro vindt dat bedrijven mensenrechtenbeleid moeten integreren in het inkoopbeleid en de bedrijfsvoering.
Natuur	Exclusion list/Animal Welfare Statement/ Equator Principles Policy/ Sustainability Risk Guide/Agri Commodities Policy	6	ABN Amro heeft beleid ten aanzien van de bescherming van ecosystemen en bedreigde planten- en diersoorten, op basis van internationale standaarden. Genetische modificatie van dieren voor commerciële doeleinden is niet toegestaan maar genetische modificatie is niet in het geheel verboden. Bij projectfinanciering onderschrijft internationale standaarden m.b.t. het voorkomen van de introductie van exotische soorten in ecosystemen, het maken van een milieueffectrapportage en voor ketenverantwoordelijkheid. Dit is geen onderdeel van het beleid voor andere vormen van financiële dienstverlening, zoals kredietverlening en vermogensbeheer.

Sectoren

Bosbouw	Exclusion List/ ABN Amro Agri Commodities Policy/Human Rights Statement	6	Uitsluiting van ondernemingen in niet-duurzame kap of handel van tropisch hardhout. Beleid is gebaseerd op het respecteren van de rechten van lokale en inheemse gemeenschappen op eerlijk en gelijkwaardig gebruik van bossen en het vereisen van criteria gelijkwaardig aan de doelen van de FLEGT-processen. Naast FSC accepteert ABN Amro ook PEFC als certificeringssysteem. PEFC biedt volgens natuur- en milieuorganisaties echter onvoldoende waarborgen voor duurzame bosbouw. Ontoereikend beleid voor rapportage van de forest footprint.
Elektriciteitsproductie	Guidelines for Dams/Energy Policy/Human Rights Statement/Exclusion List	6	ABN Amro investeert in hernieuwbare energie maar heeft geen concrete doelstelling om dit te verhogen. ABN Amro heeft ontoereikend beleid om het gebruik van fossiele brandstoffen voor elektriciteitsproductie terug te dringen. Het beleid verbiedt investeringen in nieuwe kolenmijnen en -centrales, maar niet in al bestaande kolenmijnen en centrales. Het beleid verwacht dat bedrijven bij landverwerving instemming op basis van Free, Prior and Informed Consent (FPIC) van de inheemse en andere betrokken landgebruikers nastreven en het behoud van biodiversiteit garanderen. Het beleid hanteert ook de aanbevelingen van de World Commission on Dams voor de bouw van dammen. De criteria uit het beleid moeten door bedrijven geïntegreerd worden in de keten. Ook wordt van bedrijven een duurzaamheidsrapportage verwacht en worden ze geacht om ketenverantwoordelijkheid te nemen. Verplichting tot naleving van duurzaamheidscriteria als onderdeel van contracten met toeleveranciers is geen onderdeel van het beleid.
Financiële sector	Sustainability Risk Guide/Tax Principles/ABN Amro AR15	3	ABN Amro heeft ontoereikend beleid voor de financiële sector. Er wordt onvoldoende beleid ten aanzien van belastingen en corruptie verwacht. Wel wordt verwacht dat bedrijven, dus ook financiële instellingen, sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid integreren. Ook worden ze geacht een duurzaamheidsrapportage te publiceren en zich niet bezig te houden met financieel advies enkel gericht op het behalen van belastingvoordelen. Financiële instellingen waarin wordt belegd in het kader van vermogensbeheer, dienen internationale standaarden te onderschrijven als OECD, PRI en UN Global Compact.
Maakindustrie	Sustainability Risk Guide/Manufacturing policy/Human Rights Statement/ Sector-specific policy chemicals and pharma	7	ABN Amro heeft investeringscriteria voor onderwerpen die relevant zijn voor de maakindustrie: arbeidsrechten, gezondheid en veiligheid van werknemers en integratie van sociale, economische en milieucriteria in het inkoopbeleid. Ook dienen bedrijven de uitstoot van broeikasgassen en andere schadelijke stoffen te reduceren en gebruik te maken van certificeringssystemen op het gebied van gezondheid, milieu en arbeidsomstandigheden. Ook een duurzaamheidsrapportage is onderdeel van het beleid. Het ontbreekt aan beleid voor het omgaan met waterschaarste.
Mijnbouw	Metals & Mining Policy/Human	6	Criteria op het gebied van beschermde gebieden, afvalbeheer, mensenrechten (inclusief Free, Prior and Informed Consent) voor

	Rights Statement/Exclusion List/ Sustainability Risk Guide		de inheemse bevolking en andere betrokken landgebruikers), preventie, nazorg op het gebied van milieu en gezondheid na mijnsluiting en goed overheidsbestuur. ABN Amro sluit de financiering van nieuwe kolenmijnen uit en vindt bergtopmijnbouw onacceptabel. Duurzaamheidsrapportage en ketenverantwoordelijkheid zijn onderdeel van de screening. Er is ontoereikend beleid voor 'no-go areas' vanwege onbeheersbare risico's bij calamiteiten, volledig herstel van ecosystemen na sluiting, conflictmineralen en uraniummijnbouw. Ontoereikend beleid voor kleinschalige mijnbouw. Er is wel beleid voor bloeddiamanten, maar niet voor ander mineralenketens zoals die van goud of coltan. Het beleid verbiedt investeringen in nieuwe kolenmijnen, maar niet in al bestaande kolenmijnen.
Olie en gas	Energy Policy/Human Rights Statement/Exclusion List/ Sustainability Risk Guide	7	ABN Amro heeft criteria op het gebied van werknemers- en mensenrechten, anti-corruptiebeleid, bescherming van natuurgebieden, crisisbeheersingsplannen en verantwoord afvalbeheer. Controversiële vormen van gas- en oliewinning (zoals teerzanden) en oliewinning in het Arctisch gebied worden uitgesloten van financiering. Dit geldt echter niet voor schaliegas en schalieolie.
Visserij	Animal Welfare Statement/Exclusion List	4	ABN Amro heeft in haar beleid geen criteria op het gebied van overbevissing en bijvangst opgenomen. Wel vindt de bank het gebruik van schadelijke vistechnieken onacceptabel en stimuleert het gebruik van ASC en MSC-certificering (maar niet per se voor de hele keten). Ander relevant sectorbeleid ontbreekt zoals een verbod op het varen onder 'flags of convenience' (waardoor illegaal, ongereguleerd en ongerapporteerd vissen mogelijk is).
Voeding	Animal Welfare Statement/Agri Commodities Policy/ Human Rights Statement/Exclusion List/ Sustainability Risk Guide	8	Algemene eisen aan mensenrechten, inclusief vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde (FPIC) voor de inheemse bevolking en andere betrokken landgebruikers bij landverwerving en werving van grondstoffen, arbeidsomstandigheden, gezondheid, biodiversiteit en milieubeleid. Specifieke eisen voor cacao, palmolie, soja, koffie, katoen en suiker. Er is aandacht voor dierenwelzijn bij boerderijdieren en veetransport dient te worden beperkt tot acht uur. Genetische modificatie van dieren voor commerciële doeleinden is niet toegestaan.
Wapens	Defence Policy	9	Producenten van controversiële wapens en bedrijven die conventionele wapens leveren aan dictaturen, corrupte regimes, regimes die betrokken zijn bij mensenrechtenschendingen of een buitenproportioneel deel van hun begroting aan wapenaankopen besteden zijn uitgesloten van financiering. Dit geldt ook voor de levering van onderdelen of systemen die essentieel zijn voor militaire doeleinden, maar ook kunnen worden gebruikt voor civiele eindproducten ('dual-use' technologie).
Woningbouw en vastgoed	Commercial Real Estate Policy/ABN Amro AR15/ABN	5	Het vastgoedbeleid van ABN Amro richt zich op verbetering van de energieprestaties van panden in haar vastgoedportefeuille. De doelstelling is dat in 2017 30% van de panden minimaal

	Amro Green Bonds Investor presentation		energielabel A heeft. Ook heeft ABN Amro beleid ter voorkoming van leegstand. In het kader van hypotheekfinanciering worden leningen verstrekt ter verbetering van de energieprestaties van woningen. ABN Amro geeft mortgage-backed securities uit waarbij informatie wordt verstrekt over de duurzaamheidsaspecten van de woningen. Het beleid voor FSC-certificering, duurzaam cement en het omgaan met gerecyclede materialen is niet voldoende. Ook is er onvoldoende beleid voor energiemaatregelen in vermogensbeheer.
Bedrijfsvoering			
Bonussen	ABN Amro AR15	5	De RvB en senior management krijgen geen bonussen uitgekeerd. Voor 'risk takers' zijn de bonussen gemaximeerd. De helft van de bonus is gebaseerd op niet-financiële criteria als werknemerstevredenheid en klanttevredenheid, maar niet op het integreren van duurzaamheid in de bedrijfsvoering en het investeringsbeleid. Het hoogste salaris is meer dan twintig keer hoger dan het laagste salaris.
Transparantie en verantwoording	ABN Amro AR15/ Sustainability Risk Guide Sustainability	5	Het jaarverslag van ABN Amro is in overeenstemming met de GRI Richtlijnen en omvat een audit van het Milieu en Sociaal Risicomanagementsysteem. De klachtenprocedure is voor belanghebbenden anders dan klanten toegankelijk. Er is een overzicht van de kredieten naar regio en sector. Ook publiceert ABN Amro publiceert de namen van overheden waarin het belegt maar niet de namen van bedrijven waarin het investeert of die het financiert. Ook is er geen lijst van bedrijven die de bank uitsluit. Ook de informatie over engagement en stemmen is onvoldoende.

Legenda:
0 = laagste score (geen beleid)
10 = hoogste score (best mogelijke beleid volgens deze methodologie)
n.a. = niet actief in deze sector en dus geen beleid verwacht

5.2 Aegon

5.2.1 Profiel

De Nederlandse verzekeringsmaatschappij Aegon N.V. is één van de toonaangevende financiële instellingen in de wereld op het gebied van levensverzekeringen, pensioenen en beleggingen.⁵⁶ De groep is actief in meer dan 25 landen in Noord en Zuid-Amerika, Europa en Azië. Ook is het actief op het gebied van spaarproducten, vermogensbeheer, schade- en ziektekostenverzekeringen en bankproducten (geleverd door Aegon Bank).⁵⁷ Wereldwijd zijn de belangrijkste merknamen Aegon en Transamerica, samen met Blue Square Re en ADAMS (Aegon Direct & Affinity Marketing Services).⁵⁸ Merknamen die in Nederland gebruikt worden zijn Aegon, Onna Onna, Eye Open Hypotheek Advies, Kroodle, Cappital, Knab, TKP, Pelargos, Saemor Capital, Nedasco Verzekeringen, Ensupport, Be Suitable, UMG, HR Financials Group, Kröller Assurantiën, Meeus, IAK Verzekeringen, Wannet Sports & Entertainment Insurance, Sperwer Assurantiën, and HM.⁵⁹ Aegon's aandelen zijn genoteerd aan de beurzen van Amsterdam en New York. Meer dan driekwart van de aandeelhouders komen uit Aegon's drie belangrijkste markten: Nederland, de Verenigde Staten en Groot-Brittannië.⁶⁰

Aan het eind van 2015 had Aegon wereldwijd meer dan 31,530 medewerkers in dienst, waarvan 4,503 in Nederland.⁶¹ In 2015 werd een totale omzet van € 31,3 miljard gerealiseerd, waarvan €5,6 miljard in Nederland.⁶² De premie-inkomsten uit verzekeringen liep in 2015 op tot € 20,3 miljard, waarvan € 2,9 miljard afkomstig uit Nederland.⁶³ Klanten hadden in 2015 € 7,1 miljard aan spaartegoeden uit staan bij Aegon Bank.⁶⁴

Tabel 28 presenteert de relevante investeringscategorïeën voor dit onderzoek.

Tabel 28 Analyse van relevante investeringscategorïeën (waarde in € miljard)

Investeringscategorie	Soort vermogen	Waarde aan het einde van 2015	%	Relevant
Zakelijke kredietverlening	Leningen en kredieten aan bedrijven (MNEs/SMEs)			Nee
Projectfinanciering	<i>(Opgenomen in leningen aan bedrijven)</i>			Ja
Beleggingen op de balans	Staatsobligaties	30,8	7,4	Ja
	Aandelen en bedrijfsobligaties	56,8	13,6	
	Derivaten	10,6	2,5	
	Vastgoed & effecten	2,0	0,5	
	Overige/niet gedefinieerd	226,9	54,3	
Hypotheke(n) (alleen relevant voor Woningbouw & Vastgoed)	Hypotheekleningen	33,2	8,0	Ja
	Ander vermogen op de balans	57,2	13,7	
	Totale balans	417,5	100	
Vermogensbeheer voor derden	Beheerd vermogen	346,4		Ja

Bron: Aegon (n.d.), "About", online: <http://www.aegon.com/en/Home/About/>, bekeken in april 2016; Aegon (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 49, 132, 171, 198, 215, 217, 227, 322; Aegon (2016, maart), *Annual Review 2015*, p. 44.

5.2.2 Overzicht duurzaamheidsbeleid Aegon

Het duurzaam investeringsbeleid^{iv} van Aegon wordt met name uitgewerkt in het beleidsstuk 'Aegon Responsible Investment Policy'.⁶⁵ In dit beleidsstuk zijn criteria opgesteld op het gebied van onder andere controversiële wapens, arbeidsrechten en goed bestuur. Daarnaast heeft Aegon een uitsluitingslijst van bedrijven waar niet in wordt geïnvesteerd. Deze lijst is van toepassing op de investeringscategorieën projectfinanciering en investeringen voor eigen rekening.⁶⁶

Daarnaast heeft Aegon in 2016 beleid opgesteld dat investering in steenkoolmijnbouw beperkt. Dit beleid heeft tot gevolg dat Aegon geen bedrijven meer zal financieren die meer dan 30% van hun inkomsten halen uit steenkolenmijnbouw. Het beleid is van toepassing op de investeringscategorieën projectfinanciering en investeringen voor eigen rekening.⁶⁷

Aegon past de volgende collectieve beleidsrichtlijnen en standaarden toe in het beleggingsbeleid:

- United Nations Global Compact (van toepassing op de investeringscategorieën investeringen voor eigen rekening en vermogensbeheer);
- United Nations Principles for Responsible Investment (van toepassing op alle vier investeringscategorieën).

In het afgelopen jaar zijn de scores van Aegon niet verbeterd. Dit heeft te maken met het feit dat het vernieuwde beleid van Aegon niet groepsbreed wordt toegepast.

5.2.3 Overzicht beleidscores

Een overzicht van de scores voor het door Aegon gepubliceerde beleid per thema en sector vindt u in Tabel 29.

Tabel 29   **Beleidscores Aegon**

Thema / Sector	Beleidsstuk	Score	Toelichting
Thema's			
Arbeidsrechten	Aegon NV Responsible Investment Policy	5	Bedrijven dienen te zorgen voor naleving van de fundamentele arbeidsnormen van de ILO en een veilige en gezonde werkomgeving. Arbeidsnormen dienen ook onderdeel van het inkoopbeleid van bedrijven te zijn. Er is geen beleid voor maximum werktijden en een leefbaar loon. Het ontbreekt ook aan specifiek beleid voor arbeidsmigranten.
Belastingen	Aegon NV Responsible	2	Het beleid verbiedt medewerkers om steekpenningen aan te nemen of te helpen bij witwassen. Geen

^{iv} In tegenstelling tot de derde actualisering van de Eerlijke Bankwijzer, is in deze update niet langer gekeken naar de beleidsstukken die alleen van toepassing zijn op de Nederlandse tak van internationaal opererende bankgroepen. In het voorliggende onderzoek is namelijk het investeringsbeleid beoordeeld dat van toepassing is op de gehele bankgroep.

	Investment Policy / Gedragscode / Annual Report 2015 / Aegon Annual Review 2015 / Aegon Global Tax Policy and Principles of Conduct		beleggingen in bedrijven die zijn veroordeeld voor corruptie of zijn opgericht voor belastingontduiking. Er worden geen diensten verleend aan bedrijven die belasting ontduiken. Er is geen beleid over betalingsrapportage-verplichtingen, belastingafspraken en ketenverantwoordelijkheid. Aegon rapporteert niet over belastingbetalingen, overheidssubsidies, omzetcijfers, kosten en winsten in alle landen waar het bedrijf actief is en verwacht dat ook niet van de bedrijven waarin ze investeert.
Corruptie	Aegon NV Code of Conduct Earning Trust / Aegon NV Responsible Investment Policy / Gedragscode / Aegon Annual Review 2015	3	Aegon heeft beleid om corruptie tegen te gaan. Er is beleid om na te gaan wie de uiteindelijke begunstigde van een bedrijf is. Het beleid verbiedt beleggingen in bedrijven die zijn veroordeeld voor corruptie. Aegon rapporteert over de eigen lobbyactiviteiten. Dit wordt echter niet verwacht van bedrijven waarin geïnvesteerd wordt. Het ontbreekt aan voldoende beleid voor bedrijven die geen managementsysteem tegen corruptie hebben. Ook wordt er geen ketenbeleid verwacht van bedrijven.
Dierenwelzijn		1	Aegon heeft geen groepsbreed dierenwelzijnsbeleid. Verbeterpunten van het beleid bestaan uit het opstellen van beleid over huisvesting en transport van landbouwdieren en het gebruik van wilde dieren in de entertainmentsector. Wel onderschrijft Aegon de Five Freedoms of Animals en sluit bedrijven uit die rechtstreeks betrokken zijn bij bontproductie of gebruik maken van dierproeven voor cosmetica. Het gebruik van proefdieren ten behoeve van de vervaardiging van medische producten moet voldoen aan de zogenaamde 3V-strategie (vervanging, verfijning en vermindering van dierproeven.
Gendergelijkheid	Aegon Diversity Statement / Annual Report 2015 / Aegon NV Human Rights policy / Aegon NV Responsible Investment Policy	1	Aegon heeft beleid om binnen de eigen organisatie betalingsgelijkheid te bewerkstelligen. Dit wordt niet van bedrijven verwacht. Aegon garandeert niet dat 40% van de posities in het bestuur of op seniorlevel door vrouwen ingenomen worden. Dit wordt ook niet van bedrijven verwacht. Er worden geen duidelijke eisen gesteld aan bedrijven om genderdiscriminatie van klanten tegen te gaan. Aegon verwacht niet van bedrijven dat zij criteria over gender en vrouwenrechten opnemen in contracten met onderaannemers en toeleveranciers.
Gezondheid	Aegon NV Responsible Investment Policy	3	Bedrijven dienen ILO-standaarden m.b.t. gezondheid en veiligheid op het werk na te leven en het voorzorgprincipe uit de Rio Declaration toe te passen ter bescherming van werknemers omwonenden en gebruikers. Er is geen groepsbreed investeringsbeleid voor productie, handel en afval van schadelijke en giftige stoffen na te leven. Van bedrijven wordt niet verwacht dat zij criteria op het gebied van

Klimaatverandering	Aegon NV Responsible Investment Policy / Aegon website Coal mining divestment / Aegon AM Responsible Investment Report 2015	1	gezondheid ook op nemen in hun inkoopbeleid. Het ontbreekt aan groepsbrede criteria in het beleid m.b.t. naleving van de codes van de Wereldorganisatie (WHO) voor tabaksreclame en reclame voor babyvoeding. Aegon heeft geen beleid voor uitsluiting van controversiële olie- en gaswinning als teerzandolie. Wel is er beleid voor zeer vervuilende fossiele brandstoffen zoals kolen. Aegon sluit bedrijven uit die meer dan 30% van de omzet uit steenkolenproductie halen. Er is echter geen beleid voor kolencentrales. Aegon heeft geen groepsbrede meetbare doelstellingen om haar CO2 uitstoot terug te dringen en verwacht van bedrijven dat ze rapporteren over hun (in)directe uitstoot van broeikasgassen. Bedrijven hoeven geen beleid te hebben om de uitstoot terug te dringen. Er is geen groepsbreed beleid over het leveren van een bijdrage aan de energietransitie van fossiele naar hernieuwbare brandstoffen.
Mensenrechten	Aegon NV Responsible Investment Policy / Annual Report 2015	5	Bedrijven moeten voldoen aan de UN Global Compact en zich houden aan de VN mensenrechtenverklaringen. Van bedrijven wordt geen specifieke aandacht voor rechten van lokale gemeenschappen, landgebruikers, vrouwen en kinderen verwacht.
Natuur	Aegon NV Responsible Investment Policy	1	Er is geen natuurbeleid dat voldoet aan de criteria van de Eerlijke Bankwijzer.
Sectoren			
Bosbouw	Aegon NV Responsible Investment Policy	1	Aegon verwacht van bedrijven een duurzaamheidsrapportage. Verder is er geen bosbouwbeleid. Er is bijvoorbeeld geen beleid over het gebruik van FSC-hout of het omgaan met landrechten.
Elektriciteitsproductie	Aegon NV Responsible Investment Policy / Aegon website Coal mining divestment / Aegon AM Responsible Investment Report 2015	1	Aegon financiert bedrijven die betrokken zijn bij de productie van hernieuwbare energie. Aegon stelt geen specifieke eisen aan bedrijven om bij te dragen aan energietransitie van fossiele naar hernieuwbare brandstoffen. Er is geen beleid ter bescherming van natuurgebieden en de landrechten van de inheemse bevolking en andere landgebruikers.
Financiële sector	Aegon NV Responsible Investment Policy	1	Aegon verwacht van bedrijven een duurzaamheidsrapportage. Verder is er geen beleid voor deze sector.
Maakindustrie	Aegon NV Responsible Investment Policy	2	Aegon verwacht van bedrijven dat zij voldoen aan ILO-standaarden over werknemersrechten en een duurzaamheidsrapportage publiceren. Verder is er

Mijnbouw	Aegon NV Responsible Investment Policy / Aegon website Coal mining divestment	2	<p>geen beleid voor deze sector.</p> <p>Voor mijnbouw verwacht Aegon dat bedrijven zich aan werknemersrechten houden. Aegon verwacht van bedrijven dat ze een duurzaamheidsverslag publiceren conform GRI richtlijnen. Aegon sluit steenkolenmijnbouw uit, indien het om bedrijven gaat die voor meer dan 30% van hun inkomsten hiervan afhankelijk zijn. Aegon heeft geen uitsluitingsbeleid voor uraniummijnbouw en omstreden praktijken als bergtopmijnbouw. Er is geen beleid ter bescherming van natuurgebieden en het voorkomen van ongelukken. Het ontbreekt aan beleid over het omgaan met waterschaarste.</p>
Olie en gas	Aegon NV Responsible Investment Policy	1	<p>Van bedrijven in de olie- en gassector verwacht Aegon dat zij zich houden aan internationale standaarden voor werknemersrechten en duurzaamheidsrapportage. Voor de bescherming van biodiversiteit, milieu en kwetsbare natuurgebieden is er geen beleid. Er is geen beleid voor het omgaan met schadelijke stoffen en afval, evenals het herstel van het ecosysteem na sluiting van de olie- of gasbron. Het ontbreekt aan beleid over het omgaan met waterschaarste. Er is geen beleid voor, onconventionele vormen van olie- en gaswinning, zoals schaliegas.</p>
Visserij	Aegon NV Responsible Investment Policy	1	<p>Aegon verwacht van bedrijven een duurzaamheidsrapportage. Verder is er geen beleid voor deze sector. Er is bijvoorbeeld geen beleid ten aanzien van MSC- en ASC-certificatie voor visserijen en viskwekerijen.</p>
Voeding	Aegon NV Responsible Investment Policy	1	<p>Aegon verwacht van bedrijven dat zij voldoen aan ILO-standaarden over werknemersrechten en een duurzaamheidsrapportage publiceren. Verder is er geen beleid voor deze sector.</p>
Wapens	Aegon NV Responsible Investment Policy / Aegon NV Exclusion list	4	<p>Aegon sluit beleggingen in bedrijven die controversiële wapens vervaardigen of verhandelen grotendeels uit. Er kan echter wel belegd worden in bedrijven die een minderheidsbelang hebben in een onderneming die zich met dergelijke wapens bezighoudt. Het beleid van Aegon staat investeringen in kernwapenproducenten toe indien deze kernwapens produceren voor landen die het volgens het Non-Proliferatieverdrag kernwapens mogen bezitten. Ook ontbreekt het aan beleid voor wapenleveranties aan bijv. landen met een dictatoriaal regime, een buitenproportioneel hoog budget voor militaire uitgaven of waarvoor wapenembargo's gelden. Het beleid wordt in toegepast op alle investeringen.</p>
Woningbouw en		1	<p>Aegon heeft geen beleid voor deze sector.</p>

vastgoed			
Bedrijfsvoering			
Bonussen	Aegon NV Annual report 2015 / Aegon NL Jaarverslag 2015 / Aegon Bank Annual Report 2015 / Aegon NV Remuneration report Executive Board 2015	4	De variabele beloning is gemaximeerd tot 20%, maar er zijn uitzonderingen tot 200% mogelijk voor werknemers buiten Europa. Het bonusbeleid is transparant en is voor ten minste een derde gebaseerd op niet-financiële doelstellingen, waaronder klanttevredenheid, maar niet op het integreren van duurzaamheid in de bedrijfsvoering en het investeringsbeleid. Ook de wettelijk verplichte clawback-regeling is in beleid opgenomen.
Transparantie en verantwoording	Aegon NV Responsible Investment Report 2015 / Aegon NV Exclusion list / Aegon NV Annual report 2015 / Voting summary 2015 / Aegon NV Annual Report 2015 supplement / Aegon Annual Review 2015	4	Transparantie over beleggingen in bedrijven en overheden is beperkt. Aegon's duurzaamheidsverslag is opgesteld volgens GRI richtlijnen, inclusief het supplement voor de financiële sector. Aegon geeft aan met hoeveel bedrijven interactie is geweest over sociale en milieuonderwerpen maar noemt ze niet met naam en toenaam. Aegon publiceert een uitsluitingslijst met bedrijven. Ook rapporteert het bedrijf over haar stembeleid op aandeelhoudersvergaderingen.

Legenda:

De scores worden weergegeven op een schaal van 1 (zeer slecht) tot 10 (uitstekend).

n.a. = niet actief in deze sector of op dit gebied en dus wordt geen beleid verwacht.

5.3 ASN Bank

5.3.1 Profiel

ASN Bank is een Nederlandse bank die gespecialiseerd is in duurzame financiële diensten. Eind december 2015 had de bank 628.910 private, retail en corporate klanten.⁶⁸ ASN Bank biedt particuliere klanten en zelfstandigen diensten op het gebied van betalen, sparen, beleggen en vermogensbeheer. De bank biedt instellingen en bedrijven diensten op het gebied van sparen, beleggen en vermogensbeheer. De bank verstrekt ook groene leningen en leningen aan het MKB voor duurzame projecten van € 1 miljoen en meer.⁶⁹ ASN Bank is onderdeel van SNS Bank, de enige aandeelhouder van ASN Bank, en als zodanig is ASN Bank een van de 5 merknamen waaronder SNS Bank opereert.⁷⁰ SNS Bank is in handen van de Nederlandse overheid.⁷¹ Eind december 2015 had ASN Bank 156 werknemers (144,7 FTE), die allemaal werkten waren in Nederland.⁷² De omzet over het boekjaar 2015 was € 151,6 miljoen.⁷³ De klantendeposito's bedroegen € 9,9 miljard, terwijl andere tegoeden aan klanten € 730.8 miljoen bedroegen.⁷⁴

Tabel 30 presenteert een analyse van de investeringscategorieën die relevant zijn voor ASN Bank.

Tabel 30 Analyse van relevante investeringscategorieën (bedragen in € miljard)

Investeringscategorie	Soort vermogen	Waarde aan het einde van 2015	%	Relevant
Zakelijke kredietverlening	Leningen en kredieten aan bedrijven (MNEs/SMEs)	1,4	12,8%	Ja

Projectfinanciering	<i>(Opgenomen in leningen aan bedrijven)</i>			Ja
Beleggingen op de balans	Staatsobligaties	3,8	34,9%	Ja
	Aandelen en bedrijfsobligaties	0,8	7,3%	
	Derivaten			
	Vastgoed & effecten			
	Overige/niet gedefinieerd			
Hypotheek (alleen relevant voor Woningbouw & Vastgoed)	Hypotheekleningen	4,5	41,3%	Ja
	Ander vermogen op de balans	0,4	3,7%	
	Totale balans	10,9	100%	
Vermogensbeheer voor derden	Beheerd vermogen	2,6		Ja

Bron: ASN Bank (2016, maart), ASN Bank Verslag 2015, p. 64, 71-77, 88.

5.3.2 Overzicht duurzaamheidsbeleid ASN Bank

De bank omschrijft haar eigen duurzaamheidsbeleid als volgt:⁷⁵

“Sinds haar oprichting in 1960 streeft de ASN Bank naar een duurzame, rechtvaardige samenleving. Een samenleving waarin mensen vrij zijn hun eigen keuzes te maken, zonder dat dit ten koste gaat van anderen. Een samenleving zonder armoede, waarin iedereen onderwijs kan volgen en beschikt over goede huisvesting en gezondheidszorg. Van deze visie is onze missie afgeleid. (..)

Ons economische handelen is erop gericht de duurzaamheid van de samenleving te bevorderen. Daarom dragen we bij aan veranderingen die zijn bedoeld om een einde te maken aan processen waarvan de nadelige gevolgen:

- worden verschoven naar toekomstige generaties, of
- worden afgewenteld op het milieu, de natuur en kwetsbare bevolkingsgroepen.

Daarbij verliezen we niet de noodzaak uit het oog om voor onze klanten een goed rendement te realiseren. En om als bank een financieel resultaat te behalen dat op lange termijn ons gezonde voortbestaan waarborgt.”

In de drie ASN Bank-beleidsstukken over Mensenrechten, Klimaat en Biodiversiteit beschrijft ASN Bank de pijlers van het beleid. Deze worden vervolgens weer in diverse, specifieke stukken over voor ASN Bank relevante thema's en sectoren uitgewerkt. ASN Bank beschrijft voorts hoe ze (potentiële) investeringen onderzoeken in het paper Handleiding ASN Bank Duurzaamheidscriteria (Engelse vertaling: Guide ASN Bank Sustainability Criteria). De documenten zijn van toepassing op alle onderzochte investeringscategorieën.

ASN Bank past de volgende collectieve beleidsverklaringen toe op het investeringsbeleid:

- Equator Principles (van toepassing op de investeringscategorie projectfinanciering);
- IFC Environmental, Health, and Safety Guidelines (van toepassing op de investeringscategorie projectfinanciering);
- IFC Performance Standards (van toepassing op de investeringscategorie projectfinanciering); en

- UN Principles for Responsible Investment (van toepassing op de investeringscategorie vermogensbeheer).

5.3.1 Overzicht beleidsscores

Een meer gedetailleerd overzicht van de scores voor het door ASN Bank gepubliceerde beleid per thema en sector vindt u in Tabel 31.

Tabel 31   **Beleidscores ASN Bank**

Onderwerp	Beleidsstukken	Beleid	Toelichting
Thema's			
Arbeidsrechten	Issuepaper Mensenrechten/ASN Bank Duurzaamheidscriteria	10	De criteria op het gebied van arbeidsrechten zijn gebaseerd op internationale verdragen van de ILO en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. In het beleid bestaat er speciale aandacht voor vrouwen, kinderen en migrantenarbeid. Ook is er sprake van een sterk ketenbeleid en wordt verwacht dat afspraken over arbeidsomstandigheden zijn vastgelegd in contracten met toeleveranciers.
Belastingen	ASN Bank Duurzaamheidscriteria /Issuepaper Mensenrechten/ASN Bank verslag 2015	6	Ondernemingen die betrokken zijn bij corruptie en die zich bezighouden met belastingontwijking worden van financiering uitgesloten. ASN Bank werkt niet mee aan transacties gericht op belastingontwijking en verwacht dit ook van bedrijven en instellingen waarin het belegt of die door de bank worden gefinancierd. Openbaarmaking van de eigendomsstructuur van ondernemingen en eventuele afspraken met belastingautoriteiten krijgt onvoldoende aandacht in het beleid van ASN Bank.
Corruptie	ASN Bank Duurzaamheidscriteria/Issuepaper Mensenrechten	8	ASN Bank verwacht van bedrijven een actieve bestrijding van corruptiepraktijken en bescherming van klokkenluiders. Bedrijven dienen anti-corruptiebeleid ook op te nemen in hun inkoopbeleid en in contracten met toeleveranciers.
Dierenwelzijn	Beleidsdocument Dierenwelzijn/ASN Bank Duurzaamheidscriteria	9	Bedrijven moeten de 'five freedoms' van dieren respecteren. Bedrijven die actief zijn in dieronvriendelijke bio-industrie en gebruikmaken van proefdieren voor niet-medische doeleinden worden van financiering uitgesloten, tenzij dierproeven voor cosmetica wettelijk verplicht is. In dat geval dienen bedrijven te investeren in alternatieve testmethoden. Van veehouderijbedrijven en viskwekerijen wordt verwacht dat zij gebruik maken van certificeringssystemen op het gebied van dierenwelzijn. ASN Bank investeert niet in bedrijven die gebruik maken van dieren voor entertainmentactiviteiten.
Gendergelijkheid	ASN Bank Duurzaamheidscriteria/ASN Bank Verslag 2015	4	De directie van ASN Bank bestaat uit twee personen, waarvan één vrouw en voldoet daarmee aan het criterium dat de RvB voor minimaal 40% uit vrouwen bestaat. ASN Bank heeft geen doelstellingen t.a.v.

Gezondheid	Issuepaper Mensenrechten/ Issuepaper Biodiversiteit/ ASN Bank Duurzaamheidscrit- eria	9	<p>vrouwenparticipatie opgenomen in het investeringsbeleid. Het mensenrechtenbeleid van ASN Bank omvat zero tolerance t.o.v. seksuele en andere vormen van intimidatie. Voor verbetering vatbaar is ondermeer het opnemen van criteria op het gebied van gelijke beloning.</p> <p>ASN Bank verwacht van alle bedrijven waarin wordt geïnvesteerd dat de productieprocessen en eindproducten geen schade toebrengen aan de gezondheid, een integraal milieubeleid met betrekking tot het gebruik van grondstoffen en eindproducten en beperking van de uitstoot van schadelijke stoffen, in overeenstemming met internationale standaarden. Ook verwacht ASN Bank van bedrijven dat zij de toegang tot betaalbare medicijnen voor de bevolking in ontwikkelingslanden bevorderen. Tabakproducenten zijn uitgesloten van investering. Een verbeterpunt is het opnemen van de gedragscode voor reclame voor flesvoeding opnemen in het beleid.</p>
Klimaatverandering	Issuepaper Klimaat/ASN Bank Verslag 2015/ASN Bank Duurzaamheidscrit- eria	9	<p>ASN Bank heeft als doelstelling dat al haar investeringen in 2030 netto klimaatneutraal zijn. Er is sprake van een doelbewuste keuze voor investeringen in hernieuwbare energiebronnen en een broeikasgasarme economie. ASN Bank investeert niet in eerste generatie biobrandstoffen. Bij CO2-compensatie is niet vereist dat de investeringen worden gecertificeerd volgens de Gold Standard, omdat kleine projecten hier niet altijd aan kunnen voldoen.</p>
Mensenrechten	Issuepaper Mensenrechten/AS N Bank Duurzaamheidscrit- eria	9	<p>De mensenrechtencriteria van ASN Bank zijn in overeenstemming met internationale verdragen, waaronder de UN Guiding Principles on Business and Human Rights. ASN Bank verwacht van bedrijven dat zij een human rights due diligence proces hanteren om risico's van betrokkenheid bij mensenrechtenschendingen nu of in de toekomst te voorkomen en in het geval van mensenrechtenschendingen genoegdoeningsmechanismen garanderen. Bij de verwerving van land en grondstoffen dient vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde toestemming (FPIC) te worden verkregen van de inheemse bevolking en andere betrokken landgebruikers. Er wordt niet belegd in staatsobligaties van landen waarbij er een hoog risico bestaat op schending van mensenrechten. Ook is er in het beleid speciale aandacht voor vrouwen- en kinderrechten.</p>
Natuur	Issuepaper Biodiversiteit/ Beleidsdocument	9	<p>ASN Bank heeft beleid ter bescherming van kwetsbaar natuurgebied en bescherming van bedreigde soorten en bescherming van ecosystemen,</p>

	Dierenwelzijn/ASN Bank Duurzaamheidscriteria		gebaseerd op internationale standaarden en verdragen. Genetische modificatie van planten en dieren wordt uitgesloten van investeringen.
Sectoren			
Bosbouw	Issuepaper Biodiversiteit/Issuepaper Mensenrechten/ASN Bank Duurzaamheidscriteria	6	ASN Bank heeft beleid gericht op de bescherming van door de IUCN aangemerkte hoogwaardige bosgebieden. Bij houtkap en bosbouw dient rekening te worden gehouden met de belangen van de inheemse/lokale bevolking en wordt het rechtsprincipe van vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming gehanteerd (FPIC). Bij bosbouw en houthandel dient gebruik te worden gemaakt van FSC of PEFC-certificering. PEFC biedt volgens natuur- en milieuorganisaties echter onvoldoende waarborgen. Beleid over bescherming van bosgebieden die voorzien in grootschalige CO2 opslag (HCS) is ontoereikend. Voor verbetering vatbaar is het opnemen van eisen t.a.v. 'Forest Footprint Disclosure' en volledige GRI G4 rapportage.
Elektriciteitsproductie	Issuepapers Biodiversiteit, Klimaat & Mensenrechten/ASN Bank Duurzaamheidscriteria	10	ASN Bank investeert alleen in hernieuwbare energie. Andere vormen van energieopwekking zoals kernenergie en het gebruik van fossiele brandstoffen zijn uitgesloten van investering. Dit geldt ook voor eerste generatie biobrandstoffen. ASN Bank investeert ook niet in grootschalige waterkrachtcentrales.
Financiële sector	Issuepaper Mensenrechten/ Issuepaper banken en verzekeraars/ Issuepaper Supranationals/ ASN Bank Duurzaamheidscriteria	6	Investeringen in banken beperken zich tot hypothecaire financiering van woningen, microkredieten of het aanhouden van een rekening-courant zoals verplicht is gesteld door de toezichthouder. ASN heeft apart beleid voor banken en verzekeraars en voor ontwikkelingsbanken. Financiële instellingen komen alleen in aanmerking voor investering mits zij voldoende transparant zijn en aan ASN Bank's duurzaamheidsbeleid voldoen. GRI-rapportage wordt aangemoedigd maar is geen vereiste.
Maakindustrie	Issuepaper Klimaat/ Issuepaper Mensenrechten/ ASN Bank Duurzaamheidscriteria	8	ASN Bank heeft duidelijke criteria op relevante terreinen als arbeidsrechten, terugdringing van de uitstoot van broeikasgassen en andere schadelijke stoffen, inachtneming van het voorzorgprincipes bij het gebruik van chemicaliën en ketenverantwoordelijkheid op het gebied van arbeidsomstandigheden en milieu. Voor verbetering vatbaar is het opnemen van volledige GRI G4 rapportage in de criteria voor bedrijven.
Mijnbouw	Issuepapers Biodiversiteit,	9	De mijnbouwsector wordt door ASN Bank gemeden. ASN Bank wil alleen in deze sector investeren mits

	Klimaat, Mensenrechten/ ASN Bank Duurzaamheidscrit- -eria		projecten/bedrijven voldoen aan alle ASN-criteria op het gebied van mensenrechten, klimaat en biodiversiteit. Dat is nu nog niet het geval. Het beleid van ASN Bank heeft aandacht voor arbeidsrechten en het voorkomen van milieuverontreiniging. Er is beleid over de lozing van mijnbouwafval. De winning en handel in conflictmineralen is uitgesloten van investering. Dit geldt ook voor controversiële vormen van mijnbouw, zoals kolenmijnen en uraniummijnen. Voor verbetering vatbaar is het opnemen van volledige GRI G4 rapportage in de criteria voor bedrijven.
Olie en gas	ASN Bank Duurzaamheidscrit- -eria	n.a.	ASN Bank investeert op geen enkele wijze in de olie- en gasector.
Visserij	Issuepaper Biodiversiteit/ Beleidsdocument Dierenwelzijn/ASN Bank Duurzaamheidscrit- -eria	7	ASN Bank investeert niet direct in visserij maar heeft wel beleid voor bedrijven in de verkoopketen, zoals restaurants en supermarkten. Het beleid bevat een verbod op de handel in bedreigde diersoorten en het gebruik van schadelijke vistechieken. Van bedrijven in de sector wordt verwacht dat zij bijvangst minimaliseren, overbevissing voorkomen, spookvisserij tegengaan en Marine Protected Areas en no-take zones respecteren. Bedrijven moeten tenminste voldoen aan ASC- en MSC-certificatie. Voor verbetering vatbaar is het opnemen van volledige GRI G4 rapportage in de criteria voor bedrijven.
Voeding	Issuepapers Biodiversiteit, Dierenwelzijn, Klimaat, Mensenrechten/ ASN Bank Duurzaamheidscrit- -eria	8	Voldoende/voedzaam voedsel is een basisrecht. Er zijn relevante criteria op het gebied van arbeidsrechten en milieu en er is een voorkeur voor duurzame gecertificeerde landbouw en veeteelt. Van bedrijven verwacht de bank dat land alleen met vrijwillige, voorafgaand en geïnformeerde instemming (FPIC) van de inheemse bevolking en andere betrokken landgebruikers wordt verworven. Dierenwelzijn in de voedselketen is gebaseerd op de Five Freedoms van dieren. Beleid m.b.t. de maximale duur van veetransport is ontoereikend.
Wapens	Issuepaper Mensenrechten	10	Alle mogelijke relaties met de wapenindustrie zijn uitgesloten. Geen investeringen in producenten van controversiële wapens en geen betrokkenheid bij controversiële wapenhandel, zoals de financiering van leveranties van conventionele wapens, militaire transportmiddelen en andere militaire goederen aan fragiele staten, dictaturen, landen die corrupt zijn of landen die de mensenrechten schenden, landen die in een (burger)oorlog verwickeld zijn of die een buitenproportioneel deel van hun begroting aan wapenaankopen besteden. Dit geldt ook voor onderdelen of systemen die essentieel zijn voor

Woningbouw en vastgoed	Issuepaper Wonen en Werken/ASN Bank Duurzaamheidscriteria	5	<p>militaire doeleinden, maar ook kunnen worden gebruikt voor civiele eindproducten ('dual-use' technologie); deze worden beschouwd als wapens of wapensystemen zijn daarom uitgesloten van investering.</p> <p>In haar beleid voor investeringen in woningen en vastgoed stelt ASN Bank als voorwaarde het gebruik van FSC-gecertificeerd hout en toetst op het gebruik van gerecyclede of recyclebare materialen bij bouwprojecten. Bij de ontwikkeling van bouwprojecten dient ook aandacht te worden besteed aan de kwaliteit van de leefomgeving. ASN Bank zet zich ook in voor de verbetering van energieprestaties van hypothecair gefinancierde woningen en is mede-initiatiefnemer van het Nationaal Energiebespaarfonds voor VvE's en particulieren. Het ontbreekt aan voldoende beleid voor vastgoedmanagers over het omgaan met huurders en het stellen van doelen ten aanzien van energieprestaties.</p>
Bedrijfsvoering			
Bonussen	ASN Remuneration Report 2015/ASN Bank Verslag 2015	10	De directieleden van ASN Bank krijgen geen bonus. Alle andere personeelsleden vallen onder het bonusbeleid van de cao. Bonussen voor cao-personeel worden niet beoordeeld in de Eerlijke Bankwijzer. Het hoogste salaris bij ASN Bank was in 2015 6 keer hoger dan het laagste salaris.
Transparantie en verantwoording	ASN Bank Duurzaamheidscriteria /ASN Bank Verslag 2015/ASN Beleggingsuniversum/ASN Engagementrapportages/ASN-stemrapportage/GRI-tabel 2015/ASN Klachtenprocedure	8	Het ASN Bank Jaarverslag is opgesteld volgens GRI Richtlijnen. ASN Bank publiceert haar investeringsbeleid en geeft informatie in welke bedrijven en overheden wordt geïnvesteerd. Er vindt een onafhankelijke audit plaats van het risicomanagementsysteem dat wordt gehanteerd bij investeringsbeslissingen. De bank biedt een overzicht van engagementtrajecten met bedrijven over sociale en milieuonderwerpen en publiceert het stemgedrag op aandeelhoudersvergaderingen. Een punt van verbetering is om in de klachtenprocedure helder aan te geven welke procedures worden gehanteerd bij klachten van derden (niet-klanten).

Legenda:

0 = laagste score (geen beleid)

10 = hoogste score (best mogelijke beleid volgens deze methodologie)

n.a. = niet actief in deze sector en dus geen beleid verwacht

5.4 Delta Lloyd

5.4.1 Profiel

Delta Lloyd Groep is een beursgenoteerde Nederlandse financiële instelling met producten en diensten op het gebied van verzekeringen, pensioenen, beleggen en bankieren. Delta Lloyd is actief in Nederland en België en richt 4.2 miljoen consumenten, kleine en grote ondernemingen, multinationals en pensioenfondsen.⁷⁶ De groep heeft in Nederland vier merken: Delta Lloyd, ABN AMRO Verzekeringen, BeFrank and Ohra.⁷⁷ Delta Lloyd is beursgenoteerd in Amsterdam en Brussel.⁷⁸ Delta Lloyd heeft 4.130 voltijdsmedewerkers, waarvan 3.647 in Nederland werken. De rest werkt in België.⁷⁹ In 2015 realiseerde Delta Lloyd een premieomzet van € 4,0 miljard, waarvan € 3,2 miljard in Nederland.⁸⁰ De totale omzet over 2015 is € 6,1 miljard, waarvan ongeveer € 4,7 miljard in Nederland is omgezet.⁸¹ Eind 2015 had Delta Lloyd een balanstotaal van € 5,1 miljard, geheel afkomstig uit Nederland (de Belgische bankactiviteiten zijn verkocht aan de Chinese bank Anbang).⁸²

Tabel 32 presenteert de relevante investeringscategorïeën voor dit onderzoek.

Tabel 32 Analyse van relevante investeringscategorïeën (waarde in € miljard)

Investeringscategorie	Soort vermogen	Waarde aan het einde van 2015	%	Relevant
Zakelijke kredietverlening	Leningen en kredieten aan bedrijven (MNEs/SMEs)	0,1	0,1	Ja
Projectfinanciering	<i>(Opgenomen in leningen aan bedrijven)</i>			Nee
Beleggingen op de balans	Staatsobligaties	2,5	3,4	Ja
	Aandelen en bedrijfsobligaties	3,0	4,1	
	Derivaten	1,7	2,3	
	Vastgoed & effecten	1,1	1,5	
	Overige/niet gedefinieerd	25,0	34,0	
Hypotheek (alleen relevant voor Woningbouw & Vastgoed)	Hypotheekleningen	8,1	11,0	
	Ander vermogen op de balans	32,1	43,7	Ja
	Totale balans	73,5	100	
Vermogensbeheer voor derden	Beheerd vermogen	70,0		Ja

Bron: Delta Lloyd (2016, februari), *Annual Report 2015*, p. 10, 67, 84, 87, 156. Delta Lloyd N.V. (n.d.), "Profiel", online: <https://www.deltalloyd.com/nl/over-delta-lloyd/profiel/>, bekeken in april 2016; Delta Lloyd Bank (2016, juni), *Annual Report 2015*, p. 71.

5.4.2 Overzicht duurzaamheidsbeleid Delta Lloyd

Delta Lloyd Groep omschrijft het eigen duurzaamheidsbeleid als volgt:⁸³

"Duurzaam ondernemen betekent voor Delta Lloyd Groep een positieve bijdrage leveren aan de ontwikkeling van haar medewerkers, de maatschappij, winstgevend economische groei en zorg voor het milieu. We willen onze commerciële kansen en onze financiële verplichtingen combineren met zorg en aandacht voor onze klanten en al onze stakeholders. Gewoon fatsoenlijk zakendoen dus."

Het beleggingsbeleid van Delta Lloyd is gebaseerd op de UN Global Compact: "Delta Lloyd heeft de UN Global Compact Principles als leidraad gekozen omdat deze principes wereldwijd gedragen worden en gebaseerd zijn op internationale verdragen en conventies. Deze principes hebben betrekking op de ondernemingen waarin (in)direct wordt belegd."

Als toevoeging op het beleidsstuk 'Verantwoord beleggen' heeft Delta Lloyd ook beleid geformuleerd voor onderwerpen die van groot belang zijn voor Delta Lloyd.⁸⁴

- Focusthema Klimaatverandering;
- Focusthema Mensenrechten;
- Sectorvisie Bouw & Vastgoed;
- Sectorvisie Consumptiegoederen;
- Sectorvisie Financiële dienstverleners;
- Sectorvisie Olie & Gas;
- Themapaper Landgrabbing;
- Themapaper Myanmar;
- Themavisie Natuur.

De beleidsstukken worden zowel toegepast op zakelijke kredietverlening, beleggingen voor eigen rekening als voor vermogensbeheer voor derden.

In 2016 heeft Delta Lloyd aangekondigd haar algemeen investeringsbeleid verder aan te zullen scherpen.⁸⁵ Daarbij lanceert Delta Lloyd eind 2016 een nieuw fonds dat zich richt op duurzaamheid.⁸⁶

Delta Lloyd past de volgende collectieve beleidsrichtlijnen en standaarden toe in het beleggingsbeleid:

- United Nations Global Compact (van toepassing op de investeringscategorieën zakelijke kredietverlening, investeringen voor eigen rekening en vermogensbeheer); en
- United Nations Principles for Responsible Investment (van toepassing op de investeringscategorieën zakelijke kredietverlening, investeringen voor eigen rekening en vermogensbeheer).

In het afgelopen jaar verbeterde Delta Lloyd het beleid voor de volgende thema's en sectoren:

- Belasting;
- Elektriciteitsproductie; en
- Bonussen.

5.4.3 Overzicht beleidsscores

Een overzicht van de scores voor het door Delta Lloyd gepubliceerde beleid per thema en sector vindt u in Tabel 33.

Tabel 33   **Beleidscores Delta Lloyd**

Thema / Sector	Beleidsstuk	Score	Toelichting
Thema's			
Arbeidsrechten	Delta Lloyd AM Beleid verantwoord beleggen / Delta Lloyd AM Focusthema Mensenrechten	7	Behalve de ILO-normen verwacht Delta Lloyd ook dat bedrijven zich houden aan de Universele Mensenrechtenverklaring. Deze bedrijven respecteren de vrijheid van (vak)vereniging, het verbod op kinder- en dwangarbeid en discriminatie, een leefbaar

			loon en maximum werktijden. Delta Lloyd heeft een sterk ketenbeleid. Bedrijven moeten naleving van arbeidsrechten opnemen in hun inkoopbeleid en in contracten met toeleveranciers en onderaannemers. Er worden geen eisen gesteld m.b.t., managementsystemen ter controle op naleving van arbeidsnormen, procedures voor de behandeling van werknemersklachten en veiligheids- en gezondheidsbeleid.
Belastingen	Delta Lloyd Annual Report 2015 / Delta Lloyd Annual Review 2015	3	Delta Lloyd werkt niet mee aan belastingstructuren en -transacties die tot belastingontwijking kunnen leiden. Delta Lloyd rapporteert over de eigen groepsstructuur en het eigen vermogen per land. Delta Lloyd heeft geen investeringsbeleid op het gebied van belastingen. Er zijn geen duidelijke criteria t.a.v. belastingontwijking, er wordt geen openheid gevraagd van bedrijven over verschuldigde belastingen en betalingen aan overheden.
Corruptie	Delta Lloyd Annual Report 2015 / Delta Lloyd AM website Activiteiten verantwoord beleggen / Delta Lloyd AM Beleid verantwoord beleggen / Website Delta Lloyd Bank Nederland: Duurzaam en Verantwoord Bankieren	5	Delta Lloyd heeft anti-corruptie beleid en heeft procedures om bij klanten de uiteindelijke belanghebbende partij te identificeren. Bedrijven hoeven niet te rapporteren over hun lobbyactiviteiten, maar Delta Lloyd doet dit zelf wel. Er wordt niet van bedrijven verwacht dat zij hun volledige eigendomsstructuur publiceren.
Dierenwelzijn	Delta Lloyd AM Themavisie Natuur / Website Delta Lloyd Bank Nederland: Duurzaam en Verantwoord Bankieren	4	Delta Lloyd heeft ontoereikend beleid om omschakeling naar diervriendelijke productie te stimuleren. Ook worden geen eisen gesteld aan toeleveranciers. Aan de veehouderijsector worden geen certificeringseisen gesteld. Het beleid over bontproductie ontoereikend. Verder is er geen beleid over het gebruik van wilde dieren voor entertainment doeleinden. Delta Lloyd onderschrijft wel de Five Freedoms van dieren. Daarnaast worden dierproeven voor cosmetica als onacceptabel beschouwd. Delta Lloyd stelt ook eisen aan de huisvesting van dieren en aan veetransport (maximaal 8 uur). Verder gelden er certificatie-eisen voor viskwekerijen.
Gendergelijkheid	Delta Lloyd Gedragscode medewerkers / Delta Lloyd Annual Report 2015 / Delta Lloyd Annual Review 2015 / Delta Lloyd AM Focusthema	1	Delta Lloyd's eigen beleid voor Gendergelijkheid is niet sterk genoeg. Er is geen zero-tolerance beleid ten aanzien van genderdiscriminatie. Dit wordt ook niet van bedrijven verwacht. Delta Lloyd garandeert niet dat 40% van de posities in het bestuur of

	Mensenrechten		op seniorlevel door vrouwen ingenomen worden. Dit wordt ook niet van bedrijven verwacht. De eigen doelstelling, die behaald is, is 30% participatie. Er worden geen duidelijke eisen gesteld aan bedrijven om genderdiscriminatie van klanten tegen te gaan. Delta Lloyd verwacht niet van bedrijven dat zij criteria over gender en vrouwenrechten opnemen in contracten met onderaannemers en toeleveranciers.
Gezondheid	Delta Lloyd AM Focusthema Mensenrechten / Delta Lloyd AM website Activiteiten verantwoord beleggen / Website Delta Lloyd Bank Nederland: Duurzaam en Verantwoord Bankieren	3	Er ontbreekt beleid over onder andere schadelijke stoffen en naleving van de reclamecode van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) voor tabaksproducenten en flesvoeding. Delta Lloyd heeft wel de investeringsverklaring van de Access to Medicines index ondertekend, die gaat over toegang tot betaalbare medicijnen in ontwikkelingslanden. Van andere partijen dan farmaceutische bedrijven wordt geen beleid ten aanzien van toegang tot medicijnen verwacht. Ketenverantwoordelijkheid is onderdeel van het beleid, inclusief de verwachting dat bedrijven gezondheidscriteria opnemen in contracten met toeleveranciers en onderaannemers.
Klimaatverandering	Delta Lloyd Annual Review 2015 / Delta Lloyd AM Focusthema Klimaatverandering	2	Delta Lloyd heeft geen specifiek beleid voor investeringen in zeer vervuilende of anderszins controversiële energiebronnen als kolencentrales en kernenergie. Delta Lloyd heeft wel beleid voor CO2-reductie in de eigen bedrijfsvoering en investeert in hernieuwbare energieprojecten zoals windparken. Daarnaast verwacht Delta Lloyd dat bedrijven de uitstoot van broeikasgassen terugdringen.
Mensenrechten	Delta Lloyd AM Focusthema Mensenrechten / Delta Lloyd AM Themavisie Natuur	9	Delta Lloyd verwacht dat bedrijven de mensenrechten respecteren en naleven, zoals beschreven in de Universele Mensenrechtenverklaring en OECD Guidelines for Multinational Enterprises. Er is beleid voor speciale aandacht voor de rechten van vrouwen en kinderen. Daarnaast verwacht Delta Lloyd dat bedrijven naleving van mensenrechten opnemen in hun inkoopbeleid en in contracten met toeleveranciers en onderaannemers. Bedrijven moeten bij werving van land en grondstoffen de landrechten van de inheemse bevolking en andere landgebruikers respecteren. Er is echter geen beleid voor nederzettingen in bezette gebieden.

Natuur	Delta Lloyd AM Themavisie Natuur	4	Delta Lloyd heeft beleid over beschermde gebieden, biodiversiteit en de handel in bedreigde planten- en diersoorten. Daarnaast heeft Delta Lloyd een sterk ketenbeleid. Er ontbreekt beleid over onder andere de handel in, productie van genetisch gemodificeerde organismen en waterschaarste. Delta Lloyd heeft geen beleid over de introductie van invasieve vreemde soorten.
--------	----------------------------------	---	---

Sectoren

Bosbouw	Delta Lloyd AM Themavisie Natuur	9	Delta Lloyd heeft een sterk beleid voor bosbouw. Zo stelt Delta Lloyd eisen m.b.t. beschermde gebieden en illegale kap van hout. Delta Lloyd heeft beleid over het respecteren van lokale landrechten. Er wordt instemming volgens het principe van Free, Prior and Informed Consent (FPIC) verwacht voor de inheemse bevolking en andere betrokken landgebruikers. Daarnaast is er ook beleid over certificering van hout (FSC of gelijkwaardig) voor bosbouwbedrijven maar dit wordt niet doorgetrokken naar de verdere ketens). Delta Lloyd verwacht dat bedrijven een duurzaamheidsverslag publiceren en meewerken aan het Forests Programme van het Carbon Disclosure Project (CDP). Ook is er aandacht voor ketenintegratie. Er is geen beleid over beperking van het gebruik van chemicaliën door pulp- en papierfabrieken.
Elektriciteitsproductie	Delta Lloyd AM Focusthema Klimaatverandering / Delta Lloyd AM Themavisie Natuur / Delta Lloyd AM Focusthema Mensenrechten / Delta Lloyd Annual Review 2015	5	Delta Lloyd investeert in hernieuwbare elektriciteitsproductie. Delta Lloyd vindt dat bedrijven de uitstoot van broeikasgassen moeten verminderen maar er is geen concrete doelstelling om investeringen in stroomopwekking uit fossiele brandstoffen te verminderen. Er is ook beleid over beschermde gebieden en over de landrechten van inheemse en lokale bevolkingsgroepen. Daarnaast stelt Delta Lloyd eisen m.b.t. duurzaamheidsrapportage en ketenverantwoordelijkheid. Bedrijven dienen criteria ten aanzien van klimaatverandering te integreren in hun inkoopbeleid. Ook is er geen beleid voor specifieke vormen van energiewinning, zoals kernenergie, grote waterkrachtcentrales en (verouderde) kolencentrales.
Financiële sector	Delta Lloyd AM Sectorvisie Financiële dienstverleners / Website Delta Lloyd Bank Nederland: Duurzaam en	6	Delta Lloyd verwacht van financiële instellingen dat ze transparant zijn over hun belastingbetalingen in elk land waar zij actief zijn. Daarnaast wordt er verwacht van

	Verantwoord Bankieren		financiële instellingen dat ze de UN Global Compact, OECD Guidelines for Multinational Enterprises, de UNEP FI declaration, en andere belangrijke principes onderschrijven. Delta Lloyd verwacht van bedrijven waarin het investeert dat ze een duurzaamheidsrapportage opstellen en ketenverantwoordelijkheid nemen. Er is geen beleid geformuleerd om riskante handels- en investeringsactiviteiten door financiële instellingen tegen te gaan. Er wordt niet van financiële instellingen verwacht om de Equator Principles te onderschrijven voor projectfinanciering. Bij het uitgeven van obligaties wordt er niet verwacht dat financiële instellingen de Green Bonds Principles onderschrijven.
Maakindustrie	Delta Lloyd AM Sectorvisie Consumptiegoederen / Delta Lloyd AM Beleid verantwoord beleggen	7	Delta Lloyd verwacht van de bedrijven waarin ze investeert de uitstoot van broeikasgassen en andere schadelijke stoffen te verminderen. Delta Lloyd heeft beleid over vermindering van watergebruik en het voorkomen van watervervuiling. Ook toepassing van een Environmental and Social Risk Management System en naleving van de fundamentele arbeidsrechten van de ILO is onderdeel van het beleid. Daarnaast heeft Delta Lloyd beleid over duurzaamheidsrapportage en ketenverantwoordelijkheid. Er is geen beleid voor het omgaan met waterschaarste en het certificeren van producten volgens duurzaamheidsstandaarden.
Mijnbouw	Delta Lloyd AM Themavisie Natuur / Delta Lloyd AM Focusthema Mensenrechten / Delta Lloyd AM Beleid verantwoord beleggen	3	Delta Lloyd heeft geen specifiek mijnbouwbeleid. Het ontbreekt onder andere aan beleid over belastingbetalingen, milieuverontreiniging en veiligheidsplannen. Delta Lloyd legt bedrijven niet op dat zij locaties mijden waar de gevolgen van een ongeluk voor de omgeving onbeheersbaar zijn. Er is geen beleid over het lozen van afval, het herstel van ecosystemen, waterschaarste, of over de inzet van beveiligingspersoneel. Daarnaast zijn er geen duurzaamheidseisen t.a.v. conflictmineralen en controversiële praktijken als de winning van kolen en uraniummijnbouw. Wel heeft de bankgroep algemeen beleid dat relevant is voor de sector, zoals naleving van fundamentele arbeidsrechten en instemmingsrecht (FPIC) van de inheemse bevolking en andere landgebruikers bij de verwerving van land of grondstoffen. Ook wordt van bedrijven

Olie en gas	Delta Lloyd AM Themavisie Natuur / Delta Lloyd AM Sectorvisie Olie & Gas	5	<p>verwacht dat zij een mechanisme voor genoegdoening bij mensenrechtenschendingen hebben. Er is verder ook beleid over ketenverantwoordelijkheid, duurzaamheidsrapportage en corruptie.</p> <p>Delta Lloyd heeft sectorbeleid voor bedrijven actief in olie- en gaswinning. Er is beleid over het hebben van een gedegen draaiboek voor crisissituaties en het verminderen van afval door olie- en gaswinning. Daarnaast is er beleid over een genoegdoeningsmechanisme bij mensenrechtenschendingen, het tegengaan van corruptie en het erkennen van de soevereiniteit van staten over de eigen grondstoffen. Bedrijven dienen fundamentele arbeidsrechten te respecteren en zorg te dragen voor bescherming van natuur en biodiversiteit. Er worden ook eisen gesteld aan ketenverantwoordelijkheid en duurzaamheidsrapportage. Het ontbreekt onder andere aan beleid over activiteiten in conflictgebieden, waterschaarste en onconventionele olie- en gaswinning, zoals teerzandolie en schaliegas, en transparantie over belastingbetalingen.</p>
Visserij	Delta Lloyd AM Themavisie Natuur	8	<p>Delta Lloyd heeft een sterk visserijbeleid. Zo stelt Delta Lloyd eisen t.a.v. handel in bedreigde vissoorten, het respecteren van Marine Protected Areas en in het bijzonder 'no-take' zones, het minimaliseren van bijvangst en het voorkomen van overbevissing. Ook het mijden van schadelijke vistechnieken is onderdeel van het beleid. Bedrijven in de vissector dienen te voldoen aan de FAO Code of Conduct for Responsible Fisheries en MSC-certificering toe te passen (maar niet voor de gehele keten en niet voor alle visserijen). Delta Lloyd verwacht van viskwekerijen een ASC-certificatie. Er is beleid over het publiceren van duurzaamheidsrapportages en er is ook beleid over het integreren van sociale, economische en milieucriteria in het inkoopbeleid en in contracten met toeleveranciers.</p>
Voeding	Delta Lloyd AM Beleid verantwoord beleggen / Delta Lloyd AM Focusthema Klimaatverandering / Delta Lloyd AM Themavisie	7	<p>Delta Lloyd onderkent het recht op voldoende en gezonde voeding en verwacht dat bedrijven arbeidsrechten respecteren. Bedrijven dienen conflicten over landrechten te voorkomen. Bij landverwerving is instemming (FPIC) van de inheemse bevolking</p>

	Natuur		en andere landgebruikers vereist. Er is beleid over beschermde gebieden, huisvestingsmethoden voor dieren en veetransport (maximaal 8 uur). Daarnaast heeft Delta Lloyd beleid over het reduceren van broeikasgassen en vermindering van het gebruik van pesticiden en water. Van bedrijven wordt verwacht dat ze een duurzaamheidsrapportage publiceren. Ook moeten bedrijven sociale, economische en milieucriteria integreren in hun inkoopbeleid en dient dit te worden opgenomen in contracten. Er ontbreekt beleid over giftige stoffen, certificering van grondstoffenketens, waterschaarste en gentechnologie.
Wapens	Delta Lloyd AM Beleid verantwoord beleggen / Delta Lloyd AM Uitsluitingen	5	Delta Lloyd sluit beleggingen in bedrijven die controversiële wapens vervaardigen of verhandelen grotendeels uit. Het beleid kent geen uitzonderingen voor bepaalde soorten financiering. Daarnaast sluit Delta Lloyd productie en handel in kernwapens uit. Delta Lloyd sluit echter conventionele wapenhandel met landen op de VN Wapenembargolijst niet uit. De levering van conventionele wapens aan fragiele staten, landen met corrupte regimes of aan landen die een buitenproportioneel deel van hun begroting aan wapenaankopen besteden is ook niet uitgesloten van investering.
Woningbouw en vastgoed	Delta Lloyd AM Sectorvisie Bouw & Vastgoed / Delta Lloyd AM Beleid verantwoord beleggen / Delta Lloyd AM Themavisie Natuur	4	Delta Lloyd verwacht dat bedrijven voldoen aan de ILO-standaarden voor werknemersrechten. Bedrijven moeten FSC-gecertificeerd hout gebruiken. Bedrijven moeten een duurzaamheidsverslag publiceren. Nieuwe en gerenoveerd vastgoed moet voldoen aan Europese standaarden over energie-efficiëntie. Projectontwikkelaars moeten de rechten van landgebruikers en bewoners respecteren en verwijderen niemand zonder Free Prior and Informed Consent. Bedrijven moeten duurzaamheidscriteria opnemen in het ketenbeleid en dit vastleggen in contracten. Er is geen investeringsbeleid voor het verduurzamen van hypotheek. Bedrijven worden niet aangemoedigd duurzaam cement of gerecyclede bouwmaterialen te gebruiken. Ook worden er geen eisen aan vastgoedontwikkelaars gesteld ten aanzien van klanttevredenheid.

Bedrijfsvoering

Bonussen	Delta Lloyd Annual Report	5	Voor Delta Lloyd is de maximum bonus 20%
----------	---------------------------	---	--

<p>Transparantie en verantwoording</p>	<p>2015 / Remuneration Disclosure 2015</p> <p>Delta Lloyd AM Beleid verantwoord beleggen / Website Delta Lloyd Bank Nederland: Duurzaam en Verantwoord Bankieren / Delta Lloyd Annual Report 2015 / Delta Lloyd Klachtenrapportage / Delta Lloyd website Stembeleid documenten / Delta Lloyd Annual Review 2015</p>	<p>4</p>	<p>van het vaste inkomen. Het is niet duidelijk of er lange-termijn-doelstellingen in de bonus zijn verwerkt. Daarbij is het beleid niet van toepassing op alle dochterondernemingen. Er is een clawback-regeling, zodat bij wanprestatie de bonus kan worden teruggevorderd. De bonus is deels gebaseerd op klant- en werknemerstevredenheid. De bonus is voor ten minste twee derde gebaseerd op niet-financiële criteria.</p> <p>Delta Lloyd publiceert geen overzicht van investeringen (geen namen maar ook geen uitsplitsing naar regio en sector) en geen lijst van bedrijven waarmee engagement gevoerd wordt, wel over haar stemgedrag op aandeelhoudersvergaderingen. Delta Lloyd heeft geen klachtenprocedure voor stakeholders anders dan klanten. Delta Lloyd publiceert wel een uitsluitingslijst en een beschrijving van het milieu en sociaal risicomanagementsysteem. Het duurzaamheidsverslag is in overeenstemming met de GRI Richtlijnen en extern geverifieerd. Delta Lloyd rapporteert ook over de dialoog die wordt gevoerd met maatschappelijk organisaties.</p>
--	---	----------	--

Legenda:

De scores worden weergegeven op een schaal van 1 (zeer slecht) tot 10 (uitstekend).

n.a. = niet actief in deze sector of op dit gebied en dus wordt geen beleid verwacht.

5.5 ING Groep

5.5.1 Profiel

ING Groep (ING) is een internationale bankgroep van Nederlandse origine die retail- en wholesale banking-diensten aanbiedt.⁸⁷ De gewone aandelen van ING zijn beursgenoteerd in Amsterdam, Brussel en New York. De groep biedt diensten aan aan 34,4 miljoen klanten in meer dan 40 verschillende landen in Europa, Noord-Amerika, Zuid-Amerika, het Midden-Oosten, Azië en Australië: particuliere, zakelijke en institutionele investeerders. In België, Luxemburg en Nederland heeft ING een leidende positie in de retail- en wholesale banksegmenten.⁸⁸ ING voert haar bancaire activiteiten op de Nederlandse markt uit onder de merknamen ING en Bank Mendes Gans.⁸⁹ Eind 2015 had ING 57.553 medewerkers (FTE) wereldwijd in dienst, waaronder 17.238 medewerkers (FTE) in Nederland.⁹⁰ De totale omzet van ING in het financiële jaar 2015 was € 16.845 miljoen, waarvan € 5.185 miljoen afkomstig was uit Nederland.⁹¹ Eind december 2015 waren de klantendeposito's van ING in totaal goed voor € 500.8 miljard, waarvan € 159.8 miljard uit Nederland.⁹²

Tabel 34 presenteert een analyse van de investeringscategorieën die relevant zijn voor ING.

Tabel 34 Analyse van relevante investeringscategorieën (bedragen in € miljard)

Investeringscategorie	Soort vermogen	Waarde aan het einde van 2015	%	Relevant
Zakelijke kredietverlening	Leningen en kredieten aan bedrijven (MNEs/SMEs)	170,2	20,2%	Ja
Projectfinanciering	<i>(Opgenomen in leningen aan bedrijven)</i>			Ja
Beleggingen op de balans	Staatsobligaties	52,5	6,2%	Ja
	Aandelen en bedrijfsobligaties	21,5	2,6%	
	Derivaten	42,4	5,0%	
	Vastgoed & effecten	0,1	0,0%	
	Overige/niet gedefinieerd	117,5	14,0%	
Hypotheekleningen (alleen relevant voor Woningbouw & Vastgoed)	Hypotheekleningen	297,1	35,3%	Ja
	Ander vermogen op de balans	140,6	16,7%	
	Totale balans	841,8	100%	
Vermogensbeheer voor derden	Beheerd vermogen	65,0		Ja

Bron: : ING Group (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 105, 137-139, 142, 416; ING (n.d.), "Private Banking", online: https://www.ing.lu/web/ING/EN/Personal/PrivateBanking/Expertise/PB_ING_PRIVATE_BANKING_EN, bekeken in april 2016.

5.5.2 Overzicht duurzaamheidsbeleid ING Groep

ING omschrijft haar eigen duurzaamheidsbeleid als volgt:⁹³

"In onze business draait het om mensen en vertrouwen. Alleen door professioneel en integer te handelen, kunnen we het vertrouwen van onze stakeholders en onze reputatie behouden. De ING Waarden spelen daarbij een belangrijke rol. (..)

Of het nu gaat over de projecten die we financieren of over de verlichting in onze kantoren: we beseffen goed dat elk aspect van ons doen en laten effect heeft op mens en milieu. We respecteren mensenrechten en dragen zorg voor het milieu, door schade te voorkomen en eventuele impact te beheren. Samen met onze klanten werken we aan voortdurende verbetering. We bevorderen alle vormen van diversiteit, niet alleen omdat dit juist is, maar ook omdat mensen met andere achtergronden en manieren van denken met nieuwe ideeën komen. We investeren in onze gemeenschappen, steunen goede doelen en moedigen medewerkers aan vrijwilligerswerk te doen."

Het duurzaamheidsbeleid van ING Groep is niet voor alle investeringscategorieën hetzelfde. Voor kredietverlening, projectfinanciering, investeringen voor eigen rekening en vermogensbeheer wordt gewerkt met het in 2016 vernieuwde ESG Framework. De uitsluitingslijst is niet van toepassing op vermogensbeheer.⁹⁴

ING past de volgende collectieve beleidsverklaringen toe op het investeringsbeleid:

- Equator Principles (van toepassing op de investeringscategorie projectfinanciering);
- IFC Environmental, Health, and Safety Guidelines (van toepassing op de investeringscategorie projectfinanciering);
- IFC Performance Standards (van toepassing op de investeringscategorieën zakelijke kredietverlening en projectfinanciering);
- OECD Guidelines for Multinational Enterprises (van toepassing op alle vier de investeringscategorieën); en
- UN Global Compact (van toepassing op alle vier de investeringscategorieën).

In het afgelopen jaar verbeterde ING het beleid voor de volgende thema's en sectoren:

- Dierenwelzijn;
- Wapens;
- Elektriciteitsproductie;
- Financiële sector;
- Mijnbouw;
- Visserij;
- Voeding;
- Transparantie & Verantwoording.

5.5.3 Overzicht beleidsscores

Een meer gedetailleerd overzicht van de scores voor het door ING gepubliceerde beleid per thema en sector vindt u in Tabel 35.

Tabel 35 Beleidsscores ING

Onderwerp	Beleidsstukken	Beleid	Toelichting
Thema's			
Arbeidsrechten	ING ESR Policy 2016	9	Alle relevante standaarden m.b.t. discriminatie, veiligheid, klachtenprocedures, dwangarbeid en kinderarbeid worden onderschreven, maar niet in detail toegelicht. Bedrijven dienen arbeidsnormen op te nemen in hun inkoopbeleid maar hoeven daar over geen bindende voorwaarden te stellen aan toeleveranciers. ING verwijst naar internationale standaarden, maar legt niet uit welke principes hieruit gebruikt worden.
Belastingen	ING Bank AR15/ING website Tax Principles	4	ING rapporteert haar eigen belastingbetalingen per land waar zij actief is en wil bedrijven niet adviseren over structuren alleen om daarmee belastingvoordeel te behalen. De activa per land worden gepubliceerd. Beperkt beleid over ketenverantwoordelijkheid en geen verwachtingen m.b.t. rapportage door bedrijven over hun belastingbetalingen. Er is geen beleidsstatement over het opereren in belastingparadijzen en het verstrekken van financiële diensten aan bedrijven die in belastingparadijzen actief zijn. Wel verwacht ING dat bedrijven hun (internationale) ondernemingsstructuur en hun (internationale) transacties inrichten op een

			wijze die recht doet aan de economische realiteit van hun activiteiten en transacties, zonder dat schakels worden toegevoegd alleen of vooral om belastingvoordeel te behalen.
Corruptie	ING Zero tolerance statement on bribery/2016 FEC Statement	8	ING heeft een anti-corruptiebeleid dat zich uitstrekt naar haar klanten. ING houdt zich aan de Wolfsberg Principles en de FATF-aanbevelingen. ING rapporteert over de eigen lobbyactiviteiten en verwacht ook van bedrijven dat zij dit doen. Er is beperkt beleid t.a.v. transparantie over de eigendomsstructuur van bedrijven en ook zijn de verwachtingen m.b.t. ketenbeleid beperkt.
Dierenwelzijn	ING ESR Policy 2016	5	ING verwacht dat bedrijven de Five Freedoms van dieren respecteren. Uitsluiting van dierproeven voor cosmetica en het fokken van pelsdieren. Criteria voor gebruik van dierproeven voor medische doeleinden. Genetische modificatie wordt niet beschouwd als geheel onacceptabel. Er zijn wel criteria voor veehouderij (beperkte vormen van huisvesting, transport) maar het gebruik van wilde dieren voor entertainment doeleinden wordt niet uitgesloten. Er worden beperkte eisen gesteld aan toeleveranciers. Er is niet voldoende beleid t.a.v. certificeringssystemen voor dierenwelzijn.
Gendergelijkheid	ING Diversity policy/ING Group AR15	1	ING heeft onvoldoende beleid op het gebied van gendergelijkheid. ING heeft geen zero-tolerance beleid op het gebied van genderdiscriminatie en verwacht dit ook niet van bedrijven. ING gebruikt geen adequate systemen om gelijke beloning te garanderen, maar verwacht dat de bedrijven waarin zij investeert dit wel doen. ING verwacht niet van bedrijven dat zij onderscheid maken tussen de verschillende mensenrechten risico's voor mannen en voor vrouwen. Er is geen ketenbeleid m.b.t. vrouwenrechten of gender.
Gezondheid	ING ESR Policy 2016	6	Voorwaarden op basis van ILO-conventies, toepassing van het voorzorgbeginsel om de gezondheid van werknemers, omwonenden en klanten te garanderen. Onderschrijving van de relevante verdragen van Montreal en Rotterdam, Stockholm en Bazel voor schadelijke en giftige stoffen en chemisch afval. Er is geen beleid t.a.v. naleving van codes van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) voor de tabaksindustrie en producenten van babyvoeding. Ook beleid om toegang tot betaalbare medicijnen voor de bevolking in ontwikkelingslanden te bevorderen ontbreekt. Er is onvoldoende beleid over het reduceren van de uitstoot van schadelijke stoffen.
Klimaatverandering	ING Environmental Approach/ING	2	ING heeft doelstellingen om de eigen emissies te reduceren, maar niet voor de emissies van de

	Energy Policy/ING Statement on Climate Action		portefeuilles. Er is beleid over het rapporteren over en reduceren van directe CO2-emissies. ING heeft beleid om niet te investeren in steenkoolwinning en elektriciteitsproductie uit steenkool, maar dit beleid is beperkt tot nieuwe kolencentrales en bedrijven die meer dan 50% van hun omzet uit kolen halen. Het winnen van olie uit teerzanden is uitgesloten. Er is geen beleid op het gebied CO2 compensatie of biobrandstoffen. ING legt bedrijven waarin ze investeert ook niet als voorwaarde op dat ze zich niet bezighouden met lobbypraktijken gericht op het tegenhouden van klimaatbeleid.
Mensenrechten	Human Rights Statement/ING ESR Policy 2016	7	Het beleid van ING refereert aan de United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGPs). Er is geen aandacht voor bedrijven in bezette gebieden. Er is wel speciale aandacht voor vrouwen en kinderen. Bij landverwerving en het verkrijgen van grondstoffen wordt FPIC beperkt toegepast en geldt dit principe alleen voor de inheemse bevolking, niet voor alle betrokken landgebruikers. Er is beperkt beleid m.b.t. mensenrechten criteria voor toeleveranciers van bedrijven.
Natuur	ING ESR Policy	6	ING heeft onvoldoende beleid m.b.t. waterschaarste. Relevante standaarden m.b.t. beschermde gebieden worden onderschreven. Beleid over handel in beschermde dier- en plantensoorten. Genetische modificatie is alleen toegestaan voor medische doeleinden, volgens relevante richtlijnen. ING verwijst naar internationale standaarden, maar legt niet uit welke principes hieruit gebruikt worden. Bedrijven dienen criteria t.a.v. natuurbehoud te integreren in hun inkoopbeleid maar niet in contractuele verplichtingen van toeleveranciers.
Sectoren			
Bosbouw	ING ESR Policy	5	Relevant beleid over bescherming van gebieden met belangrijke natuurwaarde (HCV) maar niet over bosgebieden die van belang zijn vanwege grootschalige CO2 opslag (HCS). Beleid over illegale houtkap en handel. Bedrijven moeten FSC of PEFC certificering halen om voor financiering in aanmerking te komen. Voor bosbouw in ontwikkelingslanden biedt PEFC echter onvoldoende waarborgen. Relevante standaarden over chemicaliën en de landrechten van de inheemse bevolking worden benoemd, maar voorafgaande instemming (FPIC) geldt alleen voor de inheemse bevolking, niet voor alle betrokken landgebruikers. Er worden geen eisen gesteld aan toeleveranciers van bedrijven.
Elektriciteitsproductie	ING ESR Policy/ING Group AR15	5	ING doet investeringen in hernieuwbare energiebronnen en heeft beleid over het uitbreiden van

			deze financiering, maar niet voor het verminderen van investeringen in fossiele brandstoffen. Vervuilende vormen van energieproductie en kernenergie worden niet uitgesloten van investering. ING heeft beleid om niet te investeren in steenkoolwinning en elektriciteitsproductie uit steenkool, maar dit beleid is beperkt tot nieuwe kolencentrales en bedrijven die minder dan 50% van hun omzet uit kolen halen. Er is beleid over beschermde gebieden en FPIC voor inheemse volkeren, maar geen beleid over FPIC voor andere betrokken landgebruikers. Beperkt beleid over waterinfrastructuurprojecten, geen beleid over biobrandstoffen. Er is beperkt beleid over duurzaamheidsrapportage en criteria voor toeleveranciers van bedrijven.
Financiële sector	ING ESR Policy 2016/ING Group AR15/2016 FEC Statement	3	Er wordt geëist dat UN Global Compact, de FATF-aanbevelingen en OECD richtlijnen worden onderschreven door financiële instellingen. Er is beperkt beleid over GRI G4 rapportage. Geen criteria voor financiële instellingen m.b.t. rapportage over belasting, belastingadvies, corruptie, riskante investeringen of gevoelige industrieën.
Maakindustrie	ING ESR Policy 2016	6	Er is beleid m.b.t. het verminderen van directe en indirecte uitstoot van broeikasgassen en schadelijke stoffen. Er is beleid over het beperken van waterverbruik en -vervuiling, maar niet over het voorkomen van waterschaarste. Relevante standaarden over risicomangementsystemen, ILO richtlijnen, het verbeteren van arbeidsomstandigheden en het integreren van duurzaamheidscriteria in de keten. Er is beleid over het beperken van het gebruik van stoffen die mogelijk schadelijk zijn voor de gezondheid. Beleid gericht op toepassing van gecertificeerde sectorstandaarden en productiestandaarden voor bijvoorbeeld elektronica, kleding en speelgoed ontbreken. Beperkt beleid over rapportage volgens GRI G4 richtlijnen en eisen t.a.v. toeleveranciers.
Mijnbouw	ING ESR Policy 2016/ING Zero tolerance statement on bribery	6	Relevante standaarden m.b.t. mijnbouw worden onderschreven maar niet tot in detail uitgewerkt. Het beleid verwacht van bedrijven dat ze voldoen aan richtlijnen voor nazorg vanwege milieu- en gezondheidsrisico's van gesloten mijnen, beschermde (natuur)gebieden en voor het volledig herstel van ecosystemen na sluiting van de mijn. Ook is er beleid t.a.v. fundamentele arbeidsrechten en over belastingen en corruptie. Het beleid over landrechten is beperkt. Het FPIC-principe - voorafgaande instemming - is beperkt tot inheemse volkeren en geldt niet voor alle betrokken landgebruikers. Beperkt beleid over GRI G4 rapportage en criteria voor toeleveranciers. Wel beleid ten aanzien van werkzaamheden in conflictgebieden en

Olie en gas	ING ESR Policy 2016/ING Zero tolerance statement on bribery	5	gebieden met zwakke overheden; en controversiële mijnbouw. Geen beleid over mijnbouw waarbij bergtoppen worden verwijderd. Beleid ontbreekt over o.a. over de handel in conflictmineralen en het voorkomen van waterschaarste. Eisen aan lozing van afval, arbeidsrechten, rechten lokale bevolking, transparantie, beschermde gebieden. ING verwacht dat bedrijven Free, Prior and Informed Consent verkrijgen van inheemse volkeren bij activiteiten in hun leefgebied, maar niet van alle betrokken landgebruikers. Winning van olie uit teerzanden is uitgesloten, maar andere controversiële methodes (zoals olie uit oliehoudend leisteen of vloeibaar gemaakte steenkool) zijn niet uitgesloten. Geen beleid t.a.v. boringen in het Noordpoolgebied of het mijden van locaties waar gevolgen van ongelukken onbeheersbaar zijn. Er is onvoldoende beleid t.a.v. het voorkomen van waterschaarste. Beperkt beleid over ketenverantwoordelijkheid en rapportage volgens GRI G4 richtlijnen.
Visserij	ING ESR Policy 2016/ING website 'Our Stance'	6	ING heeft uitsluitingscriteria op het gebied van schadelijke vistechnieken. Er is beleid over het tegengaan van overbevissing, het beperken van de bijvangst en beschermde gebieden. Ook is er beleid ten aanzien van beschermde diersoorten. Er is beperkt beleid voor zaken als duurzaamheidsrapportage of spookvissen. Er is beperkt beleid voor ketenverantwoordelijkheid en rapportage.
Voeding	ING ESR Policy 2016	6	ING verwacht dat bedrijven het recht op voedsel respecteren. Er worden eisen gesteld aan pesticiden- en watergebruik, uitstoot van broeikasgassen en andere schadelijke stoffen, arbeidsrechten, GMO's, rechten van inheemse volken, certificering en beschermde gebieden. Onvoldoende aandacht voor het voorkomen van waterschaarste, het omzetten van veengrond en gebieden met hoge koolstofvoorraden in landbouwgrond en FPIC van alle betrokken landgebruikers. ING stelt eisen m.b.t. het welzijn van dieren. Beperkt beleid GRI G4 rapportage en ketenbeleid.
Wapens	ING ESR Policy 2016/ING website 'Our Stance'	6	ING sluit producenten van controversiële wapens uit, maar staat uitzonderingen toe voor kernwapenbedrijven die ook civiele activiteiten ontplooiën. Bedrijven die zich niet aan VN en EU wapenembargo's houden zijn uitgesloten van financiering. Er is beleid voor 'dual-use' technologie. Er is geen beleid dat wapenhandel en leveranties van militaire goederen naar conflictgebieden, naar fragiele staten of naar landen die een buitenproportioneel hoog defensiebudget hebben uitsluit. Er is wel beleid over landen met regimes die mensenrechten schenden

Woningbouw en vastgoed	ING Group AR15/ ING ESR Policy 2016	1	<p>of corrupt zijn. ING maakt uitzonderingen voor bepaalde typen van financiering en voor civiele activiteiten van wapenproducenten, waardoor toch in bedrijven betrokken bij controversiële wapens en wapenhandel geïnvesteerd kan worden.</p> <p>ING heeft beleid op het gebied van fundamentele arbeidsrechten, het verduurzamen van hypotheek en ING stelt beperkte eisen aan het ketenbeleid van bedrijven. Er is onvoldoende beleid over duurzaamheidsrapportage, energiebesparende maatregelen, het transformeren van leegstaande gebouwen of de rechten van bewoners. Bedrijven worden niet aangemoedigd duurzaam cement of gerecyclede bouwmaterialen te gebruiken. Ook worden er geen eisen aan vastgoedontwikkelaars gesteld ten aanzien van klanttevredenheid.</p>
Bedrijfsvoering			
Bonussen	ING Group AR15	4	Beleid m.b.t. het terugvorderen van bonussen (clawback) is van toepassing op de hele groep. De maximering van bonussen is van toepassing op de Raad van Bestuur en senior management, er worden uitzonderingen gemaakt voor risk-takers in het buitenland. Het hoogste vaste jaarsalaris binnen ING is niet beperkt tot twintig keer het laagste vaste salaris. Bonussen zijn voor een voor minder dan tweederde gebaseerd op niet-financiële en duurzaamheidscriteria.
Transparantie en verantwoording	ING ESR Policy 2016/ ING Group AR15/ING Q2 2016 Results/Proxy Voting Record	4	De managementsystemen voor investeringsbeleid worden omschreven en ING heeft een duurzaamheidsverslag dat extern is geverifieerd. Beperkte rapportage volgens GRI richtlijnen (G4, FS6, FSSS). ING is niet transparant over de bedrijven waarin het investeert (noemt geen namen en geeft geen uitsplitsing naar sector en regio in een kruistabel). Er is geen interne voor derden toegankelijke klachtenprocedure ingesteld. ING rapporteert over de consultatie met maatschappelijke organisaties. Er wordt niet bekend gemaakt met hoeveel bedrijven er interactie is geweest over sociale- en milieuonderwerpen en het resultaat hiervan wordt niet gepubliceerd.

Legenda:
0 = laagste score (geen beleid)
10 = hoogste score (best mogelijke beleid volgens deze methodologie)
n.a. = niet actief in deze sector en dus geen beleid verwacht

5.6 NIBC

5.6.1 Profiel

NIBC Bank N.V. (NIBC) is een corporate en consumer bankgroep van Nederlandse origine. NIBC bidet verschillende financierings-, adviserings-, en investeringsproducten aan retail, corporate en institutionele klanten aan.⁹⁵ NIBC bedient meer dan 1.000 bedrijven en ongeveer 390.000

particuliere klanten in Nederland, België, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk, en is actief onder de merknaam NIBC.⁹⁶ NIBC is eigendom van een consortium van internationale financiële instellingen en investeerders verenigd in J.C. Flowers & Co.⁹⁷ Eind 2015 had NIBC 644 medewerkers (gemeten in FTE) in dienst, waarvan er 499 in Nederland waren gevestigd.⁹⁸ De totale baten over het boekjaar 2015 waren € 352 miljoen, waarvan € 271 miljoen afkomstig was uit Nederland.⁹⁹ De klantendeposito's bedroegen 11,6 miljard, waarvan € 10 miljard van spaarrekeningen kwam. Van deze spaarrekeningen kwam € 4,1 miljard uit Nederland.¹⁰⁰

Tabel 36 presenteert een analyse van de investeringscategorieën die relevant zijn voor NIBC.

Tabel 36 Analyse van relevante investeringscategorieën (bedragen in € miljard)

Investeringscategorie	Soort vermogen	Waarde aan het einde van 2015	%	Relevant
Zakelijke kredietverlening	Leningen en kredieten aan bedrijven (MNEs/SMEs)	8,0	34,8%	Ja
Projectfinanciering	<i>(Opgenomen in leningen aan bedrijven)</i>			Ja
Beleggingen op de balans	Staatsobligaties			Ja
	Aandelen en bedrijfsobligaties	0,2	0,9%	
	Derivaten	2,2	9,5%	
	Vastgoed & effecten			
	Overige/niet gedefinieerd	1,4	6,1%	
Hypotheek (alleen relevant voor Woningbouw & Vastgoed)	Hypotheekleningen	8,6	37,4%	Ja
	Ander vermogen op de balans	2,6	11,3%	
	Totale balans	23,0	100%	
Vermogensbeheer voor derden	Beheerd vermogen	1,7		Nee

Bron: NIBC (2016, maart), Annual Report 2015, p. 5, 72, 141, 143,146-148, 212,151, 279.

5.6.2 Overzicht duurzaamheidsbeleid

De bank omschrijft haar eigen duurzaamheidsbeleid als volgt:¹⁰¹

“NIBC heeft de ambitie om een betrouwbare, transparante en duurzame bank te zijn. Dit betekent dat wij de belangen van onze klanten centraal stellen. Door integer te handelen, creëren wij vertrouwen. Daarbij houden wij ons aan de letter en geest van de geldende wet- en regelgeving. En nemen wij maatregelen om de milieugevolgen van onze activiteiten zo veel mogelijk te beperken. Zo willen wij bijdragen aan een duurzame samenleving voor toekomstige generaties.”

NIBC heeft een overkoepelend duurzaamheidsbeleid (Sustainability Policy) dat wordt aangevuld met thematische supplementen ten aanzien van mensenrechten, milieu en klimaatverandering en sectorspecifiek beleid voor alle sectoren waarin de bank actief is. Dit beleid is van toepassing op de investeringscategorieën bedrijfsfinanciering, projectfinanciering en beleggingen voor eigen rekening. Daarnaast heeft NIBC een risicobenadering, waardoor specifiek wordt gescreend op potentiële risico's binnen een bepaalde sector en regio. Het beleid verwijst naar de (internationale) standaarden en richtlijnen voor sociale- en milieurisico's die binnen specifieke sectoren gelden. Ook is duidelijk in welke sectoren NIBC wel en niet actief is.

NIBC past de volgende collectieve beleidsverklaringen toe op het investeringsbeleid:

- Equator Principles (van toepassing op de investeringscategorie projectfinanciering);
- IFC Environmental, Health, and Safety Guidelines (van toepassing op de investeringscategorie projectfinanciering);
- IFC Performance Standards (van toepassing op de investeringscategorie projectfinanciering);
- OECD Guidelines for Multinational Enterprises (van toepassing op de investeringscategorieën zakelijke kredietverlening, investeringen voor eigen rekening en projectfinanciering);
- UN Global Compact; (van toepassing op de investeringscategorieën zakelijke kredietverlening, investeringen voor eigen rekening en projectfinanciering); en
- UN Principles for Responsible Investment (van toepassing op alle investeringscategorieën).

In het afgelopen jaar verbeterde NIBC het beleid voor de volgende thema's en sectoren:

- Corruptie;
- Elektriciteitsproductie; en
- Bonussen.

5.6.3 Overzicht beleidscores

Een meer gedetailleerd overzicht van de scores voor het door NIBC gepubliceerde beleid per thema en sector vindt u in Tabel 37.

Tabel 37   **Beleidscores NIBC**

Onderwerp	Beleidsstukken	Beleid	Toelichting
Thema's			
Arbeidsrechten	Human Rights Supplement	9	Beleid omvat alle relevante arbeidsrechten, deels door toepassing van ILO principes, UN Global Compact en OECD Guidelines for Multinational Enterprises. Zo is er specifiek aandacht voor het betalen van een leefbaar loon, kinderarbeid en werkomstandigheden van migranten. Ook is er aandacht voor ketenintegratie, er wordt ook vereist dat bedrijven duurzaamheidscriteria opnemen in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.
Belastingen	NIBC Annual Report 2015/NIBC Code of Conduct/ Sustainability policy	4	NIBC wil niet betrokken zijn bij belastingontduiking en heeft beleid over dochterondernemingen in belastingparadijzen. Er wordt geen openheid gevraagd van bedrijven over verschuldigde belastingen en betalingen aan overheden. Van bedrijven wordt niet verwacht dat zij een managementsysteem hebben waarmee direct actie kan worden ondernomen als medewerkers of toeleveranciers zich schuldig maken aan belastingontduiking. De bank heeft beperkt beleid over ketenverantwoordelijkheid bij haar

Corruptie	Code of Conduct/NIBC Articles of association and regulations/ Sustainability policy	8	klanten. NIBC past de OECD Guidelines for Multinational Enterprises toe. NIBC past de Wolfsberg Principles toe, maar niet de FATF aanbevelingen. NIBC rapporteert over de eigen lobby-activiteiten en verwacht dat klanten dat ook doen. NIBC heeft procedures om bij klanten de uiteindelijke belanghebbende partij te identificeren. Van bedrijven wordt ook verwacht dat zij managementsystemen hebben om om te gaan met corruptie. Er is beperkt ketenbeleid.
Dierenwelzijn	2013 Food Agri Retail Services Policy/ Sustainability policy	6	De Five Freedoms van dieren wordt onderschreven en dierproeven voor cosmetica is onacceptabel. Daarnaast worden er eisen gesteld aan het gebruik van proefdieren voor medische doeleinden. Er is geen ondersteuning van boeren die overstappen op duurzame veehouderij. Er is beleid voor certificatie van vee- en visboerderijen. Gentechnologie met dieren wordt onder voorwaarde toegestaan. Geen beleid t.a.v. entertainment-activiteiten met dieren, gebruik van certificatieschema's, transport. Er is aandacht voor ketenintegratie, al wordt er niet vereist dat bedrijven duurzaamheidscriteria opnemen in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.
Gendergelijkheid	NIBC Annual Report 2015	1	NIBC heeft onvoldoende beleid op het gebied van gendergelijkheid, voor zowel de interne bedrijfsvoering als de verwachtingen van NIBC aan bedrijven. Er is geen zero-tolerance beleid ten aanzien van genderdiscriminatie. Dit wordt ook niet van bedrijven verwacht. NIBC garandeert niet dat 40% van de posities in het bestuur of op seniorlevel door vrouwen ingenomen worden. Dit wordt ook niet van bedrijven verwacht. Er worden geen duidelijke eisen gesteld aan bedrijven om genderdiscriminatie van klanten tegen te gaan. NIBC verwacht niet van bedrijven dat zij criteria over gender en vrouwenrechten opnemen in contracten met onderaannemers en toeleveranciers.
Gezondheid	Human Rights Supplement/ Sustainability policy/2013 Food Agri Retail Services Policy/ 2013 NIBC Industrials Manufacturing Policy	7	Het beleid is gebaseerd op ILO verdragen en andere internationale kernverdragen. Hierdoor is er beleid over de gezondheid van personeel en andere betrokkenen en is er preventief beleid m.b.t. gezondheid. Ook is er beleid over productie en omgang met gevaarlijke of giftige stoffen. Er is geen beleid over het recht van toegang tot medicijnen voor de bevolking in ontwikkelingslanden voor ziektes die te voorkomen en te genezen zijn. Ook worden duurzaamheidscriteria niet opgenomen in contracten met onderaannemers en toeleveranciers.
Klimaatverandering	Webpage Environment/ Infrastructure policy/2013 Climate Change and Environment	5	NIBC heeft als doel een klimaat neutrale organisatie te worden. Voor de bedrijven waarin geïnvesteerd wordt zijn echter geen meetbare doelen of publicatierichtlijnen over de uitstoot van CO2 opgesteld in het beleid. Er is beleid over bedrijven waarin NIBC investeert. Zo publiceren bedrijven de directe en indirecte uitstoot van broeikasgassen. Het winnen van olie uit teerzanden is onacceptabel. NIBC investeert niet

	Supplement/ Infrastructure policy/2013 NIBC Oil and Gas policy/ Sustainability policy		in bedrijven die betrokken zijn bij steenkoolwinning en elektriciteitsproductie uit steenkool. Er is aandacht voor ketenintegratie, al wordt er niet vereist dat bedrijven duurzaamheidscriteria opnemen in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers. Er is geen beleid over het omzetten van veengrond en gebieden met hoge koolstofvoorraden in landbouwgrond.
Mensenrechten	Human Rights Supplement/ Sustainability policy	8	Het beleid is gestoeld op de VN Mensenrechtenverklaring, UN Global Compact en de UNGP's. Ook is er aandacht voor vrouwen- en kinderrechten en is er een human rights due diligence proces. Daarnaast is er een mechanisme voor genoegdoening bij mensenrechtenschendingen. Er wordt geen Free, Prior and Informed Consent (FPIC) verwacht voor alle betrokken landgebruikers maar wel voor inheemse bevolkingsgroepen. Ook is er aandacht voor ketenintegratie en wordt vereist dat bedrijven duurzaamheidscriteria opnemen in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.
Natuur	2013 Climate Change and Environment Supplement/ Sustainability policy/2013 Food Agri Retail Services Policy	6	NIBC voorkomt impact op beschermde gebieden, ecosystemen, en bedreigde diersoorten. NIBC doet geen investeringen in bedrijven die in bedreigde dieren handelen. Daarnaast is er aandacht voor ketenverantwoordelijkheid maar wordt er niet vereist dat bedrijven duurzaamheidscriteria opnemen in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers. Er is beleid voor alle beschermde natuurgebieden. Gentechnologie wordt onder voorwaarden toegestaan. NIBC heeft onvoldoende beleid om waterschaarste tegen te gaan of om te voorkomen dat bedrijven concurreren met lokale gemeenschappen over water.
Sectoren			
Bosbouw	2013 Climate Change and Environment Supplement/ Human Rights Supplement/ Sustainability policy	5	NIBC heeft beleid over het beschermen van High Conservation Value (HCV) gebieden. Er is geen beleid over het beschermen van High Carbon Stock (HCS) bossen, illegale kap van hout, pulp- en papierfabrieken. NIBC heeft beleid over beperking van het gebruik van chemicaliën door pulp- en papierfabrieken en het respecteren van lokale landrechten. Er wordt Free, Prior and Informed Consent (FPIC) verwacht voor de inheemse bevolking en andere betrokken landgebruikers. Daarnaast is er ook beleid over certificering van hout. NIBC verwacht van bedrijven verwacht dat ze een duurzaamheidsverslag publiceren. Ook is er aandacht voor ketenintegratie, maar er wordt niet vereist dat bedrijven duurzaamheidscriteria opnemen in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.

Elektriciteitsproductie	Sustainability policy/ Infrastructure policy/2013 NIBC Renewables Policy/Human Rights Supplement	8	NIBC heeft beleid om te investeren in de hernieuwbare energiesector. Nucleaire energie en grote waterkrachtcentrales staan op de uitsluitingslijst. Daarnaast voorkomen de bedrijven een negatieve impact op beschermde gebieden. Er wordt van bedrijven verwacht dat ze een duurzaamheidsrapport publiceren. Ook is er aandacht voor ketenverantwoordelijkheid, maar er wordt niet vereist dat bedrijven duurzaamheidscriteria opnemen in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers. NIBC investeert niet in steenkoolcentrales. Er wordt Free, Prior and Informed Consent (FPIC) verwacht voor alle betrokken landgebruikers en voor de inheemse bevolking. Bedrijven die biomassa produceren moeten voldoen aan de 12 principes van de Roundtable on Sustainable Biomaterials (RSB).
Financiële sector	Financial Institutions Policy/2013 NIBC Financial Institutions policy/ Sustainability policy	7	Voor de financiële instellingen waarin NIBC investeert, is er investeringsbeleid gebaseerd op internationale verdragen en conventies. Daarnaast wordt er verwacht van financiële instellingen dat ze de UN Global Compact, OECD Guidelines for Multinational Enterprises, de UNEP FI declaration, en andere belangrijke principes onderschrijven. Daarnaast wordt er verwacht van financiële instellingen dat ze een duurzaamheidsrapportage publiceren. NIBC verwacht niet dat financiële instellingen rapporteren over belastingbetaling en er is geen beleid geformuleerd om riskante handels- en investeringsactiviteiten door financiële instellingen tegen te gaan.
Maakindustrie	2013 Climate Change and Environment Supplement/ 2013 NIBC Industrials Manufacturing Policy/Human Rights supplement/ Sustainability Policy	7	NIBC verwacht van de bedrijven waarin ze investeert de uitstoot van broeikasgassen te verminderen, maar dit geldt niet voor andere schadelijke stoffen. NIBC heeft beleid over het toepassen van een Environmental and Social Risk Management System, het onderschrijven van ILO principes, het creëren van een preventieve cultuur omtrent gezondheid en veiligheid. Daarnaast is er beleid over het certificeren van bedrijven en het betalen van een leefbaar loon in de maakindustrie. Ook wordt er verwacht van bedrijven dat ze een duurzaamheidsverslag publiceren en sociale, economische en milieucriteria in hun inkoop integreren. Er is onvoldoende beleid over het voorkomen van waterschaarste of om te voorkomen dat bedrijven concurreren met lokale gemeenschappen over water.
Mijnbouw	Sustainability policy/Human Rights Supplement/ Infrastructure policy	5	NIBC heeft beleid over beschermde gebieden, afval van mijnen, het voorkomen van ongelukken en het ontwikkelen van nieuwe mijngebieden en arbeidsrechten. Er wordt van bedrijven verwacht dat ze een duurzaamheidsrapport publiceren. Ook is er aandacht voor ketenverantwoordelijkheid, maar er wordt niet vereist dat bedrijven duurzaamheidscriteria opnemen in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers. NIBC investeert niet in steenkoolcentrales of in steenkoolmijnbouw. Voor wat betreft conflictgebieden is er geen beleid. Er is geen beleid voor onconventionele mijnbouw. Van bedrijven wordt wel

Olie en gas	2013 NIBC Oil Gas Policy/ Sustainability policy	8	<p>verwacht dat ze een duurzaamheidsrapport publiceren en ook dat zij sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering integreren. Dit hoeft echter niet te worden opgenomen in toeleveringscontracten.</p> <p>NIBC heeft beleid over het beschermen van kwetsbare natuurgebieden, het voorkomen van ongelukken en het verminderen van afval veroorzaakt door de exploitatie van olie en gas. Daarnaast is er beleid over het reduceren van de effecten van seismologisch onderzoek en arbeidsrechten. Ook arbeidsrechten zijn onderdeel van het beleid. Er wordt geen Free, Prior and Informed Consent (FPIC) verwacht van alle betrokken landgebruikers maar wel voor inheemse bevolkingsgroepen. Verder is er beleid over een genoegdoeningsmechanisme bij mensenrechtenschendingen, het betalen van belastingen en het vermijden van conflicten over landrechten. Er is beleid m.b.t. activiteiten in conflictgebieden. NIBC sluit het exploiteren van schalieolie uit teerzanden uit. Voor olie- en gaswinning in het Noordpoolgebied heeft NIBC geen beleid. Daarnaast gaat NIBC er vanuit dat bedrijven duurzaamheidsrapportages publiceren op basis van de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.</p>
Visserij	Sustainability policy/2013 Food Agri Retail Services Policy/ Sustainability policy	4	<p>NIBC heeft beleid voor de handel in bedreigde diersoorten. Er is geen beleid om bijvangst te minimaliseren en overbevissing te voorkomen. Er is geen beleid over MPAs, schadelijke vistechnieken, spookvissen en visserij standaarden voor alle activiteiten. Er is wel beleid over de productie van garnalen. Het hanteren van MSC-standaarden wordt door NIBC aanbevolen, maar niet verwacht voor alle visserijen en hun keten. Er is beleid over het publiceren van duurzaamheidsrapportages. Er is ook beleid over het integreren van economische- en milieucriteria in inkoopbeleid</p>
Voeding	2013 Food Agri Retail Services Policy/ Sustainability Policy/Human Rights Supplement/ 2013 Climate Change and Environment Supplement	5	<p>NIBC heeft beleid voor de voedingsindustrie gebaseerd op internationale standaarden, maar NIBC legt niet altijd even goed uit welke principes uit deze standaard gebruikt worden. Er is beleid over het recht tot voedsel en de 'Five Freedoms of Animals'. Er is beleid over gentechnologie, maar gentechnologie wordt niet als onacceptabel gezien. Er is geen beleid over het transport en huisvesting van dieren. Van bedrijven wordt verwacht dat ze een duurzaamheidsrapportage publiceren. Ook moeten bedrijven economische- en milieucriteria integreren in hun inkoopbeleid, maar hoeft dit niet opgenomen te worden in toeleveringscontracten. Er is geen adequaat beleid op het gebied van waterschaarste.</p>
Wapens	Weapons and Defense Policy	9	<p>Geen investeringen in producenten van controversiële wapens en geen financiering van leveranties van conventionele wapens aan landen die in burgeroorlog zijn. Er is geen beleid over de levering van wapens en wapensystemen aan landen waar een substantieel risico</p>

Woningbouw en vastgoed	Human Rights supplement/ 2013 Climate Change and Environment Supplement/ Infrastructure policy/Real Estate policy	2	<p>bestaat dat de wapens zullen worden gebruikt voor ernstige schending van mensenrechten. Leverantie van conventionele wapens aan fragiele staten, landen die corrupt zijn of die een buitenproportioneel deel van hun begroting aan wapenaankopen besteden is wel uitgesloten. Daarnaast noemt het beleid geen uitzonderingen voor bepaalde investeringen of voor activiteiten die niet gerelateerd zijn aan de productie van wapens. Er is ook beleid over onderdelen of systemen die essentieel zijn voor militaire doeleinden, maar ook kunnen worden gebruikt voor civiele eindproducten ('dual-use' technologie).</p> <p>NIBC heeft onvoldoende beleid voor de sector woningbouw en vastgoed. Er is o.a. onvoldoende beleid over het verduurzamen van hypotheeklen. Bedrijven worden niet aangemoedigd duurzaam cement of gerecyclede bouwmaterialen te gebruiken. Ook worden er onvoldoende eisen aan vastgoedontwikkelaars gesteld ten aanzien van klanttevredenheid of over het transformeren van leegstaande gebouwen, duurzaamheids certificering of energiebesparende maatregelen. Wel is er beleid over fundamentele arbeidsrechten en het gebruik van FSC-hout. Er is beperkt ketenbeleid.</p>
Bedrijfsvoering			
Bonussen	NIBC Holding N.V AR15	6	<p>De bank heeft beleid om bonussen terug te kunnen vorderen. NIBC heeft geen groepsbreed bonusbeleid. De variabele bonus binnen Nederland heeft een maximum van 20% van het jaarsalaris voor leden van de RvB en een maximum van 50% voor senior management en risk takers. Medewerkers van NIBC buiten Nederland kunnen bonussen tot maximaal 100% van het jaarsalaris krijgen. De bonus van de directie bestaat voor maximaal 50% uit financiële doelen. De bonus is voor eenderde gebaseerd op niet-financiële criteria (werknemerstevredenheid, klanttevredenheid, impact op de maatschappij). Het hoogste salaris is meer dan twintig keer hoger dan het laagste salaris.</p>
Transparantie en verantwoording	Sustainability Risk Management Policy/NIBC Holding N.V. AR15/NIBC Bank NV AR15/ Complaints Procedure	4	<p>De managementsystemen voor investeringsbeleid worden omschreven en NIBC heeft een duurzaamheidsverslag dat extern is geverifieerd. Er wordt niet gepubliceerd met hoeveel bedrijven er interactie is geweest over sociale- en milieuonderwerpen en het resultaat hiervan wordt niet bekend gemaakt. Er wordt gerapporteerd over de consultatie met maatschappelijke organisaties. De namen van overheden, bedrijven en projecten waarin wordt geïnvesteerd worden niet bekend gemaakt, maar er wordt wel een opsomming gepubliceerd van de portfolio en uitstaande investeringen per regio, grootte en industrie. NIBC maakt niet bekend hoe de bank stemt op aandeelhoudersvergaderingen.</p>

Legenda:

0 = laagste score (geen beleid)
 10 = hoogste score (best mogelijke beleid volgens deze methodologie)
 n.a. = niet actief in deze sector en dus geen beleid verwacht

5.7 Rabobank Groep

5.7.1 Profiel

De Rabobank Group (Rabobank) is een internationale leverancier van financiële diensten met een coöperatieve inslag, die oorspronkelijk uit Nederland komt. De bank biedt producten en diensten op het gebied van bankieren, vermogensbeheer, leasing, verzekeringen en vastgoed.¹⁰² Rabobank is actief in 40 landen, en heeft meer dan 8,6 miljoen klanten in Europa (vooral in Nederland, België, Duitsland en Ierland), Noord Amerika, Australië en Nieuw Zeeland, Latijns Amerika en Azië.¹⁰³ Aan het einde van het boekjaar 2015, had Rabobank 51.859 medewerkers wereldwijd (gemeten in FTE), onder wie 24.341 in Nederland.¹⁰⁴ Rabobank Certificates zijn genoteerd aan Euronext Amsterdam.¹⁰⁵ De Rabobank is actief onder de merknamen Rabobank ACC Loan Management, MyOrder, Obvion, Rembrandt, DLL, BPD Europe, Bouwfonds IM en FGH Bank.¹⁰⁶ Eind december 2015 was het totaal aan tegoeden van klanten € 337,6 miljard, waarvan € 140,5 miljard gerelateerd was aan particuliere spaartegoeden.¹⁰⁷ Van dit totaal aan tegoeden van klanten was € 212,4 miljard afkomstig van binnenlandse consumenten in Nederland.¹⁰⁸ De totale inkomsten voor het boekjaar 2015 bedroegen € 13 miljard, waarvan € 8,9 miljard afkomstig was uit Nederland.¹⁰⁹

Tabel 38 presenteert een analyse van de investeringscategorieën die relevant zijn voor Rabobank Bank.

Tabel 38 Analyse van relevante investeringscategorieën (bedragen in € miljard)

Investeringscategorie	Soort vermogen	Waarde aan het einde van 2015	%	Relevant
Zakelijke kredietverlening	Leningen en kredieten aan bedrijven (MNEs/SMEs)	173,9	25,9%	Ja
Projectfinanciering	<i>(Opgenomen in leningen aan bedrijven)</i>			Ja
Beleggingen op de balans	Staatsobligaties	32,3	4,8%	Ja
	Aandelen en bedrijfsobligaties	1,2	0,2%	
	Derivaten	48,1	7,2%	
	Vastgoed & effecten	2,4	0,4%	
	Overige/niet gedefinieerd	10,0	1,5%	
Hypotheek (alleen relevant voor Woningbouw & Vastgoed)	Hypotheekleningen	212,7	31,7%	Ja
	Ander vermogen op de balans	189,8	28,3%	
	Totale balans	670,4	100%	
Vermogensbeheer voor derden	Beheerd vermogen	20,5		Ja

5.7.2 Overzicht duurzaamheidsbeleid Rabobank Groep

Rabobank Groep omschrijft haar eigen duurzaamheidsbeleid als volgt:¹¹⁰

“Samen Duurzaam Sterker. Rabobank streeft als coöperatieve bank samen met haar zakelijke en particuliere klanten naar het realiseren van hun ambities in en voor een duurzame samenleving. Hierbij focussen we onze maatschappelijke bijdrage op het versnellen van de verduurzaming van de wereldwijde landbouw en voedselvoorziening en het versterken van de vitaliteit van gemeenschappen. Door onze financiële dienstverlening, kennis en relevante netwerken te verbinden met de ambities van al onze klanten, worden we samen duurzaam sterker. Als bewijs voor ons commitment streven we er binnen de eigen organisatie naar om met onze prestaties ons te onderscheiden in de sector financiële dienstverlening.”

Rabobank heeft drie ‘Duurzame speerpunten tot 2020’ geformuleerd:¹¹¹

- “Ondersteunen van particuliere en zakelijke klanten bij verduurzaming.
- Versnellen duurzame landbouw en voedselvoorziening.
- Versterken lokale gemeenschappen.”

Rabobank past de volgende collectieve beleidsverklaringen toe op het investeringsbeleid:

- Equator Principles (van toepassing op de investeringscategorie projectfinanciering);
- IFC Environmental, Health, and Safety Guidelines (van toepassing op de investeringscategorie projectfinanciering);
- IFC Performance Standards (van toepassing op de investeringscategorie projectfinanciering);
- OECD Guidelines for Multinational Enterprises (van toepassing op de investeringscategorieën zakelijke kredietverlening, investeringen voor eigen rekening, projectfinanciering en vermogensbeheer);
- UN Global Compact (van toepassing op de investeringscategorieën zakelijke kredietverlening, investeringen voor eigen rekening, projectfinanciering en vermogensbeheer);
- UN PRI (van toepassing op de investeringscategorie vermogensbeheer).

In het afgelopen jaar verbeterde Rabobank het beleid voor de volgende thema’s en sectoren:

- Dierenwelzijn;
- Corruptie; en
- Bonussen.

5.7.3 Overzicht beleidscores

Een meer gedetailleerd overzicht van de scores voor het door Rabobank Groep gepubliceerde beleid per thema en sector vindt u in Tabel 39.

Tabel 39   **Beleidscores Rabobank**

Onderwerp	Beleidsstukken	Beleid	Toelichting
Thema’s			
Arbeidsrechten	Sustainability Policy Framework	9	Het beleid omvat alle relevante arbeidsrechten, door toepassing van de arbeidsnormen van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Ook is er aandacht voor arbeidsnormen in het inkoopbeleid, al wordt er niet vereist

Belastingen	Rabobank Group AR15/Rabobank Tax Policy statement	5	<p>dat bedrijven duurzaamheidscriteria opnemen in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers. Voor verbetering vatbaar is gelijke behandeling van migrantenarbeid opnemen in het beleid.</p> <p>Rabobank hanteert de OECD Guidelines for Multinational Enterprises voor haar eigen bedrijfsvoering en bij de beoordeling van klanten en investeringen. Rabobank werkt niet mee aan transacties met als belangrijkste doel het behalen van belastingvoordelen. De bank geeft inzicht in haar belastingbetalingen per land maar stelt geen eisen m.b.t. transparantie over belastingbetalingen aan de bedrijven die zij financiert of waarin zij investeert. De activa per land worden niet gepubliceerd. Ook is er onvoldoende beleid om bedrijven te verplichten tot publieke informatie over de eigendomsstructuur en eigendomsgegevens, ter voorkoming van witwaspraktijken.</p>
Corruptie	Sustainability Policy Framework/ Rabobank AML Declaration 2016/Wolfsberg Questionnaire	8	<p>Bij de beoordeling van klanten en financiële transacties, voldoet Rabobank aan relevante internationale standaarden ter voorkoming van witwaspraktijken en de financiering van criminele of terroristische organisaties en personen, zoals FATF en de Wolfsberg Principes. Ook is Rabobank transparant over haar lobbyactiviteiten ter beïnvloeding van wetgeving. Rabobank hanteert de OECD Guidelines for Multinational Enterprises voor haar eigen bedrijfsvoering en bij de beoordeling van klanten en investeringen. Rabobank heeft in haar beleid nog niet opgenomen dat bedrijven informatie publiceren over hun eigendomsstructuur en eigendomsgegevens.</p>
Dierenwelzijn	Sustainability Policy Framework	6	<p>Uitgangspunt van het dierenwelzijnsbeleid zijn de Five Freedoms voor dieren. Die worden ook toegepast bij de beoordeling van sponsoraanvragen van culturele evenementen waarbij (wilde) dieren gebruikt worden. Er geldt een verbod op dierproeven voor cosmetica en er worden eisen gesteld aan het gebruik van proefdieren voor medische doeleinden. Rabobank ondersteunt boeren die omschakelen naar duurzame veehouderij en ondersteunt de verbetering van stalsystemen. Rabobank vindt het van belang dat dieren niet over onnodig grote afstanden worden vervoerd maar stelt geen duidelijke voorwaarden aan de maximumduur van veetransport. Bedrijven actief in bontproductie worden niet uitgesloten van financiering. Gentechnologie met dieren wordt onder voorwaarde toegestaan.</p>
Gendergelijkheid	Rabobank Group AR15/Sustainability Policy Framework	4	<p>Rabobank heeft als doelstelling vastgelegd dat in 2020 de top van de Rabobank voor 30% uit vrouwen dient te bestaan en de subtop voor 40%. Deze doelstelling is nog niet gerealiseerd. Op dit moment is het aandeel vrouwen op executief kaderniveau 14%. Rabobank legt geen streefcijfers over vrouwenparticipatie op aan bedrijven die zij financiert of waarin ze investeert. Wel neemt Rabobank in haar duurzaamheidsbeleid het VN-Vrouwenverdrag (Verdrag voor de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen</p>

Gezondheid	Sustainability Policy Framework	6	vrouwen) als uitgangspunt. Daarmee geeft ze blijk van aandacht voor gelijke beloning en het tegengaan discriminatie op de werkvloer. Het beleid van Rabobank wordt ondersteund door de OECD Guidelines for Multinational Enterprises, arbeidsnormen van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) en standaarden van de Wereldbank (IFC). Er is (preventief) beleid ter bescherming van de gezondheid van personeel en andere betrokkenen, zoals omwonenden en consumenten. Er is ook beleid aangaande de productie, het gebruik en de uitstoot van gevaarlijke of giftige stoffen. Daarnaast dienen bedrijven sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering te integreren. Er zijn geen criteria voor het maken van reclame voor flesvoeding en voor tabak, of voor het aanspreken van farmaceuten op hun verantwoordelijkheden om de beschikbaarheid van medicijnen in ontwikkelingslanden te bevorderen.
Klimaatverandering	Sustainability Policy Framework/CO2 vriendelijk beleggen bij Rabobank	3	Rabobank heeft doelstellingen om de eigen CO2-uitstoot te beperken. De bank stelt echter geen meetbare reductiedoelstellingen aan de CO2-uitstoot van haar financieringen en investeringsportefeuille. Wel heeft ze de CO2-uitstoot van haar aandelenpool laten doorrekenen. Rabobank heeft onvoldoende beleid om leningen en investeringen in bedrijven actief in kolenwinning of in gas-, kolen- en oliegestookte energiecentrales terug te dringen. De winning van teerzandolie is uitgesloten van financiering. En van bedrijven waarin de bank investeert wordt verwacht dat ze bijdragen aan de overgang naar een economie gebaseerd op het gebruik van hernieuwbare energiebronnen.
Mensenrechten	Sustainability Policy Framework	8	Het beleid van Rabobank is gestoeld op de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en de UNGP's. Ook is er aandacht voor vrouwen- en kinderrechten. Rabobank verwacht van bedrijven dat zij een human rights due diligence proces hanteren om risico's van betrokkenheid bij mensenrechtenschendingen nu of in de toekomst te voorkomen en in het geval van mensenrechtenschendingen genoegdoeningsmechanismen garanderen. Bij landverwerving wordt er voorafgaande en geïnformeerde instemming verwacht voor de inheemse bevolking en andere betrokken landgebruikers. Bedrijven waarin Rabobank investeert dienen mensenrechtenstandaarden te integreren in het inkoopbeleid maar er wordt niet vereist dat bedrijven deze opnemen in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.
Natuur	Sustainability Policy Framework	6	Rabobank wil dat bedrijven negatieve impact op beschermd gebieden, ecosystemen en bedreigde planten- en diersoorten voorkomen. De bank doet geen investeringen in bedrijven die in bedreigde planten- en diersoorten handelen en in beschermd bosgebied actief zijn. Van bedrijven wordt verwacht dat ze duurzaamheidscriteria integreren in hun inkoopbeleid. Er wordt niet vereist dat bedrijven

duurzaamheidscriteria opnemen in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers. Gentechnologie wordt onder voorwaarden toegestaan.

Sectoren

Bosbouw	Sustainability Policy Framework	5	Rabobank heeft beleid over High Conservation Areas, het voorkomen van landconflicten en de rechten van de lokale en inheemse bevolking op toegang en het gebruik van bossen. Bij landverwerving dient er vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) te zijn van de inheemse bevolking en andere betrokken landgebruikers. Rabobank verwacht dat bosbouwbedrijven gecertificeerd zijn. De houtkeurmerken FSC en PEFC worden beide als voldoende beschouwd. PEFC biedt volgens natuur- en milieuorganisaties echter onvoldoende waarborgen voor duurzame bosbouw. Het beleid stelt onvoldoende duurzaamheidseisen aan pulp- en papierfabrieken en de houtindustrie over de herkomst van het hout voor hun producten of rapportage van hun "forest footprint" aan het Carbon Disclosure Project. Wel worden aan bedrijven in de papierindustrie eisen gesteld ten aanzien van het gebruik van hoogwaardige milieuvriendelijke technologie.
Elektriciteitsproductie	Rabobank Group AR15/ Sustainability Policy Framework	5	Rabobank wil de duurzame energiesector stimuleren. De bank heeft meetbare doelstellingen om haar investeringen in hernieuwbare energie te vergroten. De bank maakt echter niet helder wat haar beleid is om de investeringen in fossiele energie terug te dringen. Ook is er onvoldoende beleid om specifieke vormen van energiewinning, zoals kernenergie, grote waterkrachtcentrales en (verouderde) kolencentrales terug te dringen. Rabobank heeft beleid over beschermde en kwetsbare natuurgebieden en landrechten van de lokale en inheemse bevolking. Ook verwacht de bank dat bedrijven klachtenmechanismen instellen om een mogelijke aantasting van mensenrechten te adresseren en verwacht Rabobank van bedrijven dat zij sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering integreren.
Financiële sector	Sustainability Policy Framework/ Rabobank Group AR15	3	Rabobank past de UN Global Compact, OECD Guidelines for Multinational Enterprises en de PRI Declaration toe in haar overwegingen om te beleggen in financiële instellingen. Uit toepassing van deze standaarden vloeit voort dat financiële instellingen een duurzaamheidsrapportage publiceren en duurzaamheidscriteria integreren in hun bedrijfsvoering en inkoopbeleid. Rabobank heeft in haar beleid geen criteria opgenomen dat financiële instellingen zich moeten houden aan de Equator Principles en internationale standaarden ter voorkoming van witwassen en financiering van criminele en terroristische organisaties en personen. Rabobank legt financiële instellingen waarin het investeert ook niet op dat ze open zijn over belastingbetalingen en geen adviezen verstrekken met belastingontwijking als doel.
Maakindustrie	Sustainability Policy Framework	6	Rabobank heeft beleid over watervervuiling en gebruik, gebruik van het voorzorgsprincipe bij het gebruik van

		<p>chemicaliën en toepassing van sociale- en milieumanagementsystemen. Het beleid besteedt ook aandacht aan reductie van broeikasgasemissies maar niet voldoende aan de uitstoot van andere schadelijke stoffen door bedrijven in de maakindustrie. Van bedrijven wordt verwacht dat zij de fundamentele arbeidsrechten van de ILO respecteren, evenals het recht op een gezonde en veilige werkomgeving en een leefbaar loon. Ook dienen bedrijven sociale en milieunormen op te nemen in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering. Gecertificeerde sectorstandaarden op het gebied van arbeidsrechten en milieu zijn geen minimumvoorwaarde, ook niet in risicosectoren als de elektronica- en kledingsector. Wel stimuleert Rabobank koploperbedrijven op het gebied van duurzaamheid middels de zogenoemde MKB-impactlening. Rabobank verwacht dat bedrijven een duurzaamheidsrapport publiceren, maar dit hoeft niet per se in overeenstemming te zijn met de volledige GRI-richtlijnen.</p>
Mijnbouw	Sustainability Policy Framework	<p>6 Rabobank heeft beleid over beschermde natuurgebieden. Daarnaast omhelst het beleid een aantal basisprincipes over belastingen, arbeidsomstandigheden, veiligheid en milieu. Er is beleid ter voorkoming van landconflicten door toepassing van het principe van vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) van de inheemse bevolking en andere betrokken landgebruikers. Ook dienen bedrijven genoegprocedures te hanteren in het geval van mensenrechtenschendingen. Verder dienen bedrijven beleid te ontwikkelen ter voorkoming van handel in conflictgrondstoffen. Mijnbouwbedrijven mogen geen activiteiten uitvoeren in gebieden met waterschaarste wanneer dit ten koste gaat van de watervoorziening van de lokale bevolking. En na sluiting van de mijn moet het ecosysteem worden hersteld. Rabobank legt bedrijven niet expliciet op dat zij locaties mijden waar de gevolgen van een ongeluk voor de omgeving onbeheersbaar zijn. Ook is er geen beleid voor de terugdringing van controversiële praktijken als kolenwinning en uraniummijnbouw. Van bedrijven waarin Rabobank investeert wordt een duurzaamheidsrapportage verwacht, maar niet per se in overeenstemming met de volledige GRI-richtlijnen voor de mijnbouwsector.</p>
Olie en gas	Sustainability Policy Framework	<p>7 Rabobank heeft beleid over arbeidsrechten, belastingbetalingen, beschermde natuurgebieden, en het verminderen van afval door olie- en gaswinning. Bij landverwerving voor de winning van olie en gas wordt vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) verwacht van de inheemse bevolking en andere betrokken landgebruikers. Ook dienen bedrijven genoegdoeningsprocedures te hanteren in het geval van mensenrechtenschendingen. Bedrijven in de olie-en gasector mogen geen activiteiten uitvoeren in gebieden met waterschaarste wanneer dit ten koste gaat van de</p>

Visserij	Sustainability Policy Framework	<p>6</p> <p>watervoorziening van de lokale bevolking. Onconventionele vormen van olie- en gaswinning, zoals schaliegas, steenkoolgas en teerzandolie zijn volgens Rabobank onacceptabel. Rabobank legt bedrijven niet expliciet op dat zij locaties mijden waar de gevolgen van een ongeluk voor de omgeving onbeheersbaar zijn. Ook ander relevant sectorbeleid ontbreekt, zoals het garanderen van mensenrechten in landen met een zwakke overheid of in conflictgebieden. Daarnaast missen er duurzaamheidseisen t.a.v. specifieke praktijken zoals het affakkelen van aardgas. Bedrijven waarin Rabobank investeert dienen een duurzaamheidsrapport te publiceren, maar niet per se in overeenstemming met de volledige GRI-sectorrichtlijnen. Bedrijven moeten sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering integreren.</p> <p>Het beleid bevat criteria t.a.v. handel in bedreigde diersoorten, het minimaliseren van bijvangst en het voorkomen van overbevissing. Ook het mijden van schadelijke vistechnieken is onderdeel van het beleid. Bedrijven in de visserijsector dienen MSC-certificering toe te passen (maar niet voor de gehele keten en niet voor alle visserijen). Verplichte ASC-certificatie van viskwekerijen is geen onderdeel van het beleid maar wordt wel toegepast bij de impactleningen voor duurzame koplopers in MKB. Ander relevant sectorbeleid ontbreekt zoals een verbod op het varen onder 'flags of convenience' (waardoor illegaal, ongereguleerd en ongerapporteerd vissen mogelijk is). Bedrijven waarin Rabobank investeert dienen een duurzaamheidsrapport te publiceren en in hun inkoopbeleid aandacht te hebben voor duurzame visserij.</p>
Voeding	Sustainability Policy Framework	<p>6</p> <p>Rabobank wil met haar investeringsbeleid bijdragen aan toegang tot betaalbare en gezonde voeding voor iedereen, ook consumenten in ontwikkelingslanden. Er is beleid t.a.v. activiteiten in beschermde natuurgebieden die vallen onder de categorieën I-IV van de World Conservation Union, onder de UNESCO World Heritage Convention en de Ramsar Convention on Wetlands. Voor grondstoffen als palmolie, soja en suiker wordt relevante certificatie en ketenverantwoordelijkheid verwacht. Bedrijven dienen de uitstoot van broeikasgassen te minimaliseren. Voor andere schadelijke stoffen is er onvoldoende beleid. Bij landverwerving voor voedselproductie is vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming van de inheemse bevolking en andere betrokken landgebruikers (FPIC) vereist. Bedrijven waarin de Rabobank investeert publiceren duurzaamheidsverslagen (maar niet per se in overeenstemming met de volledige GRI-regels) en integreren sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid. Rabobank heeft aandacht voor de Five Freedoms voor dieren, onder meer door initiatieven van bedrijven ter verbetering van stalsystemen te stimuleren. Er is onvoldoende beleid t.a.v. genetische modificatie.</p>

Wapens	Sustainability Policy Framework	7	Het beleid staat geen investeringen in producenten van controversiële wapens en geen financiering van leveranties van conventionele wapens aan landen die in burgeroorlog zijn of landen die mensenrechten schenden toe. De levering van onderdelen of systemen die essentieel zijn voor militaire doeleinden, maar ook kunnen worden gebruikt voor civiele eindproducten ('dual-use' technologie) is niet uitgesloten. Ook de levering van conventionele wapens aan landen met corrupte regimes of die een buitenproportioneel deel van hun begroting aan wapenaankopen besteden is niet uitgesloten.
Woningbouw en vastgoed	Sustainability Policy Framework /Rabobank Vastgoed Groep Circulaire Economie/ Circulair ondernemen /Rabobank Vastgoed Groep vitale gemeen-schappen/ Rabobank Groep AR15/ Gedragscode Hypothecaire Financieringen	3	Bij investeringen in vastgoed dient gebruik te worden gemaakt van gecertificeerd hout. De houtkeurmerken FSC en PEFC worden beide als voldoende beschouwd. Voor bosbouw in ontwikkelingslanden biedt PEFC echter onvoldoende waarborgen. Rabobank heeft onvoldoende beleid voor toepassing van duurzaam cement. Verder heeft Rabobank geen duidelijk beleid over inspraak van huurders bij onderhoud en renovatieplannen. Wel wordt bij renovatie van vastgoed gestreefd naar een minimale verbetering van twee energielabelklassen, en wordt bij renovatie van commercieel vastgoed BREEAM-certificering toegepast. In haar jaarverslag verstrekt Rabobank informatie over de energielabels van de woningen die de bank financiert en geeft zodoende inzage in de energieprestaties van haar hypotheekportefeuille. Ook verstrekt de Rabobank speciale leningen voor de verbetering van de energieprestaties van woningen. Voor verbetering vatbaar is dat Rabobank bij de uitgifte van alle mortgage-backed securities informatie verstrekt over de duurzaamheidsaspecten van woningen en vastgoed van dergelijke beleggingsproducten.
Bedrijfsvoering			
Bonussen	Visie op Belonen/Rabobank Group AR15	5	Voor het grootste gedeelte van de werknemers (inclusief de Raad van Bestuur) is de bonus afgeschaft. In de internationale tak van Rabobank kunnen aan 'risk takers' bonussen tot 100% van het jaarsalaris uitgekeerd worden. De bonus is voor een deel gebaseerd op niet-financiële doelstellingen, waaronder klanttevredenheid en medewerkerstevredenheid, maar niet op het integreren van duurzaamheid in de bedrijfsvoering en het investeringsbeleid. De bank behoudt zich het recht voor om bonussen terug te kunnen vorderen.
Transparantie en verantwoording	Sustainability Policy Framework /Rabobank Group AR15/Overview of loan portfolio	5	De sociale- en milieurisicomanagementsystemen van Rabobank worden omschreven. Rabobank maakt niet alle namen bekend van de bedrijven en overheden waarin geïnvesteerd wordt. Voor leningen geeft Rabobank een gedetailleerde uitsplitsing van de kredietportefeuille naar regio en sector. Rabobank publiceert een duurzaamheidsverslag volgens GRI-richtlijnen dat extern wordt geverifieerd. Ook geeft de bank informatie over consultatie van maatschappelijke stakeholders. Rabobank heeft geen intern klachtenmechanisme voor individuen en

maatschappelijke organisaties die geen klant zijn bij Rabobank.

Legenda:

0 = laagste score (geen beleid)

10 = hoogste score (best mogelijke beleid volgens deze methodologie)

n.a. = niet actief in deze sector en dus geen beleid verwacht

5.8 SNS Bank

5.8.1 Profiel

SNS Bank N.V. (SNS Bank) is een Nederlandse bankgroep die zich richt op hypotheek, betaal- en spaarproducten voor de retail markt.¹¹² De bank opereert onder vijf merken: ASN Bank, BLG Wonen, Regiobank, SNS en ZwitserlevenBank.¹¹³ In 2015 had SNS Bank een overwegend Nederlands klantenbestand met meer dan 3 miljoen klanten.¹¹⁴ Behalve in Nederland heeft SNS Bank ook een aantal klanten in het Verenigd Koninkrijk, Zwitserland en in de rest van de Europese Unie.¹¹⁵ Het bedrijf maakte deel uit van SNS REAAL, dat beursgenoteerd was tot 2013, toen het bedrijf werd genationaliseerd. In dat jaar werd de Nederlandse overheid de enige aandeelhouder van SNS REAAL. Als onderdeel van het herstructureringsplan dat was opgesteld voor SNS REAAL, werd Property Finance afgesplitst van SNS Bank en overgebracht naar NLFi eind 2013. Het scheiden van de bank- en verzekeringsactiviteiten van SRH NV (voorheen SNS REAAL) werd in 2015 afgerond. Op 26 juli 2015 heeft SRH de verkoop van de verzekeringsactiviteiten aan de Anbang Group (China) afgerond. Vervolgens werd op 30 september 2015, de laatste stap in het proces genomen: de overdracht van SNS Bank aan de Nederlandse overheid. Als gevolg hiervan is SNS Bank begonnen te opereren als een volledig zelfstandig bedrijf.¹¹⁶ Vanaf 1 januari 2017 gaat de bank verder onder de naam De Volksbank.¹¹⁷

Eind december 2015 had SNS Bank 3.340 medewerkers (gemeten in FTE).¹¹⁸ In 2015 had SNS Bank € 47,4 miljard aan tegoeden van klanten, waarvan € 36,9 miljard spaargeld was.¹¹⁹ De totale inkomsten bedroegen € 1,1 miljard.

Tabel 40 presenteert een analyse van de investeringscategorieën die relevant zijn voor SNS Bank.

Tabel 40 Analyse van relevante investeringscategorieën (bedragen in € miljard)

Investeringscategorie	Soort vermogen	Waarde aan het einde van 2015	%	Relevant
Zakelijke kredietverlening	Leningen en kredieten aan bedrijven (MNEs/SMEs)	1,2	1,9%	Ja
Projectfinanciering	<i>(Opgenomen in leningen aan bedrijven)</i>			Nee
Beleggingen op de balans	Staatsobligaties	5,0	8,0%	Ja
	Aandelen en bedrijfsobligaties	1,0	1,6%	
	Derivaten	2,0	3,2%	
	Vastgoed & effecten			
	Overige/niet gedefinieerd	0,5	0,8%	
Hypotheek (alleen)	Hypotheekleningen	44,8	71,5%	Ja

relevant voor Woningbouw & Vastgoed)	Ander vermogen op de balans	8,2	13,1%	
	Totale balans	62,7	100%	
Vermogensbeheer voor derden	Beheerd vermogen	2,4		Ja

Bron: SNS Bank (n.d.), "Key Figures", online: <https://www.snsbanknv.nl/en/investor-relations/key-figures>, bekeken in april 2016. SNS Bank N.V. (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 68, 118, 120, 138 196, 218, 221-222.

5.8.2 Overzicht duurzaamheidsbeleid

SNS Bank omschrijft haar eigen duurzaamheidsbeleid als volgt:¹²⁰

"Bij SNS Bank is Bankieren met de menselijke maat de missie, die handen en voeten krijgt in hun opgestelde Manifest. In het Manifest staan concrete doelen opgesteld voor korte, midden en lange termijn, zoals klanten en niet-klanten helpen om financieel weerbaarder te worden en een klimaatneutraal ambitie voor niet alleen de bedrijfsvoering maar vooral voor alle bankinvesteringen. Dat doen ze door klanten te helpen en te verleiden om energie te besparen in hun woning en toe te werken naar een klimaatneutrale balans. Ook streeft SNS Bank naar nut in plaats van rendement; extra rendement wil de bank gelijk weer inzetten ten behoeve van de klant en maatschappij.

Uit de Eerlijke Bankwijzer blijkt dat SNS Bank goed op weg is. Dat is het resultaat van inspanningen die gericht zijn op het verder verduidelijken, uitwerken en uitbouwen van haar Verantwoord Ondernemen beleid die duidelijk maakt in welke sectoren zij niet investeren en welke criteria er worden gehanteerd op onderwerpen als mensenrechten, klimaat, dierenwelzijn en biodiversiteit. De bank zal dit de komende tijd blijven ontwikkelen en verbeteren. Daarbij richten zij zich vooral op de kernactiviteiten van de bank: hypotheek, sparen en betalen voor particulieren. SNS Bank verstrekt momenteel geen nieuwe kredieten aan (klein) zakelijke klanten. Voor beleggingen hanteert SNS Bank momenteel een apart uitgebreid duurzaam investeringsbeleid."

Het duurzaamheidsbeleid van SNS Bank heet 'Verantwoord Investeringsbeleid' en is van toepassing op kredietverlening en de beleggingen voor eigen rekening. De beleggingsfondsen worden beheerd door Actiam, een vermogensbeheerder die tot de verkoop aan Anbang halverwege 2015 nog bij SNS Reaal hoorde. SNS Bank heeft nog geen apart beleid voor de beleggingen en het vermogensbeheer kunnen formuleren en gebruikt het Actiam beleid daarvoor nog steeds. Voor de categorie vermogensbeheer voor derden wordt het beleid van Actiam daarom dit jaar nog gehanteerd in de beoordeling.

SNS Bank past de volgende collectieve beleidsverklaringen toe op het investeringsbeleid:

- Equator Principles (van toepassing op de financieringscategorie projectfinanciering);
- IFC Environmental, Health, and Safety Guidelines (van toepassing op de financieringscategorie projectfinanciering);
- IFC Performance Standards (van toepassing op de financieringscategorie projectfinanciering);
- OECD Guidelines for Multinational Enterprises (van toepassing op de financieringscategorieën zakelijke kredietverlening en investeringen voor eigen risico);

- UN Global Compact (van toepassing op de financieringscategorieën zakelijke kredietverlening, investeringen voor eigen risico en vermogensbeheer); en
- UN Principles for Responsible Investment (van toepassing op de financieringscategorie vermogensbeheer).

In het afgelopen jaar verbeterde SNS Bank het beleid voor de volgende thema's en sectoren:

- Klimaatverandering;
- Corruptie;
- Financiële sector;
- Voeding;
- Bonussen; en
- Transparantie en verantwoording.

5.8.3 Overzicht beleidsscores

Een meer gedetailleerd overzicht van de scores voor het door SNS Bank gepubliceerde beleid per thema en sector vindt u in Tabel 41.

Tabel 41   **Beleidscores SNS Bank**

Onderwerp	Beleidsstukken	Beleid	Toelichting
Thema's			
Arbeidsrechten	SNS Bank Verantwoord Investeringsbeleid/Actiam Fundamentele Beleggingsbeginselen	10	SNS Bank verwacht van bedrijven dat ze relevante internationale arbeidsnormen van de ILO respecteren met gebruik van managementsystemen gericht op naleving. Bedrijven moeten naleving van arbeidsnormen ook in het inkoopbeleid opnemen en vastleggen in clausules in contracten met toeleveranciers.
Belastingen	SNS Bank Verantwoord Investeringsbeleid/SNS Bank JV 2015/Actiam Fundamentele Beleggingsbeginselen/Actiam Stembeleid	7	SNS Bank is transparant over haar belastingafdrachten en werkt niet mee aan transacties met als voornaamste doel het behalen van belastingvoordelen. SNS vraagt van bedrijven geen publieke rapportage over verschuldigde belastingen en betalingen aan overheden.
Corruptie	SNS Bank Verantwoord Investeringsbeleid/SNS AML Statement 2015/Wolfsberg Questionnaire	9	SNS Bank onderschrijft de OECD Guidelines for Multinational Enterprises en relevante standaarden om witwaspraktijken en financiering van criminele of terroristische organisaties of personen tegen te gaan. SNS Bank investeert niet in bedrijven die zijn betrokken bij corruptie en verwacht van bedrijven dat zij beleid en managementsystemen hanteren om corruptie tegen te gaan. Ook verwacht SNS Bank van bedrijven dat zij anti-corruptiemaatregelen opnemen in hun inkoopbeleid en vastleggen in contracten met toeleveranciers.
Dierenwelzijn	SNS Bank Verantwoord Investeringsbeleid/BBFAW	8	SNS Bank onderschrijft de Five Freedoms voor dieren. Bedrijven worden uitgesloten van

	Statement/Actiam Beleid Grondstoffensector/Actiam Stembeleid		financiering wanneer zij betrokken zijn bij dierproeven voor niet-medische doeleinden als cosmetica, het fokken van pelsdieren, het gebruik van wilde dieren in bijvoorbeeld circussen, gentechologie voor commerciële doelen en handel in bedreigde diersoorten. Ook hanteert SNS Bank strenge eisen voor gentechologie voor medische doeleinden. Bedrijven moeten beleid t.a.v. dierenwelzijn opnemen in het inkoopbeleid en in clauses in contracten met onderaannemers en toeleveranciers. Actiam, de vermogensbeheerder van SNS-beleggingsfondsen heeft beleid over de maximale duur van veetransport (8 uur) maar haar beleid voor dierproeven of de productie en handel in bontproducten is niet voldoende.
Gendergelijkheid	SNS Bank JV 2015/ Gedragscode Gezond Verstand Gezond Geweten	1	SNS Bank heeft als doelstelling vastgelegd dat de top van de bank voor 30% uit vrouwen dient te bestaan. Op dit moment is het aandeel vrouwen in de Raad van Bestuur 20%. SNS Bank heeft een zerotolerance beleid ten opzichte van ongewenste omgangsvormen en discriminatie. Verbeterpunten zijn: aandacht voor gelijke beloning van mannen en vrouwen en het opnemen van beleid op het gebied van gendergelijkheid in de SNS Bank-criteria op het gebied van verantwoord investeren.
Gezondheid	SNS Bank Verantwoord Investeringsbeleid/Actiam Fundamentele Beleggingsbeginselen/Actiam Stembeleid/Actiam Access to Medicine investor statement	9	Standaarden m.b.t. veiligheid en gezondheid worden benoemd. Dat geldt ook voor richtlijnen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) over reclame voor tabak en babyvoeding. Ook is er beleid over toegang tot medicijnen voor de bevolking in ontwikkelingslanden voor ziektes die te voorkomen en te genezen zijn. Tevens investeringscriteria voor schadelijke en giftige stoffen en chemisch afval op basis van de Verdragen van Montreal, Stockholm, Bazel en Rotterdam, en naleving van REACH vereist. Bedrijven moeten criteria op het gebied van gezondheid en veiligheid in het inkoopbeleid en in clauses in contracten met onderaannemers en toeleveranciers. Bedrijven moeten het voorzorgbeginsel t.a.v. werknemers en omwonenden hanteren.
Klimaatverandering	SNS Bank JV 2015/Actiam Fundamentele Beleggingsbeginselen/Actiam Verantwoord beleggen in de energietransitie/SNS Bank Verantwoord	9	SNS Bank heeft als doelstelling dat in 2030 de eigen bedrijfsvoering en de uitzettingen op de balans netto geen CO2 meer uitstoten. Ultimo 2015 was 22% van het balanstotaal klimaatneutraal. In het kredietbeleid van SNS Bank worden activiteiten op het gebied van olie-

Mensenrechten	<p>Investeringsbeleid/Actiam beleggingsbeleid energie en klimaat/Actiam - Actief aandeelhouderschap: focusthema klimaat</p> <p>SNS Bank Verantwoord Investeringsbeleid/Actiam Fundamentele Beleggingsbeginselen/Actiam Position Paper Landgrabbing</p>	<p>en gaswinning, kolenmijnbouw en kolengestookte energiecentrales uitgesloten. Van bedrijven in haar beleggingsfondsen verwacht SNS Bank reductie van (broeikasgas)emissies en een bijdrage aan de omschakeling van fossiele energie naar het gebruik van hernieuwbare energiebronnen. Ten aanzien van bedrijven in haar beleggingsfondsen voert SNS Bank een engagementstrategie om kolenmijnbouw en kolengestookte energiecentrales terug te dringen.</p> <p>9 SNS Bank investeert niet in bedrijven die zich stelselmatig schuldig maken aan mensenrechtenschendingen. In overeenstemming met de United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights, verwacht SNS Bank van bedrijven dat zij een human rights due diligence proces hanteren om risico's van betrokkenheid bij mensenrechtenschendingen nu of in de toekomst te voorkomen en waar nodig te corrigeren. Instemming van de inheemse bevolking en andere betrokken landgebruikers op basis van Free, Prior and Informed Consent (FPIC) is voorwaarde bij landverwerving en werving van natuurlijke grondstoffen. Bedrijven moeten naleving van mensenrechten opnemen in het inkoopbeleid en in clausules in contracten met onderaannemers en toeleveranciers. Er is geen beleid voor activiteiten in nederzettingen in bezette gebieden, bv. de westelijke Jordaanoever in Israël.</p>
Natuur	<p>SNS Bank Verantwoord Investeringsbeleid/Actiam Fundamentele Beleggingsbeginselen/Actiam Beleid Grondstoffensector Actiam – Strategie focusthema Water/Actiam – Actief Aandeelhouderschap: focusthema water</p>	<p>9 SNS Bank heeft duidelijke criteria voor de bescherming van biodiversiteit en kwetsbare ecosystemen. Het beleid benoemt criteria voor bescherming van planten- en diersoorten of genetisch materiaal met verwijzing naar relevante internationale standaarden en verdragen. Bedrijven moeten criteria voor natuurbescherming in het inkoopbeleid opnemen en in contracten met onderaannemers en toeleveranciers.</p>
Sectoren		
Bosbouw	<p>Actiam Position Paper Landgrabbing/SNS Bank Verantwoord Investeringsbeleid/Actiam Fundamentele Beleggingsbeginselen/Actiam Beleid Grondstoffensector</p>	<p>8 SNS Bank heeft beleid gericht op het tegengaan van ontbossing en de illegale kap en verkoop van hout. Het beleid dekt vervuiling door pulp- en papierfabrikanten. Vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) is voorwaarde bij landverwerving en het gebruik van natuurlijke grondstoffen. FSC-certificatie is</p>

Elektriciteitsproductie	Actiam Fundamentele Beleggingsbeginselen/Actiam Position Paper Landgrabbing/ Actiam Verantwoord beleggen in de energietransitie/SNS Bank Verantwoord Investeringsbeleid/SNS Bank JV 2015	8	<p>verplicht voor houthakbedrijven en houtleveranciers. Bedrijven moeten sociaal en milieubeleid opnemen in hun inkoopbeleid en in clausules in contracten met onderaannemers en toeleveranciers.</p> <p>SNS Bank heeft als doelstelling om in 2030 klimaatneutraal te zijn, zowel wat betreft de eigen bedrijfsvoering en investeringen. De bank rapporteert over de financiering van hernieuwbare energie. Kernenergie, kolencentrales en inefficiënte energiecentrales die op fossiele brandstoffen draaien zijn uitgesloten. De bank heeft beleid gericht op bescherming van kwetsbare natuurgebieden. Vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) van de inheemse bevolking en andere betrokken landgebruikers is voorwaarde bij landverwerving voor energieproductie. Bedrijven moeten sociale en milieucriteria opnemen in het inkoopbeleid en in contracten met onderaannemers en toeleveranciers. Bedrijven dienen zicht bij de ontwikkeling en realisatie van dammen te houden aan de 7 principes van de WCD (World Commission on Dams) en de productie van biomassa voor de productie van elektriciteit dient te voldoen aan de afspraken van de Roundtable on Sustainable Biomaterials (RSB).</p>
Financiële sector	SNS Bank Verantwoord Investeringsbeleid/Investor Statement Green Bonds & Climate Bonds/Actiam Stembeleid	6	<p>SNS Bank doet alleen zaken met banken die UN Global Compact, OESO Richtlijnen, UNEP FI en PRI onderschrijven en die naar verduurzaming streven. Zij dienen transparant te zijn over belastingafdrachten. Ook dienen zij beleid te hebben ter voorkoming van witwaspraktijken of financiering van criminele of terroristische organisaties. SNS stelt geen duidelijke eisen aan andere financiële instellingen om deelname aan transacties enkel gericht op belastingvoordelen te vermijden. Ook wordt er geen verantwoord investeringsbeleid verwacht ten aanzien van beleggingen in risicosectoren. GRI-rapportage wordt aangemoedigd maar is geen vereiste.</p>
Maakindustrie	Actiam Fundamentele Beleggingsbeginselen/Actiam Beleid Grondstoffensector /SNS Bank Verantwoord Investeringsbeleid/Actiam - Actief aandeelhouderschap: focusthema water/Actiam - Strategie focusthema Water/Actiam Stembeleid	7	<p>Het beleid heeft betrekking op het beperken van directe broeikasgasemissies, watergebruik en -vervuiling. Het omgaan met gevaarlijke chemicaliën wordt gereguleerd door het voorzorgsbeginsel. Fundamentele arbeidsrechten moeten worden gerespecteerd. Bedrijven moeten sociale en milieucriteria opnemen in het inkoopbeleid en in clausules in contracten met onderaannemers en</p>

Mijnbouw	<p>Actiam Beleid Grondstoffensector/Actiam Position Paper Landgrabbing/SNS Bank Verantwoord Investeringsbeleid/Actiam Fundamentele Beleggingsbeginselen/Actiam Verantwoord beleggen in de energietransitie</p>	<p>9</p> <p>toeleveranciers. Er wordt van bedrijven niet verlangd dat ze gebruik maken van keurmerken en certificering.</p> <p>SNS Bank mijdt de financiering van mijnbouw en gas-, kolen- en oliegestookte energiecentrales. Van bedrijven in de beleggingsfondsen van SNS Bank wordt verwacht dat zij negatieve effecten op beschermd (natuur)gebieden voorkomen. Bedrijven moeten beleid hebben voor het verminderen en lozen van afval. Een noodplan voor rampen is verplicht. Instemming op basis van Free, Prior and Informed Consent (FPIC) van de inheemse bevolking en andere betrokken landgebruikers is voorwaarde bij de winning van delfstoffen. Fundamentele arbeidsrechten moeten worden gerespecteerd. Bedrijven dienen transparant te zijn over belastingen en corruptie tegengaan. Er wordt een duurzaamheidsrapportage verlangd en het gebruik van certificering voor sommige mineralen, bijvoorbeeld diamanten. Bedrijven moeten sociale en milieucriteria opnemen in het inkoopbeleid en in clausules in contracten met onderaannemers en toeleveranciers. SNS Bank investeert niet in nieuwe kolenmijnen en voert een actief engagementbeleid om investeringen in bestaande kolenmijnen terug te dringen. Er is geen beleid voor uraniummijnbouw en conflictmineralen of kleinschalige mijnbouw.</p>
Olie en gas	<p>Energietransitie Actiam/Actiam Position Paper Landgrabbing/SNS Bank Verantwoord Investeringsbeleid/Actiam Fundamentele Beleggingsbeginselen/Actiam – Strategie focusthema Water/Actiam – Actief aandeelhouderschap: focusthema water/Actiam Beleid Grondstoffensector</p>	<p>8</p> <p>SNS Bank mijdt de financiering van olie- en gaswinning en gas- en oliegestookte energiecentrales. SNS Bank verwacht van bedrijven in haar beleggingsfondsen dat zij negatieve effecten op beschermd (natuur)gebieden voorkomen. Bedrijven moeten beleid hebben voor het verminderen en lozen van afval. Een noodplan voor rampen is verplicht. Free, Prior and Informed Consent is niet beperkt tot inheemse volkeren maar geldt voor alle betrokken landgebruikers bij landverwerving voor de winning van delfstoffen. Fundamentele arbeidsrechten moeten worden gerespecteerd. Bedrijven dienen transparant te zijn over belastingen en verwerpen corruptie. Daarbij dienen bedrijven een duurzaamheidsrapportage te publiceren. Bedrijven moeten sociaal en milieubeleid opnemen in clausules in contracten met onderaannemers en toeleveranciers. Controversiële manieren van olie- en gaswinning zoals schaliegas, steenkoolgas en teerzandolie zijn uitgesloten van investeringen.</p>

Visserij	Actiam Fundamentele Beleggingsbeginselen/Actiam Beleid Grondstoffensector /SNS Bank Verantwoord Investeringsbeleid	7	Beleid met betrekking tot beveiligingspersoneel ontbreekt. Vissers vermijden beschermde gebieden, voorkomen bijvangst, overbevissing en schadelijke vistechnieken. Bedrijven moeten MSC- en ASC-gecertificeerd zijn en zich houden aan de internationale richtlijnen voor duurzame garnalenkwekerijen. Bedrijven moeten het beleid opnemen in clauses in contracten met onderaannemers en toeleveranciers. Daarbij moeten ze ook publiek rapporteren over duurzaamheid. Er is beleid voor handel in bedreigde diersoorten. Er is geen beleid voor het registreren van de vangst en het voorkomen van spookvisserij.
Voeding	Actiam Beleid Grondstoffensector /Actiam Position Paper Landgrabbing/SNS Bank Verantwoord Investeringsbeleid/Actiam Fundamentele Beleggingsbeginselen/Actiam – Strategie focusthema Water/Actiam – Actief aandeelhouderschap: focusthema water/BBFAW-statement	9	Bedrijven respecteren fundamentele arbeidsrechten en voorkomen schade aan beschermde (natuur)gebieden. Vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) instemming van alle betrokken landgebruikers is voorwaarde bij landverwerving en werving van natuurlijke grondstoffen. Bedrijven beperken de directe en indirecte uitstoot van schadelijke stoffen (zoals broeikasgassen). Watervervuiling wordt voorkomen en het pesticidegebruik beperkt. Bedrijven moeten het beleid opnemen in clauses in contracten met onderaannemers en toeleveranciers. Daarbij moeten ze ook publiek rapporteren over duurzaamheid. Het gebruik van GMOs wordt gereguleerd, maar niet uitgesloten. Er is aandacht voor dierenwelzijn van boerderijdieren en beperking van veetransport tot een maximum van acht uur.
Wapens	SNS Bank Verantwoord Investeringsbeleid/Actiam Fundamentele Beleggingsbeginselen/Actiam Global Investor Statement on the Arms Trade	9	Geen investeringen in producenten van controversiële wapens en geen investeringen in controversiële wapenhandel. Bedrijven mogen ook geen militaire goederen leveren aan landen die een buitenproportioneel aandeel van het overheidsbudget uitgeven aan defensie. De levering van onderdelen of systemen die essentieel zijn voor militaire doeleinden, maar ook kunnen worden gebruikt voor civiele eindproducten ('dual-use' technologie) is niet uitgesloten.
Woningbouw en vastgoed	Actiam Fundamentele Beleggingsbeginselen/Actiam Vastgoedbeleid/SNS Visie op Duurzaam Wonen/SNS Verantwoord Investeringsbeleid/SNS Bank	4	Bij investeringen in vastgoed dient gebruik te worden gemaakt van FSC-gecertificeerd hout. SNS Bank heeft geen beleid voor toepassing van duurzaam cement. Verder heeft SNS Bank geen duidelijk beleid over het gebruik van gerecyclede of recyclebare materialen noch

	JV 2015		<p>beleid ter voorkoming van leegstand. Bij renovatie van vastgoed binnen de beleggingsfondsen van SNS Bank wordt gestreefd naar een minimale verbetering van twee energielabelklassen, in overleg met de betrokken huurders en gebruikers, met als doel dat de portefeuille uiteindelijk alleen bestaat uit energie-neutrale kantoren en winkels. In haar jaarverslag verstrekt SNS Bank informatie over de energielabels van de woningen die de bank financiert en geeft zodoende inzage in de energieprestaties van haar hypotheekportefeuille. Ook adviseert SNS haar klanten over verbetering van de energieprestaties van hun woningbezit.</p>
Bedrijfsvoering			
Bonussen	SNS Bank Beloningen Identified Staff 2015/SNS Bank JV 2015	6	<p>De Raad van Bestuur krijgt geen bonus. De variabele beloning is maximaal 20% van het jaarsalaris, behalve voor enkele 'risk takers', voor wie de bonus maximaal 50% van het jaarsalaris is. Het beloningsbeleid omvat een clawback-regeling. 50% van de bonus wordt gekoppeld aan niet-financiële criteria, waaronder medewerkerstevredenheid en klanttevredenheid. De bonus wordt echter niet gekoppeld aan het duurzame investeringsbeleid. Het is niet bekend of het hoogste salaris meer dan twintig keer hoger is dan het laagste salaris.</p>
Transparantie en verantwoording	SNS Bank Verantwoord Investeringsbeleid/SNS Bank JV 2015/Actiam SNS Beleggingsfondsen JV 2015/Verdeling SME-portefeuille - Standaard bedrijfsindeling - SBI-codes/Actiam Overzicht Engagements Bedrijven/ Actiam Kwartaalrapportage ESG 2016 Q2/Actiam uitsluitingen bedrijven 2016/Voting record proxy disclosure/SNS Bank complaint procedure	8	<p>Het jaarverslag van SNS Bank is opgesteld volgens de GRI-richtlijnen en is extern geverifieerd. De bank publiceert geen namen van bedrijven en overheden waarin belegd wordt. Ook noemt de bank geen namen van partijen waaraan kredieten zijn verstrekt. Wel is er een gedetailleerd overzicht van de sectoren waar de bank leningen heeft uitstaan, met een uitsplitsing in een kruistabel naar sector en regio. De vermogensbeheerder van SNS Bank publiceert engagementoverzichten en stemverslagen. De klachtenregeling op de website van SNS Bank staat open voor belanghebbenden en maatschappelijke organisaties.</p>

Legenda:
0 = laagste score (geen beleid)
10 = hoogste score (best mogelijke beleid volgens deze methodologie)
n.a. = niet actief in deze sector en dus geen beleid verwacht

5.9 Triodos Bank

5.9.1 Profiel

Triodos Bank N.V. (Triodos) is een Europese duurzame bank van Nederlandse origine met vestigingen in Nederland (Zeist), België (Brussel), het Verenigd Koninkrijk (Bristol), Spanje (Madrid) en Duitsland (Frankfurt).¹²¹ De activiteiten van Triodos worden verdeeld in bankieren (particulier en zakelijk), vermogensbeheer en private banking, voor in totaal 607.000 klanten.¹²² Triodos heeft geen aandelen uitgegeven, maar heeft eigendomscertificaten uitgegeven in vijf landen: Nederland, België, het Verenigd Koninkrijk, Spanje en Duitsland. Delta Lloyd en Rabobank zijn de twee instellingen die beide meer dan 3% van de certificaten van de aandelen hebben. Deze instellingen hebben geen controle rechten over Triodos.¹²³ Triodos Bank opereert onder haar eigen merk Triodos Bank. De totale baten over het jaar 2015 waren € 211,6 miljoen, waarvan € 100 miljoen afkomstig was uit Nederland.¹²⁴ Het totale vermogen onder beheer was € 7,3 miljard (waarvan € 4,8 miljard aan spaargeld), waarvan € 2,7 miljard in Nederlandse fondsen zat.¹²⁵ Eind december 2015 had Triodos 1.021 werknemers (gemeten in FTE), waarvan 487,8 in Nederland waren gevestigd.¹²⁶

Tabel 42 presenteert een analyse van de investeringscategorieën die relevant zijn voor Triodos Bank. In de categorie 'Beleggingen op de balans' is Triodos alleen actief in staatsobligaties. Omdat de Eerlijke Bankwijzer alleen investeringsbeleid dat betrekking heeft op bedrijven beoordeelt, wordt van Triodos niet verwacht dat ze een verantwoord investeringsbeleid hebben voor de categorie 'Beleggingen op de balans'.

Tabel 42 Analyse van relevante investeringscategorieën (bedragen in € miljard)

Investeringscategorie	Soort vermogen	Waarde aan het einde van 2015	%	Relevant
Zakelijke kredietverlening	Leningen en kredieten aan bedrijven (MNEs/SMEs)	3,9	47,5%	Ja
Projectfinanciering	<i>(Opgenomen in leningen aan bedrijven)</i>			Ja
Beleggingen op de balans	Staatsobligaties	1,9	23,2%	Nee
	Aandelen en bedrijfsobligaties			
	Derivaten			
	Vastgoed & effecten			
	Overige/niet gedefinieerd			
Hypotheekleningen (alleen relevant voor Woningbouw & Vastgoed)	Hypotheekleningen	0,6	3,7%	Ja
	Ander vermogen op de balans	1,8	25,6%	
	Totale balans	8,2	100%	
Vermogensbeheer voor derden	Beheerd vermogen	4,1		Ja

Bron: Triodos Bank (2016, februari), Annual Report 2015, p. 4, 64, 67, 100, 102.

5.9.2 Overzicht duurzaamheidsbeleid

Triodos Bank omschrijft haar eigen duurzaamheidsbeleid als volgt:¹²⁷

“Triodos Bank is een van de duurzaamste banken ter wereld. Onze missie is om uw geld te laten werken aan positieve maatschappelijke, ecologische en culturele veranderingen.

Onze doelen:

- Bijdragen aan een samenleving waarin levenskwaliteit wordt bevorderd en menselijke waardigheid centraal staat
- Het voor mensen, bedrijven en organisaties mogelijk maken hun geld te gebruiken op een manier die mens en milieu ten goede komt en duurzame ontwikkeling bevordert;
- Onze klanten voorzien van vernieuwende financiële producten en een uitstekende klantenservice”

Triodos Bank financiert alleen bedrijven in de door haar gekozen sectoren zoals biologische landbouw en duurzame energie. In verschillende themadocumenten geeft Triodos Bank haar positie aan en presenteert het de activiteiten waar het graag in wil investeren. Daarnaast geeft Triodos Bank in het beleidsstuk ‘Minimum Standards and Exclusions’ aan wat de minimumeisen zijn waaraan investeringen moeten voldoen en op basis waarvan bedrijven kunnen worden uitgesloten. Alle genoemde documenten zijn van toepassing op alle investeringscategorieën.

Triodos Bank past de volgende collectieve beleidsverklaringen toe op het investeringsbeleid:

- Equator Principles (van toepassing op de financieringscategorie projectfinanciering);
- IFC Environmental, Health, and Safety Guidelines (van toepassing op de financieringscategorie projectfinanciering);
- IFC Performance Standards (van toepassing op de financieringscategorie projectfinanciering);
- OECD Guidelines for Multinational Enterprises (van toepassing op alle financieringscategorieën);
- UN Global Compact (van toepassing op alle financieringscategorieën; en
- UN Principles for Responsible Investment (van toepassing op de financieringscategorie vermogensbeheer).

In het afgelopen jaar verbeterde Triodos Bank het beleid voor de volgende thema's en sectoren:

- Dierenwelzijn;
- Klimaatverandering;
- Corruptie;
- Mensenrechten;
- Natuur;
- Financiële sector;
- Voeding;
- Bosbouw;
- Maakindustrie;
- Mijnbouw; en
- Elektriciteitsproductie.

5.9.3 Overzicht beleidsscores

Een meer gedetailleerd overzicht van de scores voor het door Triodos Bank gepubliceerde beleid per thema en sector vindt u in Tabel 43.

Tabel 43   **Beleidsscores Triodos Bank**

Onderwerp	Beleidsstukken	Beleid	Toelichting
Thema's			
Arbeidsrechten	Minimum Standards and Exclusions	10	Alle fundamentele arbeidsrechten worden genoemd in het beleid. Verder is er beleid voor het betalen van een leefbaar loon, maximale werktijden, gezonde en veilige arbeidsomstandigheden en het verzekeren van gelijke behandeling en werkomstandigheden van migranten. Ook dienen bedrijven te beschikken over een managementsysteem ter controle op naleving van arbeidsrechten en arbeidsnormen, inclusief klachtenprocedures voor werknemers. Arbeidsnormen dienen te worden opgenomen in het inkoopbeleid en in contracten met onderaannemers en toeleveranciers.
Belastingen	Triodos Bank Position on Tax/Triodos Bank website information Tax ruling/AR15 Triodos SICAV/Proxy voting guidelines/a taxing issue	7	Triodos Bank rapporteert over belastingbetalingen aan overheden en geeft geen adviezen aan klanten met het doel om belastingvoordeel te behalen. Er is beleid over belastingparadijzen. Er wordt openheid gevraagd van bedrijven over verschuldigde belastingen en betalingen aan overheden. Van

	2015 (TIM Newsletter)/Company Engagement report 2015/Minimum Standards and Exclusions		bedrijven wordt niet verwacht dat zij openbaar rapporteren over de beslissingen van rechtbanken en arbitrage-instellingen ten aanzien van belastingzaken waarbij het bedrijf of haar dochterondernemingen zijn betrokken. Er is beleid over ketenverantwoordelijkheid op het gebied van belastingen bij bedrijven waarin Triodos Bank investeert.
Corruptie	Business Principles/Company Engagement Report 2015/Our Approach to Lending/Proxy Voting Guidelines/Minimum Standards & Exclusions	9	Triodos wijst corruptiepraktijken af en verwacht dat de bedrijven waarin zij investeert dit ook doen. Triodos houdt zich aan de Wolfsberg Principles en aan de FATF-aanbevelingen. Triodos rapporteert over haar lobbypraktijken ten aanzien van belastingwetgeving en verwacht dit ook van bedrijven. Triodos verwacht dat bedrijven criteria t.a.v. corruptie opnemen in contracten met onderaannemers en leveranciers.
Dierenwelzijn	Minimum Standards and Exclusions/Our Position on Organic Food and Agriculture/Theme document: Our position on Food and Agriculture/Minimum Standards & Exclusions	10	Triodos Bank onderschrijft de Five Freedoms of Animals. Er is ook beleid over het gebruik van proefdieren. Zeer beperkende huisvesting voor dieren is niet acceptabel. Dit geldt ook voor genetische modificatie van dieren en bontproductie. Boeren die omschakelen naar duurzame veehouderij worden ondersteund. Triodos Bank investeert niet in entertainment-activiteiten waar wilde dieren bij betrokken zijn, vereist het gebruik van certificatieschema's voor viskwekerijen en beperking van de maximale duur van veetransport tot 8 uur. Van bedrijven wordt verwacht dat ze dierenwelzijn opnemen in hun inkoopbeleid en dit als contractuele verplichting vastleggen.
Gendergelijkheid	Minimum Standards and Exclusions/Proxy Voting Guidelines/Business Principles/Triodos Bank AR15	2	Triodos heeft onvoldoende beleid op het gebied van gendergelijkheid. Wel heeft Triodos een zero-tolerance beleid op het gebied van genderdiscriminatie, maar verwacht dit niet van bedrijven. Triodos gebruikt systemen om gelijke beloning te garanderen en verwacht dat de bedrijven waarin zij investeert dit ook doen. Triodos verwacht niet van bedrijven dat zij onderscheid maken tussen de verschillende mensenrechten risico's voor mannen en voor vrouwen. Er is geen ketenbeleid m.b.t. vrouwenrechten of gender.
Gezondheid	Minimum Standards and Exclusions/Triodos IM Engagement Report 2015/Our approach to lending	8	Triodos Bank heeft beleid over de gezondheid van personeel en andere betrokkenen, het verbeteren van de gezondheid en veiligheid van werknemers. Er is beleid over de productie en het gebruik van gevaarlijke of giftige stoffen. Triodos heeft beleid ten aanzien van gebruik van de beste technologieën als het gaat om het reduceren van gevaarlijke stoffen. Er wordt ook verwacht dat bedrijven criteria voor toeleveranciers t.a.v. gezondheid in contracten

Klimaatverandering	Triodos Bank AR15/ Minimum Standards and Exclusions/Triodos Bank Energy & Climate/Our Position on Energy and Climate/SICAV I Annual Report 2015/Our approach on investing in the stock market	9	opnemen. Triodos Bank heeft beleid voor het reduceren van de uitstoot van broeikasgassen en verwacht ook dat bedrijven hun directe en indirecte uitstoot van broeikasgassen publiceren en verminderen. Triodos Bank sluit investeringen in olie- en gaswinning en steenkolen uit. Bedrijven dienen zich te onthouden van lobbypraktijken die tot doel hebben om klimaatbeleid te ondermijnen. Verder wordt van ze verwacht criteria t.a.v. klimaatverandering op te nemen in hun inkoopbeleid. Triodos verwacht van bedrijven dat zij criteria voor toeleveranciers t.a.v. klimaatverandering in contracten opnemen. Er is ook beleid voor lobbypraktijken.
Mensenrechten	Minimum Standards and Exclusions	10	Triodos Bank heeft uitgebreid beleid dat stoelt op de VN mensenrechtenverklaringen en de OECD Guidelines for Multinational Enterprises. Bij landverwerving voor bijvoorbeeld landbouw is er beleid t.a.v. vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) van de inheemse en lokale bevolking. Er is wel speciale aandacht voor de rechten van vrouwen en voor de rechten van kinderen. Er is beleid voor de ketenverantwoordelijkheid. Bedrijven dienen mensenrechtenstandaarden op te nemen in hun inkoopbeleid. Triodos heeft beleid dat van bedrijven verlangt om criteria voor toeleveranciers t.a.v. mensenrechten in contracten op te nemen.
Natuur	Minimum Standards and Exclusions	10	De IFC Performance Standards worden toegepast waardoor het beleid bescherming eist van ecosystemen en beschermde gebieden. Handel in bedreigde planten- en diersoorten is onacceptabel. Triodos Bank sluit investeringen in de productie van GMO's uit. Er is beleid m.b.t. het voorkomen van waterschaarste. Daarnaast wordt er verwacht van bedrijven dat ze een duurzaamheidsrapportage publiceren. Criteria over natuur moeten worden opgenomen in het inkoopbeleid en Triodos vereist van bedrijven ook contractuele verplichting voor toeleveranciers.

Sectoren

Bosbouw	Minimum Standards and Exclusions /Business Principles/Investment Strategy Document/Website information memberships (CDP)	8	Triodos Bank heeft beleid om High Conservation Value (HCV) en High Carbon Stock (HCS) gebieden te beschermen. Triodos Bank heeft beleid dat bomen niet illegaal gekapt mogen worden. Bedrijven moeten FSC of PEFC certificering halen om voor financiering in aanmerking te komen. Voor bosbouw in ontwikkelingslanden biedt PEFC echter onvoldoende waarborgen. Bij landverwerving voor bosbouw en houtkap is er beleid t.a.v. vrijwillige, voorafgaande en
---------	--	---	--

			geïnformeerde instemming (FPIC) van de inheemse bevolking en andere betrokken landgebruikers. Houthandelaren en de houtverwerkende industrie hoeven niet gecertificeerd te zijn volgens de FSC Chain of Custody criteria. Pulp- en papierfabrieken dienen gebruik te maken van hoogwaardige technologie om het gebruik van chemicaliën en vervuiling van lucht, bodem en water tot een minimum te beperken. Bedrijven dienen hun forest footprint te rapporteren aan het Forest Disclosure Project en een duurzaamheidsrapport te publiceren. Duurzaamheidscriteria moeten worden opgenomen in het inkoopbeleid maar er zijn contractuele verplichting voor toeleveranciers.
Elektriciteitsproductie	Our position on Energy & Climate/Minimum Standards & Exclusions/Our Approach to lending/Business Principles	10	Triodos Bank stelt meetbare doelen wat betreft haar investeringen in de hernieuwbare energiesector. De bank sluit investeringen in stroomopwekking met fossiele brandstoffen, kernenergie en grootschalige waterkrachtcentrales uit. Energiebedrijven dienen een negatieve impact op beschermde natuurgebieden te voorkomen. Bij landverwerving voor energiebedrijven wordt er instemming op basis van Free, Prior and Informed Consent (FPIC) verwacht voor de inheemse bevolking en andere betrokken landgebruikers. Triodos Bank verwacht dat bedrijven een duurzaamheidsrapport publiceren. Ook is er aandacht voor ketenverantwoordelijkheid en wordt er vereist dat bedrijven duurzaamheidscriteria opnemen in hun contracten met onderaannemers en leveranciers.
Financiële sector	Triodos Bank Position on Financial Institutions	9	Triodos Bank heeft beleid voor de financiële sector gespecificeerd wat betreft het publiceren van belastingbetalingen aan overheden, het uitsluiten van belastingontduiking, risicovolle handel en investeringen. Er zijn geen eisen m.b.t. specifiek investeringsbeleid over gevoelige industrieën, gebaseerd op internationale conventies. Verwachtingen t.a.v. internationale standaarden en principes zoals de UN Global Compact, de Equator Principles en standaarden om witwaspraktijken en de financiering van criminele en terroristische activiteiten tegen te gaan (FATF aanbevelingen en de Wolfsberg Principles) zijn wel in publiek beleid vastgelegd.
Maakindustrie	Minimum Standards and Exclusions/Business Principles/Investment Strategy document	9	Triodos Bank verwacht van bedrijven dat zij de uitstoot van broeikasgassen en het gebruik van schadelijke chemische stoffen verminderen en watergebruik en watervervuiling beperken. Bedrijven dienen ook internationale arbeidsnormen te onderschrijven, zorg te dragen voor gezonde en veilige werkomstandigheden en een leefbaar loon te

Mijnbouw	Minimum Standards and Exclusions/A taxing issue 2015 (TIM Newsletter)/Business Principles/Investment Strategy document	9	<p>garanderen. Verder is toepassing van een sociaal en milieumanagementsysteem vereist. Ook wordt er verwacht van bedrijven dat ze sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid integreren. Gecertificeerde sectorstandaarden op het gebied van arbeidsrechten en milieu zijn vereist, ook in risicosectoren als de elektronica- en kledingsector. Triodos Bank heeft beleid over watergebruik. Ook wordt er verwacht van bedrijven dat ze een duurzaamheidsverslag publiceren.</p> <p>Triodos is niet actief in de mijnbouw voor kredietverlening. Voor beleggingen wordt deze sector niet geheel uitgesloten. Bedrijven voorkomen negatieve effecten op beschermde (natuur)gebieden. Bedrijven hebben beleid voor het verminderen en lozen van afval. Een noodplan voor rampen is verplicht. Bedrijven dienen conflicten over landrechten te voorkomen en voor de winning van natuurlijke grondstoffen is voorafgaande instemming, Free, Prior and Informed Consent (FPIC) van de inheemse bevolking en andere betrokken landgebruikers vereist. Ook dienen zij fundamentele arbeidsrechten te respecteren. Bedrijven dienen transparant te zijn over belastingen en verwerpen corruptie. Winning en handel in conflictmineralen is niet acceptabel. Onconventionele mijnbouw en steenkoolwinning worden uitgesloten van investering. Bedrijven dienen een duurzaamheidsverslag te publiceren maar toepassing van de GRI-richtlijnen voor de mijnbouwsector is niet verplicht. Er is voldoende ketenbeleid. Er is geen beleid over het herstellen van ecosystemen na het sluiten van mijnen of over kleinschalige mijnbouw. Ook is er geen beleid met betrekking tot beveiligingsmedewerkers.</p>
Olie en gas	Minimum Standards and Exclusions	n.a.	Triodos Bank wil op geen enkele wijze investeren in deze sector.
Visserij	Minimum Standards and Exclusions/Business Principles/Investment Strategy Document	8	De bank investeert alleen in bedrijven die voldoen aan de criteria van de Marine Stewardship Council en de ASC. Er is geen beleid om misbruik van 'flags of convenience' tegen te gaan, waardoor illegaal, ongereguleerd en ongerapporteerd visserij mogelijk is. Er is wel beleid over het minimaliseren van bijvangst en spookvisserij. Er worden ook eisen gesteld t.a.v. duurzaamheidsrapportage. Verder wordt er verwacht van bedrijven dat zij sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering integreren. Triodos Bank stelt als vereiste dat deze criteria onderdeel zijn van de contractuele verplichtingen van toeleveranciers.
Voeding	Minimum Standards and Exclusions	10	Triodos Bank heeft beleid over arbeidsrechten,

	Exclusions/Theme document Food & Agriculture/Business Principles/Investment Strategy document		landrechten, beschermde gebieden, het reduceren van broeikasgassen, het gebruik van pesticiden en water. Daarnaast is er beleid over het recht tot voedsel, de 'Five Freedoms of Animals' en over gentechnologie. Er is ook beleid over transport en huisvesting van dieren. Van bedrijven wordt verwacht dat ze een duurzaamheidsrapportage publiceren. Er is beleid over het omzetten van veengrond en gebieden met hoge koolstofvoorraden in landbouwgrond. Ook moeten bedrijven sociale, economische en milieucriteria integreren in hun inkoopbeleid, dit dient ook opgenomen te worden in contracten.
Wapens	Minimum Standards and Exclusions	10	Triodos Bank sluit investeringen in alle wapenproductie en -handel uit.
Woningbouw en vastgoed	Minimum Standards and Exclusions/Investment Strategy document/Triodos Vastgoedfonds 2015/Sustainable Property & Private Mortgages/Triodos Bank Voorlichtingsbrochure Hypotheken/Triodos Bank AR15	3	Triodos Bank heeft beleid op het gebied van fundamentele arbeidsrechten, energiebesparende maatregelen en maatregelen gericht op broeikasgasreductie. Triodos biedt leningen en andere diensten aan die haar klanten in staat stellen hun woning- of vastgoedbezit te verduurzamen. Bedrijven worden niet aangemoedigd duurzaam cement of gerecyclede bouwmaterialen te gebruiken. Er is geen beleid over het transformeren van leegstaande gebouwen. Ook worden er geen eisen aan vastgoedontwikkelaars gesteld ten aanzien van klanttevredenheid. Er is wel beperkt ketenbeleid.
Bedrijfsvoering			
Bonussen	International Remuneration & Nomination Policy/Triodos Bank AR15	10	De directie krijgt geen bonus. Medewerkers kunnen in uitzonderlijke gevallen een gratificatie achteraf krijgen van maximaal één maandsalaris (8%).
Transparantie en verantwoording	Triodos Bank AR15 /Triodos Bank website approach to lending/Triodos IM Proxy voting record 2016/GRI Content Index/Company Engagement Report 2015/Sustainable Investment Universe (TIM)/Nederlandse klachtenregeling	9	Triodos Bank omschrijft haar sociale en milieu risicomangementsysteem en dit wordt extern geverifieerd. De bank publiceert de namen van overheden en bedrijven waarin wordt geïnvesteerd. Er worden details bekend gemaakt over de investeringen. De bank publiceert de namen van bedrijven waarmee het in dialoog is over sociale en milieuonderwerpen. Ook de stemverslagen staan online. Het duurzaamheidsverslag volgt de GRI richtlijnen en dit wordt extern gecontroleerd. Er is een klachtenmechanisme voor klanten en andere belanghebbenden. Triodos Bank rapporteert over de consultatie met maatschappelijke organisaties en andere stakeholders.

Legenda:

0 = laagste score (geen beleid)

10 = hoogste score (best mogelijke beleid volgens deze methodologie)

n.a. = niet actief in deze sector en dus geen beleid verwacht

5.10 Van Lanschot

5.10.1 Profiel

Van Lanschot NV (Van Lanschot) is een Nederlandse bankgroep die in de private banking, vermogensbeheer en merchant banking zit.¹²⁸ De gewone aandelen van de groep zijn voor 99,9% in handen van een trust, die certificaten heeft uitgegeven voor deze aandelen. Deze aandelen zijn genoteerd aan de Euronext Amsterdam Stock Market.¹²⁹ De groep levert diensten aan klanten in zes landen, waaronder Nederland, België (Nederlandse en Belgische klanten in) Zwitserland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. Van Lanschot bedient particuliere, zakelijke en institutionele klanten.¹³⁰ De bank werkt op de Nederlandse markt onder de merknamen Hypotrust, Van Lanschot en Kempen & Co.¹³¹ Eind 2015 had Van Lanschot 1.666 werknemers (gemeten in FTE), waarvan er 1.499 in Nederland waren gevestigd.¹³² De totale omzet van Van Lanschot over het boekjaar 2015 bedroeg € 561,1 miljoen, waarvan € 510,4 miljoen afkomstig was uit Nederland.¹³³ Eind december 2015 bedroeg het totaal aan deposito's van klanten € 9,6 miljard, wat bijna allemaal afkomstig was uit Nederland.¹³⁴

Tabel 44 presenteert een analyse van de investeringscategorieën die relevant zijn voor Van Lanschot.

Tabel 44 Analyse van relevante investeringscategorieën (bedragen in € miljard)

Investeringscategorie	Soort vermogen	Waarde aan het einde van 2015	%	Relevant
Zakelijke kredietverlening	Leningen en kredieten aan bedrijven (MNEs/SMEs)	1,8	11,6	Ja
Projectfinanciering	<i>(Opgenomen in leningen aan bedrijven)</i>			Nee
Beleggingen op de balans	Staatsobligaties	1,5	9,7%	Ja
	Aandelen en bedrijfsobligaties	0,9	5,8%	
	Derivaten	0,3	1,9%	
	Vastgoed & effecten			
	Overige/niet gedefinieerd	2,4	15,5%	
Hypotheek (alleen relevant voor Woningbouw & Vastgoed)	Hypotheekleningen	6,3	40,6%	Ja
	Ander vermogen op de balans	3,3	21,3%	
	Totale balans	15,5	100%	
Vermogensbeheer voor derden	Beheerd vermogen	50,2		Ja

Bron: Van Lanschot (2016, maart), Financial Report 2015, p. 11, 13, 14, 20. Van Lanschot (2016, maart), "Presentation 2015 Annual Results", online: <https://corporate.vanlanschot.nl/media/2225/investor-presentation-van-lanschot-annual-results-2015-160309.pdf>, bekeken in april 2016.

5.10.2 Overzicht duurzaamheidsbeleid

De bank omschrijft haar eigen visie op duurzaam beleggen als volgt:¹³⁵

“Aanpak verantwoord beleggen [...] Steeds meer beleggers baseren hun beleggingskeuzes op financiële informatie én niet-financiële informatie. Dit betekent dat zij bedrijven of beleggingsfondsen niet alleen beoordelen op financiële resultaten maar ook op hun milieu-, sociale en maatschappelijke prestaties. Ook Van Lanschot neemt naast financiële informatie, niet-financiële informatie mee in haar beleggingsproces. Wij noemen dat verantwoord beleggen.

Internationale richtlijnen als basis [...] In 2008 heeft Van Lanschot de internationale richtlijnen van de Verenigde Naties - UN Global Compact (UNGC) - onderschreven. Deze richtlijnen ten aanzien van milieu, arbeidsomstandigheden, mensenrechten en corruptie bieden een belangrijk kader voor ons verantwoorde beleggingsbeleid. Dat geldt ook voor een ander internationaal initiatief dat door Van Lanschot is onderschreven, de Principles for Responsible Investment (PRI).

Toetsing en dialoog: gericht op positieve veranderingen [...] Het gedachtegoed van beide richtlijnen hebben wij vertaald naar concrete toetsingscriteria, die grotendeels zijn gebaseerd op internationale conventies en verdragen. Met behulp van gegevens van een extern onderzoeksbureau (MSCI ESG Research) toetst Kempen Capital Management (KCM), de vermogensbeheerder van Van Lanschot, haar beleggingen periodiek op deze criteria.”

Van Lanschot heeft voor de bancaire kernactiviteiten kredietverlening en beleggingen voor eigen rekening het document ‘Details van het verantwoord kredietbeleid’ geschreven. In aanvulling daarop zijn er richtlijnen geformuleerd voor de financiële sector in het ‘Verantwoord ondernemen-beleid voor financiële instellingen’. De investeringscategorie projectfinanciering is niet relevant voor Van Lanschot.

Vermogensbeheerder en dochteronderneming Kempen & Co licht het verantwoorde beleggingsbeleid toe op haar site en heeft een lijst met standaarden gepubliceerd waarop bedrijven worden gescreend. Deze ‘Convention Library’ is van toepassing op de beleggingen voor derden door Kempen & Co en op de beleggingen voor eigen rekening van Van Lanschot.

Van Lanschot past de volgende collectieve beleidsverklaringen toe op het investeringsbeleid:

- Equator Principles (van toepassing op de investeringscategorieën investeringen voor eigen rekekening en vermogensbeheer);
- IFC Environmental, Health, and Safety Guidelines (van toepassing op de investeringscategorieën investeringen voor eigen rekekening en vermogensbeheer);
- IFC Performance Standards (van toepassing op de investeringscategorieën investeringen voor eigen rekekening en vermogensbeheer);
- OECD Guidelines for Multinational Enterprises (van toepassing op de investeringscategorieën investeringen voor eigen rekekening en vermogensbeheer);
- UN Global Compact (van toepassing op alle investeringscategorieën); en
- UN Principles for Responsible Investment (van toepassing op de investeringscategorieën investeringen voor eigen rekekening en vermogensbeheer).

In het afgelopen jaar verbeterde Van Lanschot het beleid voor de volgende thema’s en sectoren:

- Fisheries;
- Bosbouw;
- Mijnbouw; en

- Elektriciteitsproductie.

5.10.3 Overzicht beleidsscores

Een meer gedetailleerd overzicht van de scores voor het door Van Lanschot gepubliceerde beleid per thema en sector vindt u in Tabel 45.

Tabel 45   **Beleidsscores Van Lanschot**

Onderwerp	Beleidsstukken	Beleid	Toelichting
Thema's			
Arbeidsrechten	Details van het verantwoord kredietbeleid/Kempen & Co Convention Library	9	Uitgesloten activiteiten en praktijken zijn duidelijk gedefinieerd en toetsing van het personeelsbeleid aan alle vier fundamentele ILO principes is vereist. Genoemde richtlijnen bevatten niet alleen bepalingen ten aanzien van bijvoorbeeld werktijden, beloning, migranten, kinderarbeid, en discriminatie, maar stellen ook concrete eisen aan de gezondheid en veiligheid op het werk (gevaarlijke/chemische stoffen, afval, preventietrainingen, enz.). Ook naar de keten wordt gekeken, maar verwachtingen t.a.v. clausules in contracten van toeleveranciers ontbreken.
Belastingen	Van Lanschot Annual Report 2015/Beleid Fiscaal Onoorbaar Gedrag – samenvatting/Van Lanschot website Bancaire kernactiviteiten/Summary of Policy on Fiscally Indismissable Behaviour/Details van het verantwoord kredietbeleid	6	Medewerkers mogen geen fiscale adviezen verstrekken met als doel om belastingen te ontwijken. Van Lanschot rapporteert over de eigen groepsstructuur en het eigen vermogen per land. Van Lanschot heeft ook zelf geen dochterondernemingen in belastingparadijzen. Er is onvoldoende investeringsbeleid op het gebied van belastingen. Er zijn geen duidelijke criteria t.a.v. belastingontwijking, er wordt geen openheid gevraagd van bedrijven over verschuldigde belastingen en betalingen aan overheden. Wel verwacht Van Lanschot dat bedrijven criteria ten aanzien van belastingen opnemen in het ketenbeleid.
Corruptie	Details van het verantwoord kredietbeleid/Know-Your-Customer and Anti-Money Laundering policies/Memberships	8	Van Lanschot past de Wolfsberg Principles en de FATF aanbevelingen toe. Ook rapporteert Van Lanschot over haar lobby-activiteiten. Het anti-corruptiebeleid betreft zowel de eigen bedrijfsvoering als bedrijven waarin Van Lanschot investeert. Van bedrijven wordt verwacht dat zij criteria over corruptie opnemen in het ketenbeleid. Transparantie eisen over de eigendomsstructuur van een onderneming,

Dierenwelzijn	Details van het verantwoord kredietbeleid/ Kempen & Co Convention Library	<p>om witwaspraktijken tegen te gaan, ontbreken nog.</p> <p>3 Bedrijven die gebruik maken van dierproeven voor cosmetica worden uitgesloten van financiering. Van overige bedrijven die van dierproeven gebruik maken verwacht Van Lanschot toepassing van de drie V's, te weten Vervanging (zoeken naar alternatieven voor dierproeven, bijvoorbeeld computermodellen), Vermindering (afbouw van het aantal proeven en het aantal gebruikte dieren) en Verfijning (verbetering van de gebruikte methodes). De Five Freedoms voor dieren zijn in het beleid opgenomen. Beleid over beperkte huisvestingsmethoden, maar ontoereikend beleid om omschakeling naar diervriendelijke productie te stimuleren. Aan de veehouderijsector worden geen certificeringseisen gesteld. Het beleid over veetransport is ontoereikend. Geen adequaat beleid t.a.v. genetische modificatie van dieren en het produceren van daarvan afgeleide producten. Ook beleid t.a.v. het gebruik van wilde dieren voor entertainment of educatie ontbreekt. Er is ook geen ketenbeleid.</p>
Gendergelijkheid	Van Lanschot Annual Report 2015	<p>1 Van Lanschot heeft geen specifiek beleid over genderdiscriminatie, gendergelijkheid of vrouwenrechten. Er worden ook nauwelijks eisen gesteld aan bedrijven over gendergelijkheid. Van Lanschot verwacht alleen, via het toepassen van de IFC Performance Standards, dat bedrijven systemen hebben om salarisgelijkheid te regelen.</p>
Gezondheid	Details van het verantwoord kredietbeleid/ Kempen & Co Convention Library	<p>8 Verwijzingen naar gezondheid en veiligheid op het werk, net als naar de verdragen van Montreal, Stockholm, Bazel en Rotterdam. Ook wordt er van farmaceuten verwacht dat zij de toegang tot medicijnen in ontwikkelingslanden bevorderen. Er is beleid over naleving van WHO-codes voor tabak en babyvoeding en het beperken van het chemicaliën die door de wetenschap als schadelijk worden beschouwd. Er is beleid voor ketenverantwoordelijkheid maar bedrijven worden niet geacht dit beleid vast te leggen in contracten met onderaannemers en leveranciers.</p>

Klimaatverandering	CO2 doelen, maatregelen, resultaten/Details van het verantwoord kredietbeleid/Kempen & Co Convention Library	2	Van Lanschot heeft doelstellingen voor reductie van de CO2 uitstoot van haar eigen bedrijfsvoering maar niet voor door de bank gefinancierde emissies. Wel verwacht de bank van de bedrijven waarin ze investeert dat ze hun directe en indirecte broeikasemissies verminderen en daarover rapporteren. De bank heeft geen heldere strategie om door haar investeringsbeleid een bijdrage te leveren aan de omschakeling naar een economie gebaseerd op hernieuwbare energiebronnen. Er is geen beleid t.a.v. onconventionele olie- en gaswinning zoals teerzandolie en schaliegas en zeer vervuilende fossiele brandstoffen. Ook is er geen beleid op het gebied van CO2 compensatie. Wel wordt verwacht dat de productie van biomassa voldoet aan de 12 principes van de Roundtable on Sustainable Biomaterials (RSB).
Mensenrechten	Details van het verantwoord kredietbeleid/Kempen & Co Convention Library	8	Van Lanschot verwacht van bedrijven dat ze de VN-richtlijnen over business and human rights (UNGPs) respecteren. Deze richtlijnen omvatten het integreren van mensenrechten in het due diligence proces en genoegdoening voor slachtoffers van mensenrechtenschendingen door toedoen van het bedrijf. Bij landverwerving is instemming (FPIC) voor inheemse volkeren vereist, niet voor alle betrokken landgebruikers. Het mensenrechtenbeleid heeft speciale aandacht voor de rechten van vrouwen en kinderen. Bedrijven dienen mensenrechtencriteria te integreren in hun inkoopbeleid. Van Lanschot vereist niet dat worden vastgelegd in contractuele verplichtingen van toeleveranciers.
Natuur	Kempen & Co Convention Library/Details van het verantwoord kredietbeleid	8	Van Lanschot verwacht van bedrijven dat hun bedrijfsactiviteiten geen negatief effect hebben op beschermde (natuur)gebieden zoals genoemd in vier belangrijke internationale overeenkomsten. Ook moeten bedrijven voldoen aan CITES-eisen m.b.t. bedreigde planten- en diersoorten. Bedrijven moeten voor grote projecten een biodiversiteit impact assessment doen. Van Lanschot verwacht dat bedrijven waterschaarste voorkomen en niet concurreren met lokale gemeenschappen voor water. Bedrijven actief in de productie en handel in GMOs worden door Van

			Lanschot niet uitgesloten. Wel dienen zij de bijkomende risico's te beheersen volgens geldende internationale richtlijnen. Beperkt ketenbeleid.
Sectoren			
Bosbouw	Details van het verantwoord kredietbeleid/Kempen & Co Convention Library	5	De bank onderschrijft internationale normen t.a.v. beschermde bosgebieden en heeft beleid om illegale houtkap tegen te gaan. Van Lanschot heeft geen sectorspecifiek beleid t.a.v. het gebruik van certificeringssystemen voor duurzaam bosbeheer, de houthandel en de houtverwerkende industrie. Voor deze sector beperkt de beoordeling zich tot het algemene beleid van de bank op het gebied van mensenrechten, natuur en duurzaamheidsrapportage.
Elektriciteitsproductie	Van Lanschot Annual Report 2015/Details van het verantwoord kredietbeleid/ Kempen & Co Convention Library	4	Van Lanschot heeft geen sectorspecifiek beleid t.a.v. de energiesector. Voor deze sector beperkt de beoordeling zich tot het algemene beleid van de bank op het gebied van mensenrechten, natuur en duurzaamheidsrapportage.
Financiële sector	Verantwoord ondernemen-beleid voor financiële instellingen.	7	Financiële instellingen moeten minstens vier relevante conventies onderschrijven en beleid hebben voor gevoelige thema's en sectoren. Beleid ontbreekt t.a.v. verwachtingen over (belasting)betalingen aan regeringen, risicovolle handels- en beleggingsactiviteiten (handel in opties, futures en andere derivaten), Green Bonds Principles. Er wordt rapportage volgens GRI G4-richtlijnen verwacht.
Maakindustrie	Details van het verantwoord kredietbeleid/Kempen & Co Convention Library	8	Bedrijven waarin Van Lanschot investeert dienen arbeidsrechten te respecteren. Werknemers hebben recht op een leefbaar loon. Ook wordt van grote bedrijven verwacht dat ze een Milieu en Sociaal Risicomanagement Systeem invoeren en gebruik maken van gecertificeerde sector- en productstandaarden. Bedrijven dienen beleid te hebben t.a.v. de reductie van de uitstoot van broeikasgassen en schadelijke stoffen. Watergebruik dient te worden beperkt en waterverontreiniging en waterschaarste voorkomen. Beperkt ketenbeleid en beperkte eisen m.b.t. rapportage volgens GRI G4 richtlijnen.
Mijnbouw	Details van het verantwoord kredietbeleid/Kempen & Co	6	Van Lanschot verwacht van bedrijven dat hun bedrijfsactiviteiten geen negatief effect

	Convention Library		hebben op beschermde (natuur)gebieden zoals genoemd in vier belangrijke internationale overeenkomsten. Bedrijven in de sector dienen beleid te hebben voor het verminderen en lozen van afval. Een noodplan voor rampen is verplicht. De bank stelt verplichtingen tot volledig herstel van ecosystemen na sluiting van de mijn. Bij landverwerving is instemming (FPIC) van de inheemse bevolking vereist. Dit geldt niet voor alle betrokken landgebruikers. Bedrijven dienen transparant te zijn over omzet en winst en belastingbetalingen per land. Beleid t.a.v. controversiële praktijken zoals de winning van kolen en uraniummijnbouw ontbreekt, evenals beleid t.a.v. de productie en handel in conflictmineralen. Bedrijven dienen een duurzaamheidsverslag te publiceren. Toepassing van GRI-richtlijnen voor de mijnbouwsector is niet verplicht.
Olie en gas	Details van het verantwoord kredietbeleid/Kempen & Co Convention Library/ Kempen website Asset Management/KMConvention Library	6	Van Lanschot verwacht van bedrijven dat hun bedrijfsactiviteiten geen negatief effect hebben op beschermde (natuur)gebieden. Bedrijven in de sector dienen beleid te hebben voor het verminderen en lozen van afval. Een noodplan voor rampen is verplicht. De bank legt bedrijven niet op dat zij locaties mijden waar de gevolgen van een ongeluk voor de omgeving onbeheersbaar zijn. Van Lanschot sluit onconventionele olie- en gaswinning zoals schaliegas, teerzandolie of boringen in Noordpoolgebied niet uit. Bedrijven dienen zich te houden aan internationale arbeidsnormen en de veiligheid van hun werknemers te waarborgen. Er zijn compensatieregelingen voor slachtoffers van mensenrechtenschendingen door toedoen van het bedrijf. Bij landverwerving is instemming (FPIC) van de inheemse bevolking vereist, niet van alle betrokken landgebruikers. Er is een beperkt ketenbeleid. De eisen voor duurzaamheidsrapportage zijn beperkt.
Visserij	Details van het verantwoord kredietbeleid/Kempen & Co Convention Library	4	Bedrijven dienen zich te houden aan de CITES normen t.a.v. beschermde diersoorten. Ook wordt verwacht dat ze de FAO gedragscode voor verantwoorde visserij toepassen zoals het mijden van schadelijke vistechnieken. Beleid ontbreekt t.a.v. overbevissing, het voorkomen van

Voeding	Details van het verantwoord kredietbeleid/Kempen & Co Convention Library	<p>7 'spookvissen' (vissen die in netten verstrikt raken die niet meer worden gebruikt) en toepassing van certificeringssystemen als MSC en ASC. Er is beperkt ketenbeleid.</p> <p>Van Lanschot onderkent het recht op voldoende en gezonde voeding, onderschrijft de Five Freedoms van dieren en verwacht van bedrijven in de sector dat zij arbeidsrechten respecteren. Bedrijven dienen conflicten over landrechten te voorkomen. Bij landverwerving is instemming (FPIC) van de inheemse bevolking vereist; dit geldt niet voor alle landgebruikers. Productie en handel in GMOs wordt door Van Lanschot niet uitgesloten. Er is onvoldoende beleid over het omzetten van veengrond en gebieden met hoge koolstofvoorraden in landbouwgrond. Wel dienen bedrijven de bijkomende risico's te beheersen volgens geldende internationale richtlijnen. Ook wordt beleid verwacht om de directe en indirecte uitstoot van broeikasgassen en andere schadelijke stoffen te beperken.</p>
Wapens	Details van het verantwoord kredietbeleid	<p>9 Van Lanschot verstrekt geen kredieten aan organisaties en individuen die betrokken zijn bij het ontwikkelen, produceren, testen, opslaan en/of onderhouden van controversiële wapens en munitie. Van Lanschot beschouwt persoonsgerichte landmijnen, clusterbommen, nucleaire, biologische en chemische wapens als controversiële wapens. De uitsluitingslijst van landen is gebaseerd op Europese sanctielijst en sluit alle relevante risico-regimes uit. Alleen het 'dual-use' technologie criterium wordt niet juist toegepast.</p>
Woningbouw en vastgoed	Details van het verantwoord kredietbeleid	<p>1 Het beleid van Van Lanschot voor woningbouw en vastgoed beperkt zich tot eisen m.b.t. fundamentele arbeidsrechten en ketenbeleid. Er is o.a. onvoldoende beleid over het respecteren van de rechten van bewoners of voor het verduurzamen van hypotheek. Bedrijven worden niet aangemoedigd duurzaam cement of gerecyclede bouwmaterialen te gebruiken. Ook worden er geen eisen aan vastgoedontwikkelaars gesteld ten aanzien van klanttevredenheid.</p>

Bedrijfsvoering

Bonussen	Van Lanschot Annual Report 2015/Van Lanschot website Remuneration policy	6	Bonussen voor de Raad van bestuur zijn afgeschaft. Het bonusbeleid voor senior management en 'risk-takers' is onduidelijk. Het hoogste salaris is meer dan twintig keer hoger dan het laagste salaris.
Transparantie en verantwoording	Van Lanschot Annual Report 2015/Van Lanschot JV 2015/Van Lanschot Jaarverslag 2015 bijlage verantwoord ondernemen/Kempen Asset Management Stembeleid/Report 2015/Kempen exclusion list	7	De bank publiceert een duurzaamheidsverslag in overeenstemming met GRI-richtlijnen. Het MVO-Kredietbeleid is gepubliceerd op de website. De bank geeft een overzicht van investeringen naar sector en regio, zo ook een volledig overzicht van bedrijven en overheden waarin zij investeert. De bank biedt een overzicht van bedrijven met welke een engagementtraject wordt gevoerd over sociale en milieuonderwerpen. Ook stemverslagen zijn openbaar. Van Lanschot heeft geen intern klachtenmechanisme voor individuen en maatschappelijke organisaties die geen klant zijn bij de bank.

Legenda:

0 = laagste score (geen beleid)

10 = hoogste score (best mogelijke beleid volgens deze methodologie)

n.a. = niet actief in deze sector en dus geen beleid verwacht

Bronverwijzingen

- 1 MVO Platform, (n.d.), "Wat is MVO?", online: <http://mvoplatform.nl/wat-is-mvo>, bekeken in november 2015.
- 2 Wikipedia, (n.d.), "Schoolrapport", online: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Schoolrapport>, bekeken in oktober 2015.
- 3 The World Bank (2011), *World Development Report 2012: Gender Equality and Development*, Verenigde Staten, Washington D.C.: The World Bank.
- 4 International Labour Organization (2012), *Global Employment Trends 2012*, Switzerland, Genève: ILO.
- 5 IMF (2014), *IMF Policy Paper Spillovers in International Corporate Taxation*, Washington D.C., United States: International Monetary Fund; ActionAid (2011), *Addicted to tax havens: The secret life of the FTSE 100*, Londen, het Verenigd Koninkrijk: ActionAid; ActionAid (2013), *How tax havens plunder the poor*, Londen, het Verenigd Koninkrijk: ActionAid.
- 6 Stewart, H. (2012, 21 juli), "Wealth doesn't trickle down – it just floods offshore, new research reveals", *The Guardian*.; Weyzig, F. (2015, november), *Still broken: Governments must do more to fix the international corporate tax system*, Oxford, het Verenigd Koninkrijk: Oxfam GB, p. 1; Oxfam (2013, 3 September), "Tax evasion robs more than \$100b from poor countries", online: <http://www.oxfamamerica.org/press/tax-evasion-robs-more-than-100b-from-poor-countries-oxfam/>, bekeken in april 2016; Prats, A. (2013, 16 december), "Tax evasion and avoidance finally came under scrutiny this year", *The Guardian*; ActionAid International et al. (2013), *Fixing the Cracks in Tax: A Plan of Action*, Londen, the United Kingdom: Christian Aid; Molina, N. (2015, 13 februari), "A UK tax avoidance bill could save developing countries billions", *The Guardian*.
- 7 Transparency International (n.d.), "About Us What we do - What is corruption", online: www.transparency.org, bekeken in januari 2016.
- 8 Farm Animal Welfare Council (n.d.), "Five Freedoms", online: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20121007104210/http://www.fawc.org.uk/freedoms.htm>, bekeken in oktober 2016.
- 9 UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women (2010), *General Recommendation N. 28 The Code Obligations of States Parties under Article 2 of the Convention, CEDAW/C/CG/28, para 5*, New York, the United States: United Nations; 71 UN WOMEN (n.d.), "Concepts and definitions", online: <http://www.un.org/womenwatch/osagi/conceptsanddefinitions.htm>, bekeken in november 2015.
- 10 UN Statistics Division (2015), "The World's Women 2015 Trends and Statistics", online: <http://unstats.un.org/unsd/gender/worldswomen.html>, bekeken in januari 2016; Demirci-Kunt, A and Klapper, L. (2012), "Measuring Financial Inclusion: The Global Findex Database", *World Bank Group e-library*, online: <http://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-6025>, bekeken in januari 2016; UN Statistics Division (2015), "The World's Women 2015 Trends and Statistics", online: <http://unstats.un.org/unsd/gender/worldswomen.html>, bekeken in januari 2016;
- 11 ISO (2010), *ISO 26000:2010 Guidance on social responsibility*, ISO.
- 12 ILO (2008), *Beyond deaths and injuries: The ILO's role in promoting safe and healthy jobs*, Korea, Seoul: ILO.
- 13 WWF International (n.d.), "Endocrine Disrupting Chemicals. Problems with toxic: EDC's. Wildlife and humans are exposed daily to these pervasive chemicals", online: http://wwf.panda.org/about_our_earth/teacher_resources/webfieldtrips/toxics/our_chemical_world/edcs/ bekeken in juni 2015;
WWF International (2001), "A Precautionary Approach to Toxic Chemicals, March 2001", online: <http://wwf.panda.org/?4103/A-Precautionary-Approach-to-Toxic-Chemicals-March-2001>, bekeken in juni 2015.
- 14 UNEP, UN Water and UN Habitat (2010), *Water quality facts and statistics*, online: http://www.unwater.org/wwd10/downloads/WWD2010_Facts_web.pdf, bekeken in april 2015.

- 15 Goodman, L.K. and K. Mulik (2015, maart), *Clearing the Air, Palm Oil, Peat Destruction and Air Pollution*, Union of Concerned Scientists;
Climate Progress (2015/01), "For Peat's Sake: Drying and Burning Wetlands Amplify Global Warming", online: <http://thinkprogress.org/climate/2015/01/13/3610618/peat-wetlands-global-warming/>, bekeken in april 2015;
International Peat Society (2008), "Peatlands and Climate Change – Executive Summary for Policymakers", online <http://www.peatociety.org/peatlands-and-peat/peatlands-and-climate-change>, bekeken in april 2015.
- 16 Access to Medicine Index (2015), "About the index", online: www.accesstomedicineindex.org, bekeken in september 2015.
- 17 IPCC (2014): *Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, Geneva, Zwitserland: Intergovernmental Panel on Climate Change, p. 151.
- 18 IPCC (2007), *Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, [M.L. Parry, O.F. Canziani, J.P. Palutikof, P.J. van der Linden en C.E. Hanson, Eds.], Cambridge, Verenigd Koninkrijk: Cambridge University Press, p. 976;
Stern, N. en Groot Brittannië (2007), *The Economics of Climate Change: the Stern Review*, het Verenigd Koninkrijk, Cambridge: Cambridge University Press.
- 19 UNFCCC (2015, 12 december), *Historic Paris Agreement on Climate Change. 195 Nations Set Path to Keep Temperature Rise Well Below 2 Degrees Celsius*; UNFCCC (2016, 29 januari), *Report of the Conference of the Parties on its twenty-first session, held in Paris from 30 November to 13 December 2015*, p.2.
- 20 Eurodad (2014), *UN Financing for Development Negotiations: What outcomes should be agreed in Addis Ababa in 2015?*; Eurodad; Oxfam International (2009), *Oxfam Briefing Paper 130. Suffering the Science: Climate Change, People and Poverty*, Oxfam International.
- 21 United Nations (1948, december), Universal Declaration of Human Rights, United Nations General Assembly resolution 217 A (III).
- 22 United Nations Human Rights Council (2011), *Report of the Special Representative of the Secretary General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises, John Ruggie Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect and Remedy" Framework, Human Rights Council, A/HRC/17/31*, Para 6. Online: <http://business-humanrights.org/sites/default/files/media/documents/ruggie/ruggie-guiding-principles-21-mar-2011.pdf> bekeken in juni 2015.
- 23 Millennium Ecosystem Assessment (2005), "Ecosystems and Human Well-being: Synthesis.", Verenigde Staten, Washington D.C.: *Island Press*.
- 24 USAID (n.d.), "What we do. Conserving biodiversity and forests", online: www.usaid.gov/biodiversity, bekeken in september 2015.
- 25 United States Environmental Protection Agency (n.d.), "How does electricity affect the environment? Coal", online: <http://www.epa.gov/cleanenergy/energy-and-you/affect/coal.html>, bekeken in mei 2014.
- 26 United States Environmental Protection Agency (n.d.), "How does electricity affect the environment? Natural Gas", online: <http://www.epa.gov/cleanenergy/energy-and-you/affect/natural-gas.html>, bekeken in mei 2014.
- 27 Finer, M. and C. N. Jenkins (2012), "Proliferation of Hydroelectric Dams in the Andean Amazon and Implications for Andes-Amazon Connectivity", *PLoS ONE* 7(4), doi:10.1371/journal.pone.0035126, bekeken in mei 2014.
- 28 International Rivers (2013), "Hydropower", online: <http://www.internationalrivers.org/resources/hydropower-7901>, bekeken in mei 2014.
- 29 Auty, R.M. (1993), *Sustaining Development in Mineral Economies: The Resource Curse Thesis*, het Verenigd Koninkrijk, Londen: Routledge.

- 30 Publish What You Pay Norway (2011), *The Piping Profits Report*, Noorwegen, Oslo: Publish What You Pay Norway.
- 31 Business Ethics (2011), "Business and Human Rights: Interview with John Ruggie", online: <http://business-ethics.com/2011/10/30/8127-un-principles-on-business-and-human-rights-interview-with-john-ruggie/>, bekeken in juni 2015.
- 32 Publish What You Pay Norway (2011), *The Piping Profits Report*, Noorwegen, Oslo: Publish What You Pay Norway.
- 33 Vewin (2013), "EZ-onderzoek schaliegas onvoldoende, risico's gebagatelliseerd", online: http://www.vewin.nl/nieuws/paginas/EZonderzoek_schaliegas_onvoldoende_risicos_gebagatelliseerd_42.aspx, bekeken in september 2015.
- 34 WWF (n/d), "Unsustainable fishing", online: http://wwf.panda.org/about_our_earth/blue_planet/problems/problems_fishing/, bekeken in april 2015.
- 35 FAO (2010), *World review of Fisheries and Aquaculture*, FAO Fisheries Department., bekeken in september 2015.
- 36 Marine Conservation Institute (n/d), "Destructive Fishing", online: <https://www.marine-conservation.org/what-we-do/program-areas/how-we-fish/destructive-fishing/>, bekeken in april, 2015;
- FAO (2015), "Destructive fishing practices", online: <http://www.fao.org/fishery/topic/12353/en>, bekeken in april, 2015.
- 37 ICTSD (2012), *Tackling perverse subsidies in agriculture, fisheries and energy*, Switzerland, Genève: ICTSD.
- 38 FAO (2015), "Ghost fishing", online: <http://www.fao.org/fishery/topic/14798/en>, bekeken in april 2015.
- 39 FAO; UNEP (2010), *Report of the FAO/UNEP Expert Meeting on Impacts of Destructive Fishing Practices, Unsustainable Fishing, and Illegal, Unreported and Unregulated (IUU) Fishing on Marine Biodiversity and Habitats*, Italië, Rome: FAO.
- 40 FAO (2014), *FAO Global Aquaculture Production Volume and Value Statistics Database Updated to 2012*, FAO, online: <ftp://ftp.fao.org/FI/STAT/Overviews/AquacultureStatistics2012.pdf>, bekeken in april 2015.
- 41 FAO (2005), *Voluntary Guidelines to support the progressive realization of the right to adequate food in the context of national food security*, Italië, Rome: FAO, p. 5, online: <http://www.fao.org/3/a-y7937e.pdf>, bekeken in september 2015.
- 42 SIPRI (n.d.), "SIPRI Military Expenditure Database", online: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database, bekeken in december 2014.
- 43 International Peace Bureau (2012), *Opportunity Costs: Military Spending and the UN Development Agenda*, Switzerland, Genève: International Peace Bureau, p. 16.
- 44 Feinstein, A., Holden, P. en Pace, B. (2011) "Corruption and arms trade: sins of commission" in SIPRI (eds.), *SIPRI Yearbook 2011*, Verenigd Koninkrijk: Oxford University Press, p. 13-37.
- 45 VOX CEPR's Policy Portal (2012, januari 12). "Bankers' bonuses and the financial crisis", online: <http://www.voxeu.org/article/bankers-bonuses-and-financial-crisis>, bekeken in april 2015.
- 46 ABN Amro (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 21.
- 47 Banks Around the World (n.d.), "ABN AMRO Bank N.V.", online: <http://www.relbanks.com/europe/netherlands/abn-amro>, bekeken in april 2016; ABN AMRO (n.d.), "Worldwide presence", online: <https://www.abnamro.com/en/about-abnamro/our-company/worldwide-presence/index.html>, bekeken in april 2016.
- 48 ABN Amro (n.d.), "Belangrijkste dochterondernemingen", online: <https://www.abnamro.com/nl/over-abnamro/organisatie/dochterondernemingen/index.html>, bekeken in april 2016.
- 49 ABN Amro (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 107.
- 50 ABN Amro (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 13.

- 51 ABN Amro (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 5.
- 52 ABN Amro (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 54-55, 93.
- 53 ABN Amro (n.d.), "Duurzaam bankieren", online: <https://www.abnamro.com/nl/duurzaam-bankieren/index.html>, bekeken in augustus 2015.
- 54 ABN Amro, "Organisatie – Strategie en kernwaarden", online: <https://www.abnamro.com/nl/over-abnamro/organisatie/strategie-en-kernwaarden/index.html>, bekeken in augustus 2015.
- 55 ABN Amro (2016, augustus), *Sustainability Risk Guide*.
- 56 Aegon (n.d.), "At a Glance", online: <http://www.aegon.com/en/Home/About/At-a-glance>, bekeken in april 2016.
- 57 Aegon (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 26.
- 58 Aegon (n.d.), "At a glance", online: <http://www.aegon.com/en/Home/About/At-a-glance/>, bekeken in april 2016.
- 59 Aegon (n.d.), "Brands & markets", online: <http://www.aegon.com/en/Home/About/Brands-markets/?region=europe>, bekeken in april 2016.
- 60 Aegon (2015, maart), *Annual Report 2015*, p. 116.
- 61 Aegon (2016, april), *An introduction to Aegon*, p. 12, 19, 22; Aegon (2016, april), *About Aegon the Netherlands*, p.1.
- 62 Aegon (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 19.
- 63 Aegon (2015, maart), *Annual Report 2015*, p. 130, 193.
- 64 Aegon Bank (2016, april), *Annual Report 2015*, p. 20
- 65 Aegon N.V. (2011), *Aegon N.V. Responsible Investment Policy*.
- 66 Aegon N.V. (2016, juli), *Aegon N.V. Responsible Investment Policy Exclusion List*.
- 67 Aegon N.V. (2016, mei 25), *Aegon strikes coal mining off investment list*.
- 68 ASN Bank (2016, maart), *ASN Bank Verslag 2015*, p. 61.
- 69 SNS Bank (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 67.
- 70 ASN Bank (2016, maart), *ASN Bank Verslag 2015*, p. 47.
- 71 SNS Bank (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 10.
- 72 ASN Bank (2016, maart), *ASN Bank Verslag 2015*, p. 56, 97.
- 73 ASN Bank (2016, maart), *ASN Bank Verslag 2015*, p. 56.
- 74 ASN Bank (2016, maart), *ASN Bank Verslag 2015*, p. 88-89.
- 75 ASN Bank, "Over de ASN Bank", online: <https://www.asnbank.nl/algemeen/over-de-asn-bank/organisatie/onze-missie.html>, bekeken in oktober 2016.
- 76 Delta Lloyd (n.d.), "Profiel", online: <https://www.deltalloyd.com/nl/over-delta-lloyd/profiel/>, bekeken in april 2016; Delta Lloyd N.V. (2016, februari), *Annual Report 2015*, p. 2.
- 77 Delta Lloyd (n.d.), "Onze merken", online: <https://www.deltalloyd.com/nl/over-delta-lloyd/onze-merken/>, bekeken in april 2016.
- 78 Delta Lloyd (n.d.), "Aandeel", online: <https://www.deltalloyd.com/nl/investor-relations/aandeel/>, bekeken in april 2016.
- 79 Delta Lloyd (2016, februari), *Annual Report 2015*, p. 2.
- 80 Delta Lloyd (2016, februari), *Annual Report 2015*, p. 68, 118.
- 81 Delta Lloyd (2016, februari), *Annual Report 2015*, p. 68, 118.

- 82 Delta Lloyd (2016, februari), *Annual Report 2015*, p. 10, 67.
- 83 Delta Lloyd Groep (2013, augustus), "Beantwoording vragen Eerlijke Verzekeringswijzer", *Delta Lloyd Groep*.
- 84 Delta Lloyd (n.d.), "Verantwoord beleggen", online: , bekeken in oktober 2016.
- 85 Delta Lloyd (2016, september), "Fair Insurance Guide – draft scores policy assessment 2016", *Delta Lloyd*.
- 86 Delta Lloyd (2016, 27 oktober), "Duurzaamheid: integral onderdeel van onze beleggingsfilosofie", online: , bekeken in oktober 2016.
- 87 ING Groep (n.d.), "About Us – Profile", online: <http://www.ing.com/About-us/Profile-Fast-facts/Profile.htm>, bekeken in april 2016.
- 88 ING Groep (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 4 (voordat daadwerkelijke paginanummering begint).
- 89 ING Bank (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 134.
- 90 ING Groep (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 179.
- 91 ING Group (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 197.
- 92 ING Group (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 170, 171.
- 93 ING (2015), "ING Waarden", online: <http://www.ing.com/Over-ons/Compliance/ING-Waarden-1.htm>, bekeken op 17 augustus 2015.
- 94 ING Group (2016), *Environmental and Social Risk Framework*.
- 95 NIBC Bank (n.d.), "Company Profile", online: <https://www.nibc.com/about-us/company-profile.html>, bekeken in april 2016.
- 96 NIBC Bank (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 8-9, 127.
- 97 NIBC Bank (n.d.), "The History of NIBC", online: <https://www.nibc.com/about-us/history.html>, bekeken in april 2016.
- 98 NIBC Bank (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 127.
- 99 NIBC Bank (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 84, 139.
- 100 NIBC Bank (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 37, 87.
- 101 NIBC, "Bankieren met Toekomstvisie", online: <https://www.nibc.nl/csr/bankieren-met-toekomstvisie.html>, bekeken in oktober 2016.
- 102 Rabobank Group (n.d.), "Products & services", online: <https://www.rabobank.com/en/products-services/index.html>, bekeken in april 2016.
- 103 Rabobank Group (2016, april), *Annual Report 2015*, p. 38.
- 104 Rabobank Group (n.d.), "Rabobank at a glance", online: <https://www.rabobank.com/en/about-rabobank/profile/who-we-are/index.html>, bekeken in april 2016.
- 105 Rabobank Group (2016, april), *Investor Presentation FY 2015*, p. 54.
- 106 Rabobank Group (2016, april), *Annual Report 2015*, p. 11.
- 107 Rabobank Group (2016, april), *Annual Report 2015*, p. 19.
- 108 Rabobank Group (2016, april), *Annual Report 2015*, p. 19.
- 109 Rabobank Group (2016, april), *Annual Report 2015*, p. 117, 214.
- 110 Rabobank Groep (2014, december), "Samen Duurzaam Sterker. Onze bijdrage aan duurzame ontwikkeling tot 2020", Rabobank Groep, p. 2.
- 111 Rabobank Groep (n.d.), "Visie en beleid: samen duurzaam sterker", online: **Error! Hyperlink reference not valid.**, bekeken in oktober 2016.

- 112 SNS Bank (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 8.
- 113 SNS Bank (n.d.), "Brands", online: <https://www.snsbanknv.nl/en/about-us/brands>, bekeken in april 2016.
- 114 SNS Bank (n.d.), "SNS Bank posts 2015 net profit of € 348 million", online: <https://www.snsbanknv.nl/en/news/2016/3/3/sns-bank-posts-2015-net-profit-of-348-million>, bekeken in april 2016.
- 115 SNS Bank (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 122.
- 116 SNS Bank (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 10.
- 117 SNS Bank (n.d.), "Over ons", online: <https://www.snsbank.nl/particulier/oversns.html>, bekeken in oktober 2016.
- 118 SNS Bank (2016, maart), *Annual Report 2015*, p. 7.
- 119 SNS Bank (n.d.), "Figures", online: <https://www.snsbanknv.nl/en/numbers>, bekeken in april 2016.
- 120 SNS Bank, (2015, 30 juli), "Verantwoord ondernemen volgens SNS Bank", e-mail SNS Bank.
- 121 Triodos Bank (n.d.), "Organisation", online: <https://www.triodos.com/en/about-triodos-bank/who-we-are/organisation/>, bekeken in april 2016.
- 122 Triodos Bank (n.d.), "Core Activities", online: <https://www.triodos.com/en/about-triodos-bank/what-we-do/core-activities-business-lines/>, bekeken in april 2016; Triodos Bank N.V. (2016, februari), *Annual Report 2015*, p. 25.
- 123 Triodos Bank (2016, februari), *Annual Report 2015*, p. 39, 40.
- 124 Triodos Bank (2016, februari), *Annual Report 2015*, p. 96.
- 125 Triodos Bank (2016, februari), *Annual Report 2015*, p. 74, 92-93
- 126 Triodos Bank (2016, februari), *Annual Report 2015*, p. 96, 186.
- 127 Triodos Bank, "Missie", online: <https://www.triodos.nl/nl/over-triodos-bank/wie-wij-zijn/missie/>, bekeken in oktober 2016.
- 128 Van Lanschot (n.d.), "Over Ons", online: <https://www.vanlanschot.nl/over-van-lanschot>, bekeken in april 2016.
- 129 Van Lanschot (n.d.), "Corporate", online: <https://corporate.vanlanschot.nl/>, viewed in April 2016; Van Lanschot (n.d.), "Share Information", online: <https://corporate.vanlanschot.nl/share-information>, bekeken in april 2016.
- 130 Van Lanschot (2016, maart), *Jaarverslag 2015*, p. 217.
- 131 Van Lanschot (n.d.), "Our Strategy", online: <https://corporate.vanlanschot.nl/strategy>, bekeken in april 2016.
- 132 Van Lanschot (2016, maart), *Financial Report 2015*, p. 8, 49, 198.
- 133 Van Lanschot (2016, maart), *Jaarverslag 2015*, p. 215.
- 134 Van Lanschot (2016, maart), *Financial Report 2015*, p. 20; Van Lanschot (2016, April), *Annual Report 2015*, p. 24.
- 135 Van Lanschot Bankiers (n.d.), "Verantwoord ondernemen zit in ons DNA". online: , bekeken in oktober 2016.

profundo

ONDERZOEK & ADVIES

Naritaweg 10
1043 BX Amsterdam
Nederland
+31-20-8208320
profundo@profundo.nl
www.profundo.nl